

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

Pavla Vrbková

**Srovnání radikálně pravicových populistických
stran v Norsku a ve Švédsku**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Pavla Vrbková**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: **2017**

Bibliografický záznam

VRBKOVÁ, Pavla. *Srovnání radikálně pravicových populistických stran v Norsku a ve Švédsku*. Praha, 2017. 99 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce. Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Abstrakt

Pojem „radikálně pravicové populistické strany“ je velmi často slýchán v médiích, v odborných kruzích či mezi běžnou veřejností. Dnes se mluví o vzestupu tohoto typu politických stran v Evropě a současně se dává do souvislosti především se vzrůstajícím počtem imigrantů. Cílem této práce je objasnit příčiny, které vedou ke vzniku a k dlouhodobějšímu úspěchu těchto politických stran. Práce bude analyzovat a posléze komparovat životní dráhu strany Švédských demokratů a norské Strany pokroku. I přesto, že Švédsko a Norsko sdílí řadu historických a kulturních rysů, situace ohledně vybraných politických stran se viditelně liší. V Norsku se podařilo Straně pokroku překvapivě uspět ve volbách již v roce 1973. Dnes patří mezi nejsilnější domácí strana. Na rozdíl od nich radikálně pravicové populistické strana Švédští demokraté vstoupila výrazněji na nevyšší politickou scénu až v roce 2002. Začátek časového výzkumného rámce diplomové práce je určen počátečním úspěchem předchůdce Strany pokroku, Strany Anderse Langeho v roce 1973. Jádrem diplomové práce tvoří koncept tzv. nabídky a poptávky, podle které se kategorizují detailně zkoumané nezávislé proměnné. Hlavním záměrem je určit klíčový faktor stojící za úspěchem vybraných skandinávských politických stran a analyzovat jejich vývoj a vnitřní charakteristiky.

Abstract

The term 'populist radical right parties' often occurs in media, among experts or as a frequently discussed topic. The topic related to a rise of such of political parties in Europe is parallely linked to the context of growing number of immigrants. The aim of this work is to clarify reasons of the origin and long-term success of two populist radical right parties. The work analyzes and consequently compares the existence of the Swedish Democrats and the Norwegian Progress Party. Even though Sweden and Norway share several historical and cultural features, situation around selected political parties is apparently different. Norway's Progress Party succeeded in an election of 1973 already. Nowadays it can be listed among Norwegian strongest political parties. On the other hand, the populist radical right party, Swedish Democrats, entered the political scene in 2002 only. The starting point of the time research frame for this thesis is defined as the breakthrough of the Progress Party in 1973 with Anders Lange in lead. The core of the thesis is based on the concept of supply and demand according to which independent variables are categorized. The main purpose of the work is to determine the key factor, which leads to the success of selected political parties and analyze their development.

Klíčová slova

radikální pravicové populistické strany, Švédsko, Norsko, koncept nabídky a poptávky, Švédští demokraté, Strana pokroku

Keywords

radical right-wing populist parties, Sweden, Norway, the concept of the demand-side and the supply-side factors, Swedish Democrats, Progress Party

Rozsah práce: 162 523 včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. května 2017

Pavla Vrbková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D., za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnoval. Dále děkuji rodině za velkou podporu a trpělivost.

Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Srovnání radikálních pravicových populistických stran v Norsku a ve Švédsku
The comparison of radical right-wing populist parties in Norway and in Sweden

Jméno: Bc. Pavla Vrbková

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rok: 2013/2014

Fakulta: FSV

Institut politologických studií

Obor: Bezpečnostní studia

A handwritten signature in black ink, likely belonging to the supervisor, Mgr. Jan Charvát. The signature is stylized and written over a horizontal line.

Klíčová slova: radikální pravicové populistické strany, Švédsko, Norsko, koncept nabídky a poptávky, Švédští demokraté, Strana pokroku

Key words: *radical right-wing populist parties, Sweden, Norway, the concept of the demand-side and the supply-side factors, Swedish Democrats, Progress Party*

A. Úvodní část

Téma:

Má diplomová práce by se měla zaměřit na radikální pravicové populistické strany (dále RPPS) ve dvou skandinávských státech a to v Norsku a Švédsku.

V posledních letech se celá Evropa setkává s narůstajícím počtem tohoto typu stran a samozřejmě i s výraznější podporou voličů. Důvod můžeme hledat ve spojitosti se zásadními změnami ve společnosti. Transformace z industriální společnosti na postindustriální a dále ekonomická, politická a kulturní globalizace, která stála za vzrůstajícím stresem a frustrací. Tato situace ulehčila vstupu RPPS, právě protože lidé přestávali věřit stávajícím politickým stranám a jejím představitelům a vznikl tu prostor pro nové alternativy. (Rydgren, 2005) Srovnání bude provedeno na základě konceptu nabídky a poptávky. Práce bude mít především za cíl porovnat stav spojený s těmito stranami a zjistit kauzální proměnné, které stojí za vznikem, vývojem a podporou radikálně pravicových populistických stran v Norsku a ve Švédsku.

Theme:

My diploma thesis should concern with radical right-wing populist parties in two Scandinavian countries in Norway and in Sweden. Europe has been struggling with a growing number of these parties and also with a growing number of their supporters. We can search the reason in connection with essential changes in the society. The transformation from industrial society to post-industrial society, economic, political and cultural globalization, which contribute to increasing stress and frustration. This situation facilitates an arrival of RPPS and people also stop putting their trust in current political parties and their representatives, conditions for new alternatives were established. The comparison will be made on the basis of the concept with the demand-side and the supply-side factors. The comparison of the RPPS in both countries and a search for casual variables, which have given

rise an emergence, a development and a support of the radical right-wing populist parties, will be the aim of the thesis.

Výběr případů:

Státy Norsko a Švédsko byly vybrány záměrně a to z důvodu zdánlivé vzájemné podobnosti a z důvodu nárůstu podpory RPPS v posledních letech. Tyto sousedící země se nacházejí na Skandinávském poloostrově, v 19. století spolu tvořily personální unii a obě také patří za státy s nejrozvinutějšími ekonomikami na světě. Během posledních let se pro ně také stal charakteristickým jevem vysoký počet přistěhovalců. Avšak i přes mnoho společných rysů se dá předpokládat, že vývoj a charakteristika současné situace RPPS bude odlišná. Švédsko například zaznamenalo na rozdíl od Norska asi 15 leté opoždění příchodu vlivné RPPS. Až na začátku 90. let byla vytvořena strana Nové demokracie a v roce 2010 se dočkaly volebního úspěchu i Švédští demokraté. Naproti tomu v Norsku byla založena strana Anderse Langeho už v 70. letech. (Havlík, 2011)

Primárně se práce bude zabývat dvěma stranami. Každá z nich představuje nejvlivnější RPPS v obou zemích. Ve Švédsku to jsou Švédští demokraté a v Norsku Strana pokroku. Samozřejmě ostatní strany a dění na tamějších politických scénách musí být také zahrnuty. Co se týče časového rozpětí, výzkum se zaměří na období od 70. let minulého století po současnost. Počátek je vymezen záměrně, protože právě v 70. letech zažila Evropa ekonomický úpadek, který se projevil následně i v narůstající nezaměstnanosti a nespokojenosti ve společnosti. Toto období je považováno za období nárůstu RPPS v Evropě.

Výzkumný koncept:

Jestliže budeme chtít zkoumat nárůst popularity těchto stran a následně komparovat navzájem Norskou a Švédskou scénu, je nezbytné vybrat si určitý výzkumný koncept, kterým dosáhneme vytyčeného cíle. Výzkum bude postaven na konceptu nabídky a poptávky (the demand-side and the supply-side factors). Výzkumy problematiky přirovnávají proces vzniku vhodných podmínek pro nárůst radikálně pravicových populistických stran k volné ruce trhu.

Tímto konceptem se zdůrazňuje nutnost zkoumat nárůst RPPS komplexně. To znamená, že podstatný vliv mají jak faktory nabídky i poptávky. V dřívějších výzkumech byly preferovány faktory poptávky, dnes se ovšem autoři přiklání spíše k nabídce. Tento postoj zaujímá i Cas Mudde a právě jeho příspěvky pro problematiku radikálně pravicových stran budou představovat základ pro tuto práci. Mudde nabízí pro vznik radikálně pravicových stran tři vysvětlující faktory. Poptávka, vnitřní a vnější nabídka (demand-side, internal supply-side and external supply-side). Poptávka vychází spíše z makrostrukturálních procesů a jsou s ní spjaty teorie jako sociálního rozpadu (the social breakdown thesis), poražených modernizací (the modernization losers), etnické soutěživosti (the ethnic competition thesis) nebo se soustředí na problematiku xenofobie a politické nespokojenosti. Poptávka může být brána na makro, mezi i mikro úrovni. Nabídka představuje např. politické programy stran, stranické organizace, volební systémy nebo média. Vnější nabídka obsahuje faktory nacházející se mimo politickou stranu např. volební systém nebo konkurence ostatních stran. Vnitřní nabídka naopak vnímá strany jako nezávislé proměnné. Úspěch stran také závisí na lídrech, ideologii, efektivitě komunální organizace atd. (Mudde, 2007)

Další autoři, kteří se tímto tématem zabývají a kteří budou pravděpodobně použiti, jsou R. Koopmans, P. Norris, E. L. Carter, Van der Brug, Betz H.G. aj.

Metoda výzkumu:

Metoda výzkumu, která bude využita, bude kvalitativní komparativní studie s metodou rozdílu. Právě z důvodu pravděpodobně odlišného vývoje RPPS v Norsku a ve Švédsku, byla vybrána tato klasická metoda, která je charakteristická rozdílnými hodnotami závislé proměnné.

V této komparativní studii budou vytyčeny dvě základní nezávislé proměnné a to právě nabídka a poptávka. Ty se budou skládat z dílčích nezávislých proměnných. V případě poptávky budou vytyčeny nezávislé proměnné: přistěhovalectví, vývoj nezaměstnanosti, etnická skladba obyvatel, trestné činy z nenávisti a jiné konflikty, které jsou spojeny s xenofobií nebo rasismem. Proměnné za nabídku budou použity politické ideologie, volební systémy, uzavírací klauzule, organizace politických stran, konkurence na politické scéně

případně konvergence a polarizace. Závislé proměnné jsou radikálně populistické pravicové strany a to konkrétně Švédští demokraté a Strana pokroku v Norsku.

Cíl výzkumu:

Cíl výzkumu je zjistit, zdali vývoj radikálně populistických stran ve Švédsku a v Norsku má stejné nebo odlišné rysy. Jaká z použitých proměnných je kauzální, která stojí za případnou odlišností radikálně populistických stran, zdali jsou pro vývoj těchto stran stěžejní faktory nabídky či poptávky.

Hypotézy:

H1: Vybrané radikálně populistické pravicové strany se liší.

H2: Faktory nabídky jsou stěžejní a rozhodují o tamější podpoře a výskytu radikálně pravicových populistických stran.

B. Předpokládaná osnova:

- Úvod
- Teoretické ukotvení
 - Radikální pravicové populistické strany v Evropě
 - Radikální pravicové populistické strany v Norsku a Švédsku (Strana pokroku a Švédští demokraté)
 - Koncepty vysvětlující vznik RPPS
 - Koncept faktorů nabídky a poptávky
 - Dosavadní výzkum
 - Cas Mudde a jeho uchopení konceptu
- Výzkum
 - Komparace
 - Poptávka a nabídka v Norsku
 - Poptávka a nabídka ve Švédsku
 - Představení výsledků
- Analýza výsledků
- Závěr – Zhodnocení komparace a hypotéz

C. Předpokládané zdroje:

Práce bude využívat primárně prameny od Case Mudda a Jensena Rydgrena (k vymezení teoretického rámce). Také budou využiti další autoři, kteří se věnovali problematice vzniku RPPS (Betz, Norris, Lipset, Rokkan aj.). Dále budou použity prameny, které budou obsahovat data k naplnění proměnných (např. analýzy nebo statistiky přistěhovalectví, nezaměstnanosti, kriminality, politických systémů, výsledků voleb atd).

BETZ, H.G. (1994). *Radical right-wing populism in western Europe*. Basingstoke: Macmillan. ISBN: 978-0312083908

ENNESER, L. *The homogeneity of West European party families: The radical right in comparative perspective* [online] 2010 [cit. 2014-05-24] University of Vienna, Austria

HAVLÍK, V. REXTER. *Život a smrt pravicově-populistických stran v severní Evropě* [online] 2011. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/wp-content/uploads/rexter-3.pdf>

HAVLÍK, V. Aneta PINKOVÁ. REXTER. *Populisté, protestní strany, outsider? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran* [online] 2012 [cit. 2014-05-24]. Dostupné z: http://www.rexter.cz/wp-content/uploads/rexter_02_2012_04.pdf

HIRTH, M. L. (2009) *Siblings or distant relatives? A comparison of populist radical right parties in Europe*. VDM Verlag. ISBN: 3639163885

HOEL, M. Oddbjørn KNUTSEN, (1989) *Social Class, Gender, and Sector Employment as Political Cleavages in Scandinavia*, *Acta Sociologica*

JENSEN, A. *Migration statistics of Denmark, Norway and Sweden*. The National Bureau of Economic Research [online] 1931. [cit. 2014-05-21] p. 283-312

LANE, J.E. MARTIKAIN, T. SVENSSON, P. VOGT, G. VALEN, H. *Scandinavian Exceptionalism Reconsidered* [online] 1993 [cit. 2014-05-21] *Journal of Theoretical Politics*

LIPSET, S. M. Stein ROKKAN. *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction* [online] 1967 [cit. 2014-05-22]

MAŠKARINEC, P. *Švédští demokraté: analýza teritoriální a voličské základny krajní pravice v současném Švédsku* [online] 2012 [cit. 2014-05-24] *Rexter 02/2012*

- MILLARD, F. The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy. *West European Politics* [online] 2010 [cit. 2014-05-23], 33(6): 1167-86
- MUDDE, Cas. (2007) *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press, ISBN: 9780521616324
- MUDDE, C. Cristóbal Rovira KALTWASSER, "Populism" *Oxford Handbook of Political Ideologies*. Ed. Michael Freeden, Lyman Tower Sargent and Marc Stears. Oxford: Oxford University Press, 2013. 493-512
- MUDDE, Cas "The Far Right and the European Elections" *Current History* 113.761 [online] 2014 [cit. 2014-05-21] 98-103
- MUDDE, Cas. "Three Decades of Populist Radical Right Parties in Western Europe: So What?" *European Journal of Political Research* 52.1 (2013): 1-19.
- MUDDE, C. Cristóbal Rovira KALTWASSER, "Populism" *Oxford Handbook of Political Ideologies*. Ed. Michael Freeden, Lyman Tower Sargent and Marc Stears. Oxford: Oxford University Press, 2013. 493-512
- MULINARI, D. Anders NEERGAARD, We are Sweden Democrats because we care for others: Exploring racisms in the Swedish extreme right [online] 2013 [cit. 2014-05-22] *European Journal of Women's Studies* 2014
- NORRIS, P. (2005) *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge University Press. ISBN: 052161385X
- NORRIS, P. The 'New Cleavage' Thesis and the Social basis of Radical Right Support [online] 2005 [cit. 2014-05-24]
- RYDGREN, J. "Is Extreme Right-wing Populism Contagious? Explaining the Emergence of a New Party Family." [online] 2005 [cit. 2014-05-24] *European Journal of Political Research* 44: 413-437.
- RYDGREN, J. (2006) *From Tax Populism to Ethnic Nationalism. Radical Right-wing Populism in Sweden*. New York and Oxford: Berghahn Books. ISBN: 978-1-84545-218-6
- RYDGREN, J. (2005) ed. *Movements of Exclusion. Radical Right-wing Populism in the Western World*. New York: Nova Science. ISBN: 1594540969
- RYDGREN, J. "Radical Right-wing Populism in Denmark and Sweden: Explaining Party System Change and Stability." [online] 2010 [cit. 2014-05-24] *The SAIS Review of International Affairs* 30(1): 57-71.

RYDGREN, J. "Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long?" [online] 2002 [cit. 2014-05-19] Scandinavian Political Studies 25(1): 27-56.

RYDGREN, J. "The Sociology of the Radical Right." [online] 2007 [cit. 2014-05-24] Annual Review of Sociology 33: 241-262.

RYDGREN, J. a Patrick RUTH, "Contextual Explanations of Radical Right-Wing Support in Sweden: Socioeconomic Marginalization, Group Threat, and the Halo Effect." [online] 2011 [cit. 2014-05-24] Ethnic and Racial Studies 36(4): 711-728.

RYDGREN, J. Patrick RUTH, "Voting for the Radical Right in Swedish Municipalities: Social Marginality and Ethnic Competition?" [online] 2011 [cit. 2014-05-24] Scandinavian Political Studies 34(3): s. 202-225.

SUNDVERG, J. The Enduring Scandinavian Party System [online] 1999 [cit. 2014-05-18]. Volume 22, Issue 3, 221-241

WEBB, P. FARRELL, D. HOLLIDAY I. Political parties in advanced industrial democracies [online] 2002 [cit. 2014-05-27]. Oxford scholarship

Internetové zdroje:

EUROPE ELECTION DATABASE:

http://www.nsd.uib.no/european_election_database/

EIROPE UNIVERSITY INSTITUTE:

<http://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/EED.aspx>

OECD STATISTICS: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>

Datum: 5.6. 2014

Místo: Praha

Podpis:

SEZNAM POŽITÝCH ZKRATEK	3
SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK A GRAFŮ	4
ÚVOD	6
1. TEORETICKÝ RÁMEC	9
1.1. Typologie politických stran	9
1.1.1. Právce a levice.....	12
1.1.2. Pravicové radikální strany.....	13
1.2. Populismus	15
1.3. Radikálně pravicové populistické strany	17
1.4. Vznik RPPS	18
1.5. Teorie faktorů nabídky a poptávky vysvětlující úspěch RPPS	21
1.5.1. Volební systém.....	24
1.5.2. Politický prostor.....	25
1.5.3. Kulturní prostor.....	26
1.5.4. Politická organizace.....	26
1.5.5. Charismatický lídr.....	28
1.5.6. Ideologie strany.....	29
2. PRAKTICKÁ ČÁST	31
2.1. Švédští demokraté	31
2.2. Norská Strana pokroku	32
2.3. Poptávka	34
2.3.1. Ekonomická situace v Norsku a ve Švédsku.....	34
2.3.2. Důvěra k politickým institucím.....	40
2.3.2. Problematika přistěhovalectví.....	45
2.3.3. Členství v mezinárodních organizacích.....	52
2.4. Nabídka	53
2.3.4. Politický prostor.....	53
2.3.5. Volební systém.....	57
2.3.6. Média a využívání internet.....	59
2.3.7. Kulturní prostředí.....	62
2.3.8. Vnitřní stranická organizace.....	64
2.3.9. Stranická ideologie.....	67
3. VLIV JEDNOTLIVÝCH PROMĚNNÝCH	70
3.1. Vliv ekonomických faktorů	70
3.2. Vliv faktoru důvěry k politickým institucím	71
3.3. Vliv faktoru přistěhovalectví	72
3.4. Vliv faktoru členství v mezinárodních organizacích	73
3.5. Vliv faktoru politického prostoru	74
3.6. Vliv faktoru volebního systému	75
3.7. Vliv faktoru kulturního prostředí	75
3.8. Vliv médií a využívání internetu	76
3.9. Vliv vnitřní stranické organizace	76
3.10. Vliv faktoru ideologie	77
ZÁVĚR	78
SUMMARY	80

POUŽITÁ LITERATURA	81
SEZNAM PŘÍLOH	94
PŘÍLOHY	95

Seznam použitých zkratek

DNA- Det Norske Arbeiderparti

ESS- European Social Survey

EU- Evropská unie

FP- faktor poptávky

FN- faktor nabídky

ND- Noví demokraté

NSP- norská Strana pokroku

OECD- Organization for Economic Co-operation and Development

RPP- radikálně pravicová populistická

RPPS- radikálně pravicová populistická strana

SAP- Sveriges socialdemokratiska arbetareparti

SN – strana nabídky

SP- strana poptávky

ŠD- Švédští demokraté

WVS- World Values Survey

Seznam použitých tabulek a grafů

Graf č. 1: Výsledky v parlamentních volbách Švédských Demokratů

Graf č. 2: Výsledky norské Strany pokroku v parlamentních volbách

Graf č. 3: Míra nezaměstnanosti (Norsku, Švédsko a Finsku)

Graf č. 4: Reálný růst HDP

Graf č. 5: Procentuální roční nárůst HDP na obyvatele ve Švédsku

Graf 6: Procentuální roční nárůst HDP na obyvatele – Norsko

Graf č. 7: Míra nezaměstnaností v Norsko, ve Švédsku a průměrně v zemích EU

Graf č. 8: Daň z příjmů fyzických osob v Norsku, ve Švédsku a průměrně v zemích OECD

Graf č. 9: Daně z mezd a pracovních sil ve Švédsku a ve Francii

Graf č. 11: Daňová kvóta v různých zemí

Graf č. 12: Míra důvěry v politický systém, v policii a v justici v zemích OECD v roce 2013

Graf č. 13: Důvěra ve vládu a v politické strany

Graf č. 14: Důvěra ve vládu, parlament, v politické strany a v regionální politiku ve Švédsku

Graf č. 15: Procentuální vyjádření počtu lidí narozených v zahraničí, kteří žijí v Norsku a ve Švédsku

Tabulka č. 1: Teritoriální a funkcionální dimenze konfliktů

Tabulka č. 2: Důvěra v parlament v Norsku

Tabulka č. 3: Důvěra v parlament ve Švédsku

Tabulka č. 4: Důvěra v politické strany v Norsku

Tabulka č. 5: Důvěra v politické strany ve Švédsku

Tabulka č. 6: Postoj k problematice přistěhovalectví, 2002-2015

Tabulka č. 7: Postoj k přistěhovalectví v Dánsku, Norsku a Švédsku, 1996-2006

Tabulka č. 8: Postoje norské společnosti vůči přistěhovalcům I.

Tabulka č. 9: Postoje norské společnosti vůči přistěhovalcům II.

Tabulka č. 15: Stupeň konvergence politických stran ve Švédsku a v Norsku

Úvod

Tato práce nese název Srovnání radikálně pravicových populistických stran (dále RPPS) v Norsku a ve Švédsku.

RPPS jsou aktuálně velice často diskutované téma, které se pravidelně objevuje v médiích, na politické scéně nebo jako součást každodenního občanského soužití. Většinou se o těchto politických uskupeních mluví jako o nebezpečném fenoménu na vzestupu nebo o největší hrozbě liberální demokracie od II. Světové války. Procenta hlasů, které tyto strany získávají od svých voličů ať už v rámci regionálních či evropských voleb, v některých zemích dosahují na úroveň mainstreamových stran, zatímco v jiných jsou tyto čísla silně pod průměrem.

V případě RPPS pravděpodobně více než jindy platí, že politika není pouze o faktech, ale záleží také na emocích (Mudde, 2007, s. 2). Vznik nové strany tohoto druhu nebo její volební úspěch vyvolává ve společnosti okamžitě silnou vlnu reakcí. Dalo by se přeneseně mluvit o extrémně negativní nebo extrémně pozitivní reakci. Existence těchto politických útvarů na evropském kontinentě se za poslední roky až „neodmyslitelně“ spojila s několika faktory, které údajně napomohly k jejich vzniku či volebnímu úspěchu. Mezi zmiňované faktory vytvářející úrodnou půdu pro RPPS patří post-industriální ekonomika, nezaměstnanost, kulturní roztržičnost, nárůst přistěhovalectví, etablování deziluze a nespokojenosti ve společnosti s tradičními politickými stranami, politické příležitosti, nebo ideologická konvergence politických stran atd. (H.G. Betz, 1994, E. Carter, 2005, P. Ignazi 2003, H. Kitschelt 1995, C. Mudde 2000 2007, P. Norris 2005, A. Widfeldt 2015).

Výzkumný koncept, který se zaměřuje na faktory vzniku a fungování RPPS se nazývá *teorie nabídky a poptávky (theory of supply and demand factors)* (Carter 2005, Eatwell 2003, Kitschelt a McGann 1995, Mudde 2007, Norris 2005, Rydgren 2007). Tato teorie rozděluje faktory ovlivňující vznik a případný úspěch RPPS do kategorie nabídky a poptávky (*the demand-side and the supply-side factors*). Právě tato teorie tvoří výzkumný koncept praktické části práce. Konkrétně se jedná o vytvoření komparace RPPS v Norsku a ve Švédsku.

V teoretické části se práce věnuje obecně fenoménu RPPS. Hlavním záměrem je vytvořit dostatečný základ pro vytvoření následující komparace dvou skandinávských stran. RPPS představuje poměrně obtížně definovatelnou stranickou rodinu. Vzhledem k velmi negativním konotacím vztahujícím se k formálním či neformálním skupinám působícím

na pravém okraji politického spektra je důležité srozumitelně vysvětlit potřebné pojmosloví. Velkou výzvu v tomto směru hraje také fakt, že sami odborní autoři nejsou sjednoceni v definování jednotlivých pojmů klíčových pro tuto práci. Aby došlo k ukotvení fenoménu RPPS ve správném bodě politického spektra, teoretická část se věnuje také typologii politických stran. Dále bude přiblížena teorie vzniku RPPS a samozřejmě i již zmíněná teorie faktorů nabídky (dále FN) a poptávky (FP).

Státy Norsko a Švédsko byly vybrány záměrně a to z důvodu zdánlivé vzájemné podobnosti a nárůstu podpory RPPS v posledních letech. Tyto sousedící země se nacházejí na Skandinávském poloostrově, v 19. století spolu tvořily personální unii a obě také platí za státy s nejrozvinutějšími ekonomikami na světě. Nordické státy a jejich byrokratické systémy nezávislé od státní moci a nezátížené korupcí platí za ideální zřízení v Evropě i ve světě. Vybrané země samy sebe nazývají „*foregangslande*“ neboli průkopníky a to ve smyslu inovativních politik a konceptů (Tassinari, 2015). Tento fakt podporují např. pravidelné reporty vztahující se ke korupční situaci nebo ke kvalitě demokracie. V obou směrech je Norsko i Švédsko umístěno mezi pěti nejlepšími zeměmi na světě (Corruption Perceptions Index 2015).

Při pohledu na politickou scénu těchto dvou zemí zaujme viditelně odlišný vývoj švédské a norské RPPS. Respektive velký časový rozdíl mezi jejich nástupy do nejvyšší politiky. Z každé země byla vybrána jedna strana, která spadá podle většiny expertů do kategorie RPPS. Jedná se o norskou Stranu pokroku (dále NSP¹) a švédskou stranu Švédští demokraté (dále ŠD) včetně jejich předchůdce strany Nových demokratů (dále ND). Tyto strany představují tedy subjekty pro praktickou část. Závislé proměnné jsou volební výsledky těchto dvou politických stran.

Cílem práce je určit, zdali mají jednotlivé RPPS odlišné rysy a určit kauzální proměnné, které stojí za rozdílným vývojem na norské a švédské politické scéně. Za účelem získání odpovědi na tyto otázky je vybráno několik dílčích nezávislých proměnných reprezentující poptávku i nabídku. Jako dílčí faktory ovlivňující poptávku byly vytyčeny: ekonomická situace zemí, situace spojená s aktuálními socioekonomickými tématy (přistěhovalectví, evropská integrace) a míra důvěry v politický aparát. Jako faktory nabídky jsou uvedeny nezávislé proměnné: volební systém, politický prostor, kulturní prostor, charismatický lídr, stranická organizace, média a internet, ideologie. Práce je založena na metodě výzkumu kvalitativní komparativní studii s metodou rozdílu. „*Základními*

¹ V práci je použita zkratka NSP, aby nedošlo k záměně se Stranou pokroku v Dánsku.

pravidly pro komparaci jsou: definice objektu komparace, určení cíle, stanovení kritérií pro vlastní analýzu zvolených objektů, vymezení vztahu komparace k časové ose.“ (Říchová, 2008 s. 12) Komparace spadá do systematické analýzy omezeného počtu objektů, která se obecně využívá k nalezení subtypů v rámci jednoho systému nebo ke srovnávání odlišných typů systémů (Říchová, 2008, s. 25). Časový rámec výzkumu počíná rokem 1970, kdy norská Strana pokroku prvně uspěla ve státní úrovni voleb a končí současností, kdy se téma RPPS stává velmi aktuálním a je současně spojované s existencí společenské nestability a bezpečnostních hrozeb. Komparace tedy dynamicky analyzuje určité časové období na rozdíl od analýzy historického momentu. V teoretických otázkách se bude práce opírat o poznatky několika autorů věnující se problematice politického radikalismu a populismu. Stěžejním zdrojem jsou práce nizozemské politologa Case Mudda a švédského sociologa Jense Rydgrena. Dále čerpá z prací P. Norris, E. L. Cartera nebo P. Ignaziho. Dále také R. Koopmanse, Van der Bruga, Betze H. G, A. Widfeldta a z českých autorů např. M. Mareše, J. Charváta či M. Brunclíka.

Praktická část je rozdělena na dva hlavní výzkumné kroky. V první části dochází na obecné úrovni k vyhodnocování a komparování dostupných dat a informací vypovídajících o jednotlivých předem určených faktorech poptávky a nabídky. Poté následuje již konkrétnější analyzování a vyvozování závěrů ze vztahů mezi nezávislými proměnnými a volebními úspěchy daných RPPS.

Vytyčené hypotézy jsou následující:

H1: Vybrané radikálně populistické pravicové strany se liší organizační strukturou a ideologickým zaměřením. Jejich vývoj prošel odlišnými existenčními fázemi.

H2: Faktory nabídky jsou stěžejní a rozhodují o tamější vzniku a existenci radikálně pravicových populistických stran.

Práce je vytvořena na základě předem vypracovaného výzkumného projektu. Při srovnání původně navrženého obsahu dochází k vynechání kapitoly věnované obecně RPPS v Evropě. To umožní poskytnutí většího prostoru hlavním vybraným stranám. Faktické provedení se liší částečně o použité nezávislé proměnné. Bylo dosaženo jasnější kategorizace a zobecnění jednotlivých faktorů, tak aby bylo možné lépe vystihnout danou

situaci v širším kontextu. V případě poptávky práce nevyužívá původně navržené faktory: etnická skladba obyvatel, trestné činy z nenávisti a vývoj nezaměstnanosti. Místo toho se věnuje obecněji ekonomické situaci a problematice přistěhovalectví v obou zemích. Na straně nabídky byl faktor konkurence na politické scéně nahrazen obecnější kategorií celkové podoby politického prostoru. Problematika uzavíracích klauzulí byla dále přiřazena k volebního systému. Došlo také k přidání problematiky internetu a médií jakožto další faktor nabídky. Dále se práce soustředí i na švédskou stranu Nových demokratů, která se často považuje za předchůdce ŠD.

Jako hlavní zdroj slouží převážně sekundární odborná literatura či soubory kvalitativních dat. Vedle toho jsou v několika případech použity veřejně dostupné audiovizuální materiály nebo zprávy.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

Na začátku práce budou vymezeny důležité pojmy představující její základní pilíře. Stěžejní roli zastává fenomén RPPS. Pro pojmovou náročnost celé problematiky bude přiblíženo více termínů a to především za účelem vzájemného odlišení. Často se totiž s těmito stranami mylně spojují i strany extremistické či fašistické. Zaměňování definic způsobuje následné nesprávné zařazování stran do jednotlivých kategorií a tedy jejich nesprávné vnímání ze strany veřejnosti. Očekávaná agresivní rétorika a nenávislné chování jako u některých pravicově extremistických hnutí se u RPPS pro mnohé překvapivě nevyskytují. Bohužel je nezbytné zmínit, že i v rámci odborné literatury nedošlo mezi autory zatím ke konsensu a neexistují přesné definice týkající se této problematiky. Strany radikální, extremistické, nebo ultrapravicové dostávají různé významy od různých zdrojů.

1.1. Typologie politických stran

Vůbec jako první krok, který je potřeba provést pro umožnění detailnějšího zkoumání RPPS, je blíže objasnit typologii politických stran. Respektive vysvětlit na jakém principu je strana zařazena pod označení RPP. Fiala a Strmiska ve své knize *Teorie politických stran* vyzdvihují typologie, které jsou vystavěny na principu politické orientace s důrazem na ideově-programatický profil strany. Podle nich se mezi dostupnými zdroji jeví

typologie ideologických rodin od německého politologa Klause von Beyma nejsrozumitelněji (1998, s. 89).

Von Beyme pracuje s tzv. stranickými rodinami, které slouží k zastřešení politických stran z různých zemí na základě sdílení stejných charakteristických znaků. Mezi možnými kritérii vybral Von Beyme právě ideologii jako stěžejní faktor (*families spiriruelles*) a odlišil 9 stranických rodin. 1) liberální a radikální strany, 2) konzervativní, 3) socialistické a sociálně demokratické, 4) křesťansko-demokratické, 5) komunistické, 6) rolnické, 7) regionální a etnické, 8) krajně (extrémně) pravicové strany a 9) ekologické strany (1985).

Tento autor se vydal zkoumáním jiným směrem než jeho předchůdci. Ti se zabývali spíše organizačními či sociálně strukturálními hledisky ale ideologickému vymezení se spíše vyhýbali (Fiala, Strmiska, 1998, s. 90). Cas Mudde v pracích zaměřených na fenomén radikálních stran dochází k závěru, že jako klíčový rys by měla fungovat právě ideologie strany (Mudde, 2000, s. 2).

Klíčový teoretický základ pro rozdělení do ideologických rodin vytvořili američtí politologové Seymour Martin Lipset a Stein Rokkan. Konkrétně se jedná o „*teorii konfliktních linií*“ (*theory of conflicts line*) popsanou v knize *Party systems and voter alignments, cross-national perspective*. Zmíněné linie se podle autorů nachází v různých oblastech společnosti, které se od sebe liší a které propagují odlišné zájmy. Protichůdné postoje v jednotlivých částech mohou vést ke střetům. Existence konfliktní linie se dále projevuje rozdělením členů a příznivců mezi různými politickými stranami. Autoři přišli s dvěma dimenzemi konfliktů: *teritoriální a funkcionální*. Za časové období, kdy podle nich došlo ke vzniku těchto štěpících sil společnosti, vymezují národní a průmyslovou revoluci. Tyto dva historické momenty měly rozhýbat několik protichůdných sil a vytvořit odlišné sektory, které se poté vymezily také do politických stran. Celé schéma konfliktních linií vypadá následovně (1967).

Tabulka č. 1: Teritoriální a funkcionální dimenze konfliktů

	Teritoriální dimenze	Funkcionální dimenze
Národní revoluce	Konfl. linie centrum-periferie	Konfl. linie církev-stát
Průmyslová revoluce	Konfl. linie město-venkov	Konfl. linie vlastníci-pracující

Zdroj: Hlousek, 2012, Koncept konfliktních linií v západní politické vědě a jeho proměny

Důležité je zmínit že Lipset a Rokkan vypracovali také koncept „*zamrznutých stranických systémů*“ (*freezing hypothesis*). Podle této teorie si rozdělení stranických systémů mělo udržet stejnou podobu od 20. let 20. stol. dále do budoucnosti a to i přes bouřlivá nestabilní válečná léta (1967, s. 50-56). Tato teorie je později označována za neplatnou, také z důvodu neschopnosti vysvětlit nástup radikálních politických stran.

Dalšími autory zabývajícími se typologií politických stran byla trojice autorů Gallagher, Laver a Mair a to konkrétně v práci s názvem *Representative Government in Modern Europe* (2011). Ti vytvořili klasifikaci na základě tří kritérií (*genetický původ, mezinárodní příslušnost a politika strany*). První kritérium ukazuje, z jakých historických podmínek strany vznikly. Cas Mudde ve svém komentáři poukazuje na limity toho hlediska. Upozorňuje, že stejně jak strany pravicově radikální tak i strany zelených vznikly okolo roku 1980. Opírání se pouze o genetický původ může být tedy v některých případech zavádějící. Zajímavé je si uvědomit, že kritérium genetického původu má velice blízko ke konceptu konfliktních linií. Rokkan a Lipset také využili historické momenty ke klasifikaci a to konkrétně národní a průmyslovou revoluci (Mudde, Mair, 1998, s. 212-215). Druhé hledisko je spojeno s příslušností v mezinárodních uskupeních. Gallagher zdůrazňuje skupiny v rámci Evropského parlamentu a mezinárodní stranické federace (Gallagher, Laver, Mair, 2011). Mudde tentokrát upozorňuje na to, že propojení jsou často neoficiální, vyskytující se pouze mezi jednotlivci a v neposlední řadě také na znatelné odlišnosti uvnitř jednotlivých mezinárodních uspořádání. Co se týče posledního kritéria politiky strany, Mudde v jeho souvislost znovu zdůrazňuje preferenci kritéria ideologie. Podle něho a dalších autorů politika jedné strany může být v různých zemích chápána odlišně. Podle mnohých by mohlo dojít spíše ke kategorizaci zemí, což není určitě tížený výsledek (2000, s. 3-5).

Ve společné práci zaměřené na typologii stranických rodin Cas Mudde a Peter Mair

analyzují vhodnost užívání čtyř odlišných kritérií a tak nabízejí další odlišný způsob kategorizace. Snaží se o rozšíření možných proměnných. Tentokrát se soustředí na *původ a sociologii* (jinými slovy z jakých historických událostí strana vzešla a jaké zájmy prosazuje), *mezinárodní federace, politiku, ideologii a za poslední na samotné názvy stran*. Autoři došli k závěru, že nejvhodnějším řešením je paralelní užití jak původu strany a tak ideologického profilu (1998, s. 224).

1.1.1. Pravice a levice

Toto označení pochází původně z období Velké francouzské revoluce, kdy se tak odlišili konzervativci a tradicionalisté (pravice) od modernistů (levice) (Ignazi, 2003, s. 4). Pro odlišení těchto dvou pojmů slouží takzvaná politická osa. Na ni lze abstraktně umisťovat jednotlivé strany, skupiny, jedince, formální či neformální hnutí, a to na základě jejich postojů a ideologie. Z vyjmenovaných subjektů jsou stěžejní právě politické strany a to i pro význam této práce.

Napravo stojí zastánci kapitalismu, svobodného trhu a liberalismu. Na straně druhé se nachází přívrženci socialismu, státní redistribuce a sociálních výhod (Charvát, 2007, s. 16). Toto rozdělení ovšem poměrně často čelí velké kritice. Piero Ignazi vysvětluje, že *odpor souvisí s nemožností vystihnout dnešní komplexní společnost takto zjednodušeným nástrojem. Mnozí nevidí současné vysoce různorodé politické konflikty jako dichotomické* (2003, s. 4).

Politická strana může být definována na základě socioekonomického nebo sociokulturního hlediska. Strany umístěné nalevo propagují ekonomický socialismus, ekonomickou bezpečnost, na druhé straně vpravo ekonomický liberalismus, rovnocennost příležitostí a postoje *laissez faire*. Sociokulturní témata, na jejichž základě názorů je možné strany kategorizovat, jsou např. imigrační politika, právní stát, potraty, homosexualita, národní identita, zahraniční politika atd. (Rydren, 2007, s. 243). Rozpory a rozdílné pohledy na veřejné otázky se zajisté mezi levicí a pravíci dnes diametrálně liší od období, kdy k takové kategorizaci vůbec došlo. Levicové strany například zdůrazňují post-materialistická témata jako environmentalismus, rovnoprávnost žen či práva menšin. Pravice na druhou stranu může v případě střetu ekonomického konzervatismu a náboženského tradicionalismu vyústit v kulturní konzervatismus vztahující se k rodinnému životu (Diamond, Gunther, 2001, s. 62). Často dochází k prolínání levicových

ekonomických témat s pravicovými sociokulturními v rámci jedné strany. To způsobuje náročnější orientaci pro voliče i obtížnější podmínky pro kategorizaci stran.

Pro dokonalejší a přesnější kategorizování politických stran se využívá koncept tzv. politického spektra, který zajišťuje zahrnutí více faktorů. Konkrétně dochází k přidání k původní ekonomické ose osa sociální, která pólí spektru na autoritativní a liberální část (stojící za sociokulturní částí).² Výsledky se tedy zachycují v rovině, která je rozdělena na čtyři jednotlivé části. S tímto dvoudimenzionálním rozdělením je úzce spojen projekt „*Political compass*“. Na webových stránkách www.politicalcompass.org je k dispozici soubor otázek zaměřených na hodnotový obsah pravicové a levicové orientace.³ Jako další nástroj sloužící k rozdělení politických strana a ke zdokonalení politické osy je tzv. trojúhelník. Toto grafické znázornění je založeno na umístování jednotlivých stran mezi tři vrcholy socialismus, konzervatismus a liberalismus. Na tomto obrazci lze ovšem znázornit i krajní ideologie. Např. komunismus leží nad socialismem, nad konzervatismem je umístěn fašismus a nad liberalismem zase anarchismus (Charvát, 2007, s. 17).

1.1.2. Pravicové radikální strany

Je důležité si uvědomit, že na pravé straně pomyslné politické osy se subjekty nenachází pouze v jednom bodě, ale existuje zde více stranických podob. Už Roger Eatwell navrhl pět odlišných kategorií: *reakční pravici, umírněnou, novou, radikální, extrémní* (Eatwell, O'Sullivan, 1990, s. 32-46).

V rámci jedné strany politického spektra tedy vznikají výrazně odlišná uskupení, která se mohou lišit v nejzásadnějších otázkách jako je např. postoj k demokratickému uspořádání státu. Pro účely této práce je vhodné odlišit a popsat právě poslední dvě zmíněné kategorie .

Slova radikální a extrémní jsou na veřejnosti a i v odborných kruzích často zaměňována a to i přes etymologicky odlišný význam. „Slovo extremismus je chápáno jako jakákoli ideologie či aktivita, která směřuje proti stávajícímu jako takovému politickému systému a klade si za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou“. (Charvát, 2007, s. 9) Na druhou stranu slovo radikální označuje na základě svého původního latinského významu návrat ke kořenům, původně byl spojen s iniciativami za rozsáhlé liberální reformy (Charvát, 2007, s. 10). Pro účely této práce autorka používá pouze

² www.politicalcompass.org

³ Projekt „*Political compass*“ je chráněn autorskými právy a přesný systém výpočtu není znám.

označení „*radikální*“, tak aby zdůraznila kompatibilitnost s demokratickým systémem. Dále je nezbytné si uvědomit rozdíl mezi pojmy extrémní a extremistický. Pojem extrémní pravice naznačuje její umístění blízko některému z pólů pravolevého kontinua. Na druhou stranu extremistický s sebou nese už prvky anti demokratičnosti (Mareš, 2003, s. 23-24).

Prvotní užití termínu *radikální pravice* je podle Ignaziho úzce spojeno s americkou půdou a to konkrétně v období kolem let 1940 a 1950 (2003, s. 28). Daniel Bell v knize *The Radical Right* zdůvodňuje vznik těchto iniciativ jako následek frustraci pravicových Republikánů v USA, kteří dlouhodobě nesouhlasili se stylem vlády Demokratů. Vznikající radikální pravice kritizovala především štědrý keynesiánský styl vlády a málo tvrdý postoj vůči komunistům (Bell, 2002, s. 3). Tento koncept je ovšem velmi úzce spojený s americkým kontinentem ve specifickém období a neodpovídá aktuální situaci v Evropě. Jedná se tedy spíše o schodu v terminologii (2003, s 28).

Evropskému kontinentu náleží rozdílný koncept radikálně pravicových stran, na jehož definici se ovšem autoři zatím neshodli. P. Ignazi (2003/2006) např. pracuje s dvěma adekvátními typy politických stran v rámci zkoumané stranické rodině. Staré tradiční a poté post-industriální, které vznikly v 80. letech minulého století. První byly často otevřeně či nevěřejně spojeny s neonacistickou či fašistickou ideologií (s Italským sociálním hnutím nebo s Národně demokratickou stranou v Německu). Pozdější skupina se podle něho dokázala oprostít od negativní minulosti a stala se více důvěryhodnou na politické scéně (Ignazi, 2003, s. 33-34).

Část autorů uvádí, že extrémní pravice je označována za neparlamentní uskupení, na druhé straně radikální pravice jako ta, která se vyskytuje v rámci formálního parlamentního prostoru. To znamená, že se během své existence účastní voleb a snaží se získat část státní moci do svých rukou. Funguje tedy jako běžná politická strana (Rydgren, 2007, s. 243). V případě extrémní pravice mohou být její aktivity širšího rozsahu, vzhledem k tomu, že nejsou omezeny pravidly fungování politických stran. Případně se tyto skupiny uchylují také k násilným a protiprávním metodám (Norris, 2005, s. 45). Na rozdíl od radikální pravice, která se stále počítá za demokratické uskupení, extrémní pravice se už na základě svého myšlení a aktivit řadí jednoznačně do uskupení nedemokratických (Mudde, 2007, s. 31). Tato dichotomie vychází také z německého uchopení a byla rozšířena i do České republiky (Mareš, 2003, s. 21). Německý Federální úřad na ochranu ústavy definuje radikální skupiny jako „*skupiny nebo strany kritizující zavedený pořádek v zemi ale*

nevykazující nedemokratické nebo neústavní aktivity.“⁴ Skupiny extrémní už se k takovému jednání údajně uchylují a jejich fungování může být zakázána Federální ústavním soudem (Carter, 2005, s. 22). Je zajímavé, že Mareš naopak zmiňuje, že v anglicky mluvících zemí je rozdíl mezi pojmy extremismus a radikalismus smazán (2003, s. 21).

Zdroje odborné i neoborné literatury pracují ovšem ještě s dalšími pojmy jako jsou *ultrapravice* (také *ultralevice*). V anglicky mluvících zemích se používá také označení *far-right*. V prvním případě jde o velmi vágní pojem bez odborné výpovědní hodnoty, jak uvádí Charvát. Používá se pro označení velmi širokého spektra subjektů od ultrakonzervativního nacionalismu až k neofašismu či neonacismu (2007, s. 17-18). Elisabeth Carter zase označuje za problematický anglický výraz *far-right*. Podle ní by neměla kategorizace záviset na umístění skupiny na politické ose, ale mělo by se hledět především na její hodnoty a myšlenky. Jestliže se tedy pravicová strana jeví více radikální než zbytek stran z volební listiny, je nevhodné ji takto pejorativně označit (2005, s. 23).

1.2. Populismus

Ve spojení se stranickou rodinou RPPS je přiblížení pojmu „*populismus*“ samozřejmě klíčové. Právě spojení populismu s radikálně pravicovou ideologií politických stran představuje bezprecedentní výzvu nejen pro západní Evropu. Jde o nový fenomén pravicově radikálních stran, kterému se daří promlouvat do vrcholových politik v několika zemích. Důležité je si uvědomit, že ale nelze automaticky spojovat a zaměňovat populismus a radikálně pravicový populismus (Albertazzi a McDonnell, 2008, s. 8)

Paul Taggart trefně označil populismus za *koncept trpící pojmovou nejasností* (2000, s. 1). K populismu lze přistoupit více způsoby. Mezi nejvýznamnější přístupy patří populismus jako ideologie, jako „*thin-centred*“ ideologie (např. Freedon, 1998, Canovan, 1981) a také jako komunikační strategie (např. Moffitt a Tormey, 2013, Stanley, 2011). První přístup označují Havlík a Pinková za nevhodný pro současný výzkum moderních stran a zmiňují jeho využití pro zkoumání subjektů obhajující zájmy rolníků ve Spojených státech v Rusku na konci 19 stol (Havlík, Pinková, 2012, s. 125, srov. Canovan, 1981). V současnosti

⁴ „*The Federal Office for the Protection of the Constitution has labelled ‘radical’ those groups or parties that display a critique of the constitutional order without any anti-democratic behaviour or intention.*” (Překlad: Carter, 2005)

upřednostňovanou definicí je právě „thin-centred“ ideologie⁵. Mezi zastánce tohoto přístupu patří také Cas Mudde. Podle něho „populismus vnímá společnost jako rozdělenou na dvě homogenní protichůdné části chudí lidé“ a „zkorumpovaná elita“. (2007, s. 23).

Podobně uvádí Canovan, že „populismus může být definován jako apel, který cílí na mobilizaci obyčejných lidí proti etablovaným strukturám moci a dominantním hodnotám ve společnosti“ (1999, s. 3).⁶

Podle Fialy „populistický styl využívá aktuální nálady, předsudky a afekty obyvatelstva, demagogicky prezentované a užívané proti vládní třídě podle vzoru: my tady dole – oni tam nahoře“ (Barša, Fiala, 1998, s. 97). Poslední přístup vidí populismus jako politickou praxi nebo způsob komunikace. Havlík a Pinková zdůrazňují, že pro praktické využití nemá představená kategorizace konceptu využití. Na druhou stranu zdůrazňují, že pro identifikace populistických stran je nutné určit nutné populistické elementy a jejich míry (Havlík, Pinková, 2012, s. 126-127). Tři základní rysy vytvářející *analytické jádro jsou podle Panizzy konstrukce lidu a elit jako homogenní entity, zdůraznění antagonizmu vztahu mezi lidem a entitami a chápání lidu jako nezkaženého suveréna* (2005).

Zajímavé přiblížení fenoménu nabízí i Paul Taggart. Ten nazývá jako „heartland“ celek obsahující ty nejdůležitější hodnoty lidského života. Podle něho v případě, že je některá jeho část ohrožena, dochází k mobilizaci a zapojování se do politické aktivity. Z toho plyne, že populismus je tedy spojen s určitým ohrožením nebo krizí, bez negativních vnějších podmínek by nedošlo k jeho existenci (2003, s. 6-11).

Protože populismus nechápeme pouze jako politickou ideologii, ale také jako styl politické propagandy, která cílí zejména na emoce (strach z přistěhovalců, homosexuálů, islámu atd.), populistické strany se mohou diametrálně lišit. Důležité je zmínit, že se nejedná pouze o fenomén charakteristický pro pravou stranu politického spektra, ale můžeme se setkat, minimálně teoreticky, také s levicovým populismem (Charvát, 2007, s. 71). RPPS tvoří jednu specifickou kategorii.

Paul Taggart pracuje s pojmem *nový populismus*. Podle něho vznikl tento koncept po II. světové válce jako reakce na nové společenské uspořádání. Politické strany spadající do této kategorie jsou ideově orientovány napravo, prezentující se jako antisystémové subjekty zastupující mainstreamovou společnost. V neposlední řadě jsou obvykle zastupovány

⁵ *Thin-centred“ ideologie se věnuje jen určitým aspektům společnosti jako např. strukturu politické moci či politickým procesům* (Havlík, 2012, s. 126).

⁶ „Populism in modern democratic societies is best seen as an appeal to ‘the people’ against both the established structure of power and the dominant ideas and values of the society.“

charismatickým leaderem (1996, s. 32-40). Tímto obsahem splývá označení „*nový populismus*“ s charakteristikou RPPS.

1.3. Radikálně pravicové populistické strany

Tato část má sloužit jako krátké shrnutí dvou předešlých kapitol. Bohužel stejně jak v předchozích případech se odborná veřejnost prozatím neshodla na jediné platné definici RPPS. Autoři nepracují s tímto konceptem podle stejného manuálu a často aplikují více různých názvů. Podle mého názoru nejpřesněji dokáže vystihnout samou podstatu této stranické rodiny podle právě termín RPPS. Vyjadřuje jak politický styl, tak také obsah. Dochází ke spojení právě již popsaných aspektů: *pravicový, radikální a populistický*.

H. G. Betz použil označení „*pravicové populistické subjekty*“. Definoval je jako politické strany, které se odpoutávají od tradičního extremistického stylu (neofašismu, neonacismu). Radikální jsou ve smyslu odmítání sociokulturního a sociopolitického systému. Jejich pravicové smýšlení je podle něho promítáno odmítáním sociální rovnosti, integrace marginálních skupin a tíhnutím ke xenofobii. Důležité je ovšem zdůraznit, že nedochází k veřejnému odsuzování demokratického systému. Na druhou stranu jejich populistický styl vede k rozšiřování pocitu úzkosti, deziluze směrem k obyčejným lidem (1994, s. 3-4). Cas Mudde zdůrazňuje u radikálně pravicových stran již výše zmíněné: *nativismus, autoritářství a populismus* (2007, s. 22). Podle něho „*být radikální znamená v politickém kontextu vytvoření opozice liberální demokracii, zejména politickému pluralismu a konstituční ochraně menšin*“⁷ (Mudde, 2007, s. 25).

Základ populismu tvoří výše představené analytické jádro (Panizza, 2005). Radikálně pravicová orientace poukazuje zase na ideologické směřování strany. Jestliže se propojí předchozí definice do jednoho celku, vznikne již konkrétnější obraz celého fenoménu. RPPS tedy neodporují demokratickému uspořádání státu, a to i přesto že jejich názory na aktuální socioekonomické problematiku jsou velmi radikální. Miroslav Mareš také výstižně uvádí, že „*politický radikál se centrifugálně vzdaluje centru, které je určeného rozhodujícími demokratickými silami, avšak nedosáhl hranici extremismu*“ (2003, s. 34). Zásadním znakem rétoriky RPPS je snaha uchránit běžné občany před zkorumpovanou elitou. Cílem těchto politických stran je zachování konkrétního státu co nejvíce

⁷ „*Therefore, in this study radical is defined as opposition to some key features of liberal democracy, most notably political pluralism and the constitutional protection of minorities.*”

homogenním. Betz a Johnson vykreslují RPPS jako „*anti-elitářské subjekty zdůrazňující práva běžných občanů a právo na určení národní preference*“. Jejich cílem má být destabilizovat etické a kulturní pořádky (Betz, Johnson, 2004, s. 311). Jens Rydgren uvádí, že programy těchto stran směřují k posílení národa. Snaží se být více etnicky homogenní a orientovány na tradiční hodnoty jejich národa. Vedle toho také hledí na práva jedinců jako na druhotný cíl národa (2007, s. 242).

Paul Taggart přiřazuje RPPS označení tzv. *nový populismus*. K populismu zahrnuje i klíčová socioekonomická a sociokulturní témata jako kritika přistěhovalectví, evropské integrace nebo vybírání vysokých daní (2003). Podle něho vznikl tento koncept po II. světové válce jako reakce na nové společenské uspořádání. Politické strany spadající do této kategorie jsou ideově orientovány napravo, prezentující se jako antisystémové subjekty zastupující mainstreamovou společnost. V neposlední řadě jsou obvykle zastupovány charismatickým leaderem (1996, s. 32-40).

1.4. Vznik RPPS

V rámci teoretického uchopení nástupu RPPS se nejčastěji využívají dvě základní teorie. Konkrétně se jedná o už zmíněnou teorii zmrznutí (*freezing hypothesis*) od Lipseta a Rokkana (1967) a v druhém případě jde o post-materiální teorii Ronalda Ingleharta (1977). Obě se ale dnes využívají spíše jako teoretický odrazový můstek, na kterém současní autoři nacházejí nedostatky a snaží se je doplnit nebo vzájemně zkombinovat. Teorie samotné jsou nedostatečné pro vysvětlení nástupu RPPS v různých zemích a v jiném časovém období.

První teoretické vymezení poukazuje na stabilitu politických uskupení v Evropě. Autoři zdůrazňovali udržení stabilního uspořádání politických stranických systémů a to i přes válečné období 20. století. Přestože v 60 letech byli sami svědky měnících se trendů a hodnot ve společnosti, věřili v absorbování nových sil do ztracena. Vytvoření nových alternativních stran nevnímali jako pravděpodobný scénář (Veugelers, 1999, s. 79). V 70. a 80. letech se ovšem přece jenom dostávají do povědomí nová uskupení, jejichž nástup nebyl předem odhadnut. To poukázalo na neplatnost Lipsetových a Rokkanových závěrů (Mair, 1997, s. 63).

Kniha *Party systems and voter alignments, cross-national perspective* je i přesto odrazovým můstkem pro výzkumy politických stran. Podle autorů došlo po industriální

revoluci ke vzniku dvou základních konfliktní linií ve společnosti. Konkrétně mezi venkovem a městem a druhý konflikt mezi vlastníky a pracujícími. Politický systém stran i jejich voličů se tak stal celkem stabilní, právě na základě členství v jednotlivých společenských třídách (Lipset, Rokkan, 1967). Později však tyto levicově a pravicově orientované strany začaly ztrácet znatelný počet svých voličů a politika se přeorientovala na politiku „tematickou“ (Betz, 1994, s. 33-34). Tato zásadní změna byla ovlivněna příchodem nových společenských jevů. Podle Betze měla velký vliv informační revoluce. Ta podle něho měla za následek, že skupiny začaly být definovány podle hodnot a ne podle společenských odlišností. *„Nové procesy, které vedly k zrušení stranických systémů, byly součástí transformace směrem k postindustriálnímu kapitalismu způsobující znatelnou fragmentaci a individualizaci společnosti“*⁸ (1994, s. 34-35).

Roland Inglehart je autorem *„post-materiální teorie“*. Jeho výzkum je založen na chápání sociokulturního hlediska společnosti. Nastolením postindustriálního období se ve společnosti udály změny ve struktuře pracovního trhu. Proběhl ekonomický růst, rozšířilo se vzdělání, rozvinula se masové komunikace a také se nesouměrně rozdělily postoje napříč generacemi (1977, s. 8-11). Nové pochody vedly k zásadním změnám související s hodnotovým žebříčkem ve společnosti. Zjednodušeně by se dalo říci, že materiální potřeby byly uspokojeny a tak byla nastolena nová politická témata jako emancipace žen, ochrana přírody nebo práva homosexuálů. Vzniká tzv. *nová politika*. Příkladem je strana zelených jako „nová levice“ (Inglehart, Flanagan, 1987). Levá strana politického spektra byla výrazně pozměněna. Pracující třída a nižší střední třída se dostaly na vyšší společenský stupeň kladoucí důraz také na kvalitu životního stylu. Zároveň se voliči levicových uskupení stávali těmi lépe vzdělanými (Veugelers, 1999, s. 83).

Podle Ingleharta *„materialisté prosazují udržení zavedeného pořádku a ochranu ekonomických zdrojů. Na druhou stranu post-materialisté propagují individualismus, možnost být lépe zapojený v různých společenských, politických oblastech a odsuzují přespříliš společenské hierarchie“*⁹ (1977, s. 179). Obrat nastal okolo 70. let minulého

⁸ *„From this perspective, the decline of cleavage politics is a result of the broader and more general processes of fragmentation and individualization characteristic of the transition to postindustrial capitalism.“*

⁹ *„Materialist values reflect a relatively strong attachment to maintaining order and preserving economic gains. Post-Materialist values emphasize individual self-expression and achieving a more participant, less hierarchical society.“*

století a to z důvodu dosažení ekonomické a fyzické bezpečnosti (Hloušek, 2002, s. 403). Opuštění od ekonomické orientace a důrazu na nemateriální hodnoty dostalo označení *tichá revoluce* (Inglehart, 1977). Klíčové navázání na tuto tezi provedl Pierro Ignazi, který nazval následné reakce jako tzv. *tichou kontrarevoluci* (1995). Ta měla odstartovat v 80. letech minulého století a byla namířena vůči levicově liberálnímu vnímání určitých témat (např. pornografii, právnímu státu nebo vztahu mezi státem a náboženstvím). Tyto anti-post-materiální reakce se označují za nekonzervativní a mohou být zastoupeny i radikálně pravicovými stranami. Post-materiální změny tedy rozhýbaly dva nové směry (Veugelers, 1999, s. 83).

Ani post-materiální teorie podle všeho nedokáže vhodně vysvětlit vznik RPPS. J. Veugelers ve své práci, kterou věnoval objasnění fenoménu radikálních politických stran, našel několik slabých míst v sociokulturním pojetí Roberta Ingleharta. Zaprvé vytýká použití „nevyspělé“ sociologie pro účely zkoumání „vyspělých“ politických problémů. Socioekonomické náhledy nejsou podle něho dostatečné k vysvětlení politické reality. Dále upozorňuje na to, že radikální pravicové strany nejsou pouhým opakem všech liberálních tezí. Jako příklad může posloužit francouzská strana Národní Fronta, která je označována jako anti-post materiální. Na druhou stranu si udržuje hned několik liberálních postojů např. k náboženství, k otázce potratů nebo homosexuality (1999, s. 84-85).

Současní autoři při snaze najít odpověď na otázku, co stojí za růstem popularity RPPS, využívají nové koncepty. Snaží se zejména o vysvětlení, proč je v některých státech vhodné prostředí pro radikální strany a v jiných nikoliv. Jejich cílem je identifikace konkrétních spouštěcích mechanismů. Hojně využívaným nástrojem je tzv. *teorie nabídky a poptávky* (*theory of supply and demand factors*) (např. Carter 2005, Eatwell 2003, Kitschelt a McGann 1995, Mudde 2007, Norris 2005, Rydgren 2007). Ta představuje zastřešující přístup, který umožňuje zahrnout široké množství proměnných. Strana poptávky je z velké části založena na tzv. *modernizační teorii poražených* (*the modernisation losers theory*) od Hanse-George Betze související z makrostrukturálními změnami během přechodu do post-materiálního období (1994). Strana nabídky vychází ze samotného politického prostředí a z jednotlivých politických uskupení. Faktory nabídky byly dříve často přehlíženy. Dnes ovšem platí za klíčové ukazatele.

Jens Rydgren přichází s teorií „*účinných nových rámců*“ (*potent master frames*). Zakládají se na myšlenkách etnonacionalismu a na populistické rétorice. Důležitým charakterem toho konceptu je možnost přizpůsobit rámeček různorodým politickým a

kulturním prostředím. Jeho existence umožňuje přechod z původního „extrémního“ postoje a snahu stran zbavit se stigmatizace jako nezákonné subjekty (2005, s. 414-417). Jak autor zdůrazňuje, aplikace samotného rámce nevysvětluje konkrétní případy existence RPPS. Z toho důvodu je tedy opět nezbytné brát v potaz strukturu politických příležitostí. Tedy faktory nabídky (Rydgren, 2005, s. 417).

Autorka Lenka Bustikova přišla s teorií odlišující se od konceptů zakládající se na strukturálních a institucionálních proměnných jako je teorie nabídky a poptávky. Podle ní na úspěchu RPPS nemají vliv ekonomické či kulturní proměny ve společnosti nebo aktivity větších politických stran. Naopak stěžejní důvod vidí v potenciálním úspěchu menších liberálních stran. Svoji hypotézu testovala na post-komunistických státech v časovém horizontu posledních 20 let. Nástup RPPS tedy podle teorie funguje jako reakce sloužící k omezení možného vlivu jejich stranických protějšků. Příchod některé z radikálních stran je tedy podmíněn předchozím zvolením menšinové liberální strany (např. strany zelených) jejichž politika vůči přistěhovalectví či sociálním menšinám vyvolává silný odpor určité části voličů, který je následně využit k nástupu RPPS (2014, s. 1739-1744).

1.5. Teorie faktorů nabídky a poptávky vysvětlující úspěch RPPS

Stejně jako nedostatek konsenzu týkající se jednotné definice konceptu RPPS, tak problém přetrvává i s teoretickým nástrojem objasňující jeho nástup. Pro následnou komparaci je využita metoda faktorů nabídky a poptávky (*supply side and demand side factors*). Tato metoda umožňuje zahrnutí většího množství proměnných a tak vede ke komplexnímu zhodnocení podmínek. V současné době je jejím známým propagátorem Cas Mudde. Podle něho „je teorie modernizace neboli jinými slovy už zmíněná tichá revoluce, odpovědná za klíčové převraty ve společnosti, ale k vysvětlení RPPS se jeví jako příliš vágní a obecná“¹⁰ (2007, s. 205).

Mudde charakterizuje stranu poptávky (SP) jako úrodnou půdu pro RPPS a stranu nabídky (SN) jako tu, která poptávku nakonec převede do reálné politiky (2007, s. 202).

¹⁰ „Modernization theories (in whatever form or shape) seem correct intuitively but are too general and too vague to be considered useful explanations of recent populist radical right party successes.“

Poptávka je vlastně ve svém základu představena celkovou náladou či atmosférou ve společnosti. Jestliže je nálada negativní a pesimistická, může vytvořit úrodnou půdu pro vzestup RPPS. Společenské prostředí umožňující úspěch RPPS je výsledkem působení několika faktorů, které budou následně představeny. Analyticky lze na výzkum strany poptávky nahlížet ze tří odlišných perspektiv. Eatwell nazývá tento koncept „*trojrozměrným modelem*“ (2003, s. 46).

Makro stupeň obsahuje výrazné sociální, kulturní, politické procesy na úrovních národních, nadnárodních i globálních. Zahrnuje např. modernizační procesy, politickou či ekonomickou krizi a nenávisť vůči jiným etnikům. Střední stupeň je podle autora často neprávem podceňován a to i přesto, že obsahuje klíčové instituce jako např. rodinu či školu. Nejnižší mikro úroveň je silně propojena s prvně zmíněnými makro procesy. Jejichž důsledky jsou nejčastěji zkoumány právě na jedincích. Klíčová otázka na úrovni individuálních jedinců se týká jejich postojů (např. xenofobní, nacionalisté, populistické). V této fázi se zjišťuje, zdali lidé hlasují pro RPPS jako jejich sympatizanti nebo naopak, protože jsou odpůrci stran dosavadních. Podle Mudda makro stupeň vysvětlí postoje na mikro stupni. K objasnění proč určité faktory jsou pro voliče důležitější než jiné, je podle něho nevyhnutelné využití středního stupně. Ten je poté úzce spojen s faktory nabídky (2007, s. 201-232).

Výsledkem působení faktorů poptávky vznikají ve společnosti konkrétní nálady a postoje mající vliv na rozhodování voliče. Roger Eatwell shrnul faktory do následujících teoretických konceptů: *jednotné zaměření, protest, společenský rozpad, reverse post-materialismus a ekonomický individuální zájem* („*single issue thesis, protest, social breakdown, reverse post-materialism and economic self-interest*“) (2003). Z celého spektra SP vychází tři následující faktory, respektive nezávislé proměnné využitě v praktické části této práce. Mezi těmito proměnnými a volebními výsledky jsou následně vyhledávány a blíže analyzovány možné závislosti. Je zde také nutné podotknout, že v praktické části budou i přes limitující efekt analyzovány faktory poptávky pouze na makro a částečně na mikro úrovni. Absence středního stupně je způsobena zejména nedostupností relevantních dat.

- Ekonomická situace země
- Situace ohledně klíčových socioekonomických a sociokulturních témat (přistěhovalectví, členstvím v EU nebo v jiné mezinárodní organizaci)
- Spokojenost a důvěra s aktuálním politickým aparátem.

První kategorie faktorů poptávky je tedy zčásti operacionalizovaná ekonomickými ukazateli. Jens Rydgren v této souvislosti hovoří o tzv. *teorii relativní deprivace (relative deprivation thesis, Gurr, 1970)*. *Jde o pocit frustrace, s kterým se člověk setká po srovnání jeho minulosti s očekávatelným životním vývojem, nebo po srovnání úrovně vlastního života s úrovní úspěšnější skupiny společnosti* (2007, s. 247-248). Obecně se předpokládá, že horší ekonomická situace, nižší životní úroveň, vysoká zaměstnanost by měla vést k voličské podpoře RPPS. Transformace ekonomiky do globální rychle se rozvíjející podoby za sebou nechala tzv. „*outsidery*“, kteří podporou RPPS protestují proti jejich nízkému statusu ve společnosti. Výzkumy se zaměřují včetně následující praktické části na proměnné, jako jsou existence ekonomické krize, míra nezaměstnanosti, výše daní či celková míra životní úrovně.

Pro analýzu druhé skupiny faktorů poptávky hrají hlavní roli proměnné jako míra přistěhovalců v zemi, počet žadatelů o azyl či konkrétní imigrační politika státu (Rydgren, 2007, s. 250). Podobně jak v předchozím případě vyšší míra národnostní heterogenity společnosti je obecně vnímána jako důvod k podpoře RPPS. Politika států souvisí také s členství v Evropské Unii, popřípadě v jiných mezinárodních institucích. Právě zapojení do mezinárodních společenství opět stojí často za růstem nacionalistického až xenofobního smýšlení ve společnosti.

Proměnná vztahující se k vnímání fungování konkrétního politického systému ze strany voličů má přímý vliv na volební výsledky. Pippa Norris rozděluje negativní vnímání do tří odlišných skupin. Zaprvé jako nespokojenost s vládními postoji ke specifickým problémům (nezaměstnanost, imigrační politika atd.). Za druhé špatné mezilidské vztahy a pocit odcizení uvnitř společnosti. A poslední bod tvoří nedůvěra v demokratické reprezentativní instituce obecně (2005, s. 152). Tento subjektivní stav může být zjištěn na základě předvolebních průzkumů nebo sociologických výzkumů.

Faktory nabídky rozděluje Mudde do dvou kategorií, vnější a vnitřní. Vnější nazývá struktury politických příležitostí („*political opportunity structures*“). Vedle nich zmiňuje také politický, kulturní kontext či vliv médií. Role těchto faktorů označuje jako podpůrné, které zjednoduší cestu k volebnímu úspěchu, ale zcela ji nezajistí. Na druhou stranu vnitřní faktory nabídky jsou podle něho zásadní. Patří sem ideologie, leadership a organizace stran. Klíčová myšlenka je aktivní role RPPS a jejich vědomá snaha uspět využitím svých silných stránek. Tento model nahrazuje tedy obraz vysvětlující RPPS jako pasivní subjekty, které jsou prostým důsledkem nestálého prostředí (2007, s. 232-276).

V případě faktorů nabídky (FN) je operacionalizace poněkud snadnější. Jedná se o faktory objektivní a faktické, které podle mnoha autorů hrají rozhodující roli při úspěchu RPPS. Vnější FN tvoří prakticky podmínky politického prostředí, ve kterém se RPPS vyskytují. Cas Mudde používá již zmíněný termín *struktura politických příležitostí* (2007, s. 256). Tento termín pochází původně z článku *The Conditions of Protest Behavior in American Cities* (1973), kde se autor Peter Eisinger věnuje formování politiky a působení na rozhodovací procesy v kontextu amerických měst. Dále byl rozvíjen například autory Gamson a Mayer (1996), kteří kladli důraz na odlišení statických příležitostí od dynamických, které procházely v časovém měřítku změn. Sidney Tarrow, který nahlíží subjektivně na struktury politických příležitostí, definoval tento koncept jako „konzistentní, nikoliv ale nutně formální nebo permanentní, soubor podnětů podněcující lidi k zapojování se do politiky“¹¹ (2011, s. 32). Podle něho musí být hleděno na konkrétní podmínky pozitivně z pozice aktéra, tak aby se daly využít k politickému úspěchu (Tarrow, 2011, s. 163-164). Autor také zdůrazňuje aspekty participace při utváření veřejné politiky. Zásadní faktory jsou podle něho otevření politického prostoru pro nové aktéry, politické přeskupování, přítomnost spojenců a rozdělování elit (Tarrow, 2011, s. 164-165).

1.5.1. Volební systém

Už samotný typ volebního systému, tedy čistě technický faktor, může mít určitý vliv na výsledky voleb. Peter Mair zastává názor, že systém s vyšší uzavírací klauzulí přeje větším stranám a malé strany ztrácí šanci na volební úspěch. Na rozdíl od většinového hlasování je to tedy poměrný volební systém, který vede ke zvolení většího počtu stran a umožňuje uspět i stranám novým, menším (1991, s. 54). Na druhou stranu Cas Mudde upozorňuje, že „dosavadní empirické analýzy vlivu politických systémů ukazují značně odlišné výstupy“. Podle něho „má druh volebního systému jistý význam při vzestupu RPPS, ale na druhou stranu nelze na jeho základě vysvětlit diference v zemi, straně, obdobím či regionem takových volebních úspěchů.“¹² (2007, s. 234).

V tomto bodě se nemusí jednat jen o typy volebních systémů, ale jistou roli hrají

¹¹ „By political opportunities, I mean consistent – but not necessarily formal, permanent, or national sets of clues that encourage people to engage in contentious politics.”

¹² „In short, the evidence indicates that electoral systems have some effect on the electoral opportunity structure of political parties, but help little in explaining the differences in electoral success between different countries, parties, periods, and regions.”

další pravidla či zákony upravující politické volební boje. Analýze volebních zákonů se věnoval Bernard Grofman a Arendt Lijphart. Ti shrnuli kategorie pravidel, které mají vliv na utváření politického prostředí (1986).

První kategorie relevantní pro analýzu RPPS obsahuje pravidla pro samotné umožnění kandidování (např. počet podpisů potřebných pro registraci strany). V případě vysokých požadavků pro registraci stran, se malé radikální strany mohou ve svém počátku dostat do znevýhodněné situace. Další kategorií je přístup stran do médií, kdy se očekává, že v zemích, kde RPPS uspěly, jsou požadavky pro sebe prezentaci v médiích nižší. S tím souvisí také problematika sociálních sítí, jakožto stále častěji využívaného nástroje pro sebe prezentaci politických stran. Online prostor není sice limitován volebními zákony, ale i přesto se jako možný faktor úspěchu RPPS logicky nabízí vzhledem k jeho současné zásadní roli. Poslední relevantní kategorie se týká financování politických stran státem. Jednoduše tam, kde strany mají přístup k větším finančním zdrojům nebo je tento přístup jednodušší, by měly dosahovat lepších volebních výsledků (Carter, 2005, s. 162-178).

1.5.2. Politický prostor

I problematika politického prostoru patří mezi zásadní otázky v rámci FN. Elisabeth Carter se při výzkumu pozic radikálních stran soustředila na dvě zásadní perspektivy.¹³ Na vztah mezi mainstreamovými a radikálními stranami a na vliv rozdílně radikálních ideologií napříč politickým prostorem (Carter, 2005, s. 114-141). Její závěr je, že jestliže dojde mezi hlavními stranami k ideologické konvergenci neboli ke sblížení, krytí menšího prostoru politického spektra dochází k vytváření většího prostoru pro radikální uskupení. Voliči jsou totiž nuceni vyhledávat odlišná politická uskupení (Carter, 2005, s. 114-116). Právě tenhle jev je původně popsán *teorií konvergence*. Podle Kitschelta v případě absence bipolarity ideologií hlavních politických stran dochází ke vzniku koalic namířených proti etablovaným stranám a to také za pomoci anti-systémových populistických metod (Kitschelt, McGann, 1995, s. 53). Podle práce Arzhemiera a Carter větší šance na úspěch RPPS nastává v případě existence tzv. velkých koalic. Tyto útvary mají fungovat právě jako signály již zmíněné konvergence. Co se týče vztahu k mainstreamovým pravicovým stranám, úspěch RPPS má být pravděpodobnější v případě, že se mainstreamové pravicové

¹³ Elisabeth Carter používá pojem „extremistické strany“, aby zdůraznila nedemokratický a proti-systémový postoj (2005).

strany nalézají výrazněji na pravém straně politického spektra. Dochází totiž již k legitimizování příslušných témat a postojů k nim (2006, s 428-438).

Zajímavým jevy na jednotlivých politických scénách by mohly být určité momenty fragmentace a narušení stability, kdy dochází k zásadnímu přeskupení voličských preferencí. Jak tedy vyplývá z dosavadních výzkumů, na úspěch politické strany respektive RPPS nelze nahlížet izolovaně. Pomyslné rozložení a charakteristika politického prostoru představuje zásadní podmínku ovlivňující výkon politických stran.

1.5.3. Kulturní prostor

Vedle politického prostředí je zajímavou proměnou prostředí kulturní. Tato proměnná lze přirovnat k prostředí, které je již určitým způsobem ovlivněné radikální pravicovou ideologií. To znamená, že se nejedná o prvotní zkušenost konkrétní společnosti. Společnost se s radikálními vlivy, které v ní zanechaly pozitivní či negativní stopy, již v určité podobě setkala. V prostředí, kde se tento typ ideologie už nějakým způsobem zapsal, dochází k silnější rezonanci. Je logické, že existence určitých radikálních nacionalistických nálad, a to i z hluboké minulosti, může zafungovat jako most přetvářející negativní náladu ve společnosti do podoby RPPS (Mudde, 2007, s. 243-245). Jako takové mosty mohou sloužit např. extremistická neformální hnutí až neofašistické, neonacistické uskupení. Cas Mudde ovšem tvrdí, že nemusí jít ani o extremistické skupiny. Podle jeho názoru přítomnost příhodné „subkultury“ vede k získání větší pozornosti a důležitosti pro toto téma a zároveň vytváří větší prostor pro nástup RPPS (2007, s. 245). Tento problém souvisí s už zmíněnou krizí postmoderní společnosti. Probíhá tedy stejný jev, tak jak tomu bylo na straně poptávky. Dochází k nespokojenosti ve společnosti s nově nastolenými sociokulturními tématy a snaží se tento trend zvrátit zdůrazněním problémů původních jako např. nacionalismus.

1.5.4. Politická organizace

V současné době jsou asi nejčastěji zdůrazňovány tzv. vnitřní faktory nabídky. Jedná se tedy o charakteristiky samotných RPPS. Podle některých autorů nejsou stěžejní okolní podmínky na politické, sociální nebo kulturní scéně, ale o svém úspěchu rozhodují RPPS samy svými specifiky.

Klíčovým měřítkem je politická organizace. Způsob, jakým je strana vnitřně strukturalizována a řízena, může mít vliv na celkové působení strany uvnitř politického systému dané země a následně může pomoci vysvětlit diference v rámci jedné stranické rodiny. U RPPS je organizace úzce propojena s vedením strany. Důležitou roli hraje stranický lídr. Užší vazba na vedení souvisí s tím, že jsou strany často existenčně mladší a tak méně institucionalizované (Mudde, 2007, s. 273). Ideální obraz RPPS by byl pravděpodobně popsán jako centrálně řízená strana s vertikální strukturovanou organizací nacházející se v rukou jednoho nebo malého počtu lídrů (Johansson, 2014, s. 12). Takový způsob organizace může být nazván „charismatickým“ (Panebianco, 1998). Elizabeth Carter na základě svého výzkumu došla k závěru, že strany s lepší organizací a vedením dosahují viditelně lepších volebních výsledků. Do této skupiny byly zařazeny strany jako např. belgický Vlámský Blok, francouzská strana Národní Fronta, italská Liga Severu, rakouská Svobodná strana (2005, s. 80). Zmíněný charismatický typ organizace ale nemusí být výhodou po celou dobu existence strany. Jestliže RPPS uspěje u voleb a získá silnější politické postavení, absence demokratických vnitřních nástrojů se může stát břemenem. Strana se dostává do centra pozornosti širšího spektra občanů a její specifický politický styl se může zdát příliš radikální. Proto je často volební úspěch následován transformací, která umožňuje širší stranickou strukturu a snazší přístupnost (Rydgren, 2009, s. 11). Aby strana stabilně fungovala v dlouhodobém horizontu je zapotřebí docílit jednotné koherentní organizace. V ideálním případě by mělo dojít k efektivní horizontální a vertikální spolupráci, kdy by strana fungovala jako celek, který je imunní proti individuálním akcím vycházející zevnitř strany a proti externím tlakům (Heinisch, Mazzoleni, 2006, s. 6-8). Jedním z takových znaků stabilní RPPS je silný vztah k regionálním základnám (Mudde, 2007, s. 269). Tyto vazby vedou k širší základně a efektivnější spolupráci uvnitř strany.

Jedním z extrémních příkladů RPPS, kdy nedošlo k úspěšnému navázání na volební úspěch, představuje nizozemská strana List Pim Fortuyn. Tato strana byla založena charismatickým lídrem Pimem Fortuynem v roce 2002. Středem jejich programu se stala zejména problematika přistěhovalců s jasně vyhraněným postojem směřovaným proti myšlenkám multikulturalismu. Den před volbami do poslanecké sněmovny byl Pim Fortuyn tragicky zavražděn nizozemským aktivistou. Jeho strana získala i přesto v těchto volbách hned 17 % hlasů. Náhlá ztráta zakladatele a lídra strany se stala pro politické hnutí zcela osudným. Strana se s jeho smrtí nedokázala vypořádat. Nenašla žádné alternativní řešení

situace. Zanedlouho došlo k vnitřním rozporům a k následnému rozpadu strany (Van Kessel, 2011, s. 68-75)

Vedle autoritářské podoby vnitřního fungování se RPPS odlišují také častou existencí stranických frakcí (Mudde, 2007, s. 273). Právě s frakcemi souvisí opět problematika vedení, a to konkrétně koncept vnitřního charisma. Tak jak bylo popsáno výše, charisma lídra funguje často navenek strany jako nástroj k získání většího počtu příznivců. V případě, že charisma lídra funguje i uvnitř strany, může docházet k rozdělování straníků do skupin podle toho, jestli jsou jeho příznivci či nikoliv. Eatwell mluví o „*charismatu pro masy a charismatu pro uzavřenou stranickou skupinu*“ („*charisma of the coterie and charisma of the masses*“) (2002, s. 6). Nelze zcela tvrdit, že vnitřní rozpolcenost strany je typická pro RPPS a že se tak děje častěji než u stran mainstreamových. Na druhou stranu při retrospektivním ohlédnutí lze nalézt několik takových příkladů. Francouzská Národní Fronta představující jednu z nejúspěšnějších stran je jedním z příkladů. V období 1998-1999 vznikla odnož zvaná Národní fronta-Národní hnutí v čele s Jean-Marie Le Penem a to jako důsledek snahy jeho velkého konkurenta Bruna Mégreta převzít vedení strany (Johansson, 2014, s. 29-30). Dalším specifickým RPPS, který může stát za vnitřními konflikty, je jejich původní aktivistický charakter. Některé strany se utvořily postupně z neoficiálních hnutí a skupin. To znamená, že jejich členové se mohou obtížně vyrovnat s nově nastaveným uniformním prostředím vyžadující větší stupeň regulací a neakceptující nelegální extremistické postoje (Rydgren, 2009, s. 8).

1.5.5. Charismatický lídr

Úzce propojený faktor se samotnou politickou organizací je již zmíněná existence charismatického lídra. Tento fakt je při exkurzu na evropské scéně potvrzen například u Marine Le Pen u francouzské strany Národní Fronta, Geerta Wilderse u nizozemské Strany pro svobodu nebo Jörga Haidera a Svobodné strany Rakouska. Nelze samozřejmě říci, že se jedná o pravidlo. Pravda je ale, že osobnosti jednotlivých stran často fungují jako „obchodní značka“ pro celá politická uskupení. V některých případech stranu sami založili nebo alespoň v jejich čele setrvávají poměrně dlouhou dobu. Dochází k personalizaci, kdy se kombinuje charisma a tzv. *vůdcovský princip* („*führerprinzip*“) (Ignazi, 2003, s. 30). Tématu charisma se věnoval Rogers Eatwell. I přesto, že svou pozornost zaměřil na meziválečné vládce, jsou jeho výstupy aplikovatelné také na politické lídry v dnešní době.

Podle něho existují čtyři druhy typických rysů. *Misionářská vize, prezentování sebe jako běžného člověka z lidu, demonizace těch ostatních a za poslední specifická osobní image zakládající se na sebe prezentaci jakožto silného a zdravého jedince.* První z vyjmenovaných znaků je spojen s určitou předurčeností. Vůdci věří, že jim bylo již předurčeno vyšší silou dosáhnout jejich mise, cíle. Vůdci se snaží zdůraznit určitý moment svého života a zasadit ho do konkrétního příběhu, který vysvětluje jejich poslání. Druhý rys se vztahuje k sebe prezentaci lídra jakožto běžného občana, jakožto rovnocenné části celé společnosti. Lídr zdůrazňuje „my“ nad „vy a já“. Démonizace slouží k vyhledání a představení nepřítele. Vůdce ho prezentuje jako enormní hrozbu, využívání mnoho nepravdivých a přehnaných informací (např. Hitler demonizoval Židy). Poslední charakteristika je založena na správném vystupování člověka. Vůdce se snaží dobře vypadat, být v perfektní fyzické kondici. Dbá také na vzdělání, informovanost a schopnost diskutovat (2006, s. 144-148).

Charismatický vůdce nevystupuje pouze z podstaty své existence, ale je naopak vytvořen reakcemi svých přívrženců. Charisma je tedy správně nejenom o tom, jaký lídr je, ale spíše o tom, jak působí na občany. Jinými slovy jde o vzájemné pouto mezi občanem a lídrem. Výsledná percepce závisí často na už zmíněném kulturním prostředí a na politickém systému (Eatwell, 2006, s. 142). V případě ideálního okolního prostředí, bude veřejnost souhlasit neomezeně s autoritativní osobností svého lídra. Vedle loajality veřejnosti, lídři využívají také své vynikající rétorické schopnosti, s kterými dokáží oslovit právě široké spektrum „běžné“ společnosti.

Na lídry je možné nahlížet ze dvou hledisek. Jak již bylo naznačeno, z vnější perspektivy je podle Mudda zásadní počáteční fáze existence strany, kdy se strany snaží rekrutovat voliče a nové členy. Dobrý lídr tedy může zafungovat jako ten správný motiv pro připojení se ke straně. Vnitřní perspektiva vyžaduje od silného představitele odlišné vlastnosti. Je třeba, aby se sžil s vnitřním chodem a pravidly strany. Je třeba, aby se nejednalo o hru jednoho hráče, ale aby jím strana byla zodpovědně vedena a sjednocována. Nezřídka je ale tato týmovost u charismatických lídrů velmi obtížná, protože nejsou schopni dodržovat společné postoje (2007, s. 263-264).

1.5.6. Ideologie strany

Poslední faktor spadající do kategorie vnitřní nabídky je ideologie. Je logické, že požadavky, názory a nálady vycházející ze strany poptávky by se měly vhodně setkat s abstraktně protilehlou stranou nabídky. Tento scénář je jedním z předpokladů pro dosažení

volebního úspěchu RPPS. Cas Mudde označuje za tři základní prvky RPPS „*nativismus, autoritářství a populismus*“ (2007, s. 26). Pro termín *nativismus* se v českém jazyce bohužel těžko hledá odpovídající synonymum. Nejblíže má pravděpodobně k pojmu etnický nacionalismus. *Nativismus* podle Mudde popisuje tendenci členů jednoho národa držet při sobě a zároveň označuje jakékoliv externí elementy za nebezpečné (2007, s. 18-19). *Nativismus* se může projevat antiimigračními, xenofobními až rasistickými postoji. *Autoritářství* je spojeno se zdůraznění pořádku ve společnosti a při jeho narušení také se zavedením přísných sankcí (Mudde, 2007, s. 23). Klíčovým požadavkem, který může ovlivnit úspěch RPPS, se zdá být ideologická umírněnost. Případně také umírněnost celkového politického stylu, rétoriky. Nemyslí se ovšem ve srovnání s mainstreamovými stranami, ale se stranami neofašistickými či neonacistickými. Podpora stran silně spojených s nacistickou minulostí je zpravidla totiž pouze marginální. Tento postoj samozřejmě vychází z tragických událostí II. světové války. Základ RPPS tvoří etnonacionalismus a odmítání politického establishmentu (Rydgren, 2008, s. 738).

Etnonacionalismus je definován jako „*chránění zájmů jedné konkrétní etnické skupiny, jakožto její nezávislosti a její práva na sebeurčení*“¹⁴. (English Oxford Living Dictionaries) Etnonacionalismus může být dosažen v extrémním případě také rasistickými a xenofobními postoji. Nejednalo by se ovšem již o RPPS. Nešlo by totiž o pouhý nesouhlas s politickým establishmentem, ale došlo by k porušení celého demokratického systému. Jens Rydgren tvrdí v této souvislosti, že biologický rasismus byl vystřídán rasismem kulturním (2005, s. 428). Zdůrazňuje také, že i přestože problematika přistěhovalců hraje klíčovou roli v politice RPPS, xenofobní postoje vůči přistěhovalcům zaujímá jen malá část voličů. Není tedy na místě varovat před vlnou rasismu a extremistických postoji vůči cizincům, ale je třeba pracovat spíše s tzv. skepticismem vůči přistěhovalcům. Jádro problému není tedy v přistěhovalcům samotném, ale spíše v problémech s nimi spojovanými jako zvýšení kriminality či nedostatek pracovních míst (Rydgren, 2008, s. 737-739). Ideologie RPPS je z podstatné části založena na odmítání post-moderními fenoménů. Důležité je ovšem, že se nejedná o hlásání otevřené nenávisti. Tyto strany spíše vědomě balancují na hraně legality zdůrazňující emoce strachu a nejistoty při ochraně zájmů konkrétního národa a jeho obyčejných občanů přímo ohrožené přítomným multikulturalismem, ekonomickou a kulturní globalizací, odklonem od klasického formátu rodiny nebo nadvládou

¹⁴ „*Advocacy of or support for the interests of a particular ethnic group, especially with regard to its national independence or self-determination.*”

etablovaných lídrů společnosti.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

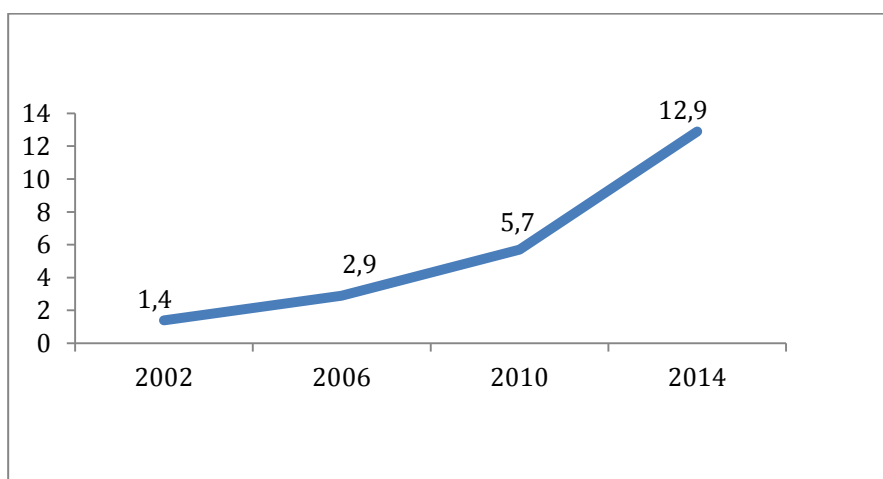
2.1. Švédští demokraté

Na území Švédska byl vývoj RPPS výrazně odlišný. I přes vzájemnou podobnost skandinávských zemí v otázkách sociálních, kulturních či ekonomických nástup RPPS přišel ve Švédsku s výrazným zpožděním. Na tuto zemi bylo dlouho nahlíženo jako na příklad radikálně-pravicového neúspěchu (Widfeldt, 2014). V ostatních skandinávských zemích získaly stabilní podporu protestní a populistické strany (Strana pokroku v Dánsku, Strana pokroku v Norsku a Finská strana venkova) již v 70. letech. Švédští demokraté (*Sverigedemokraterna*) byly založeny ale až v roce 1988. Jejich samotný úspěch se dostavil ještě o několik let později. ŠD nebyly ovšem první strana RPP. Za první průkopníky jsou označovány Nový demokraté. Toto uskupení bylo vedeno dvojicí mužů, kteří nebyli zcela typičtí političtí lídři. Jednalo se o Berta Karlssona a Iana Wachtmeistera. V prvních parlamentních volbách v roce 2001 se straně podařilo získat 6,7 % (Ignazi, 2003, s. 157-158). Pro udržení slušné politické pozice v dlouhodobém horizontu nebyla strana ovšem dostatečně organizačně připravena. Proto v následujících volbách získala už pouze 1,2 % a poté se již zcela stáhla z nejvyšší politické scény. Jejich krátká existence byla ale předzvěstí, že RPPS mají prostor (*niche*) ve švédském politickém spektru a zároveň mohou získat voličskou podporu (Rydgren, 2002, s. 48).

Švédští demokraté byli založeni v roce 1988. Jejich kořeny sahají až do neonacistických sfér. Toto propojení bylo způsobeno faktem, že ŠD jsou přímým pokračovatelem Švédské strany (*Sverigepartiet*), která vznikla v roce 1986 sloučením Švédské strany pokroku (*Framstegspartiet*) a uskupením Zachovejme Švédsko švédským (*Bevara Sverige Svenskt*). Jejich členové byli často nacističtí veteráni, příznivci a sympatizanti ultra-pravicových skupin nebo skinheadi. První lídr ŠD Anders Klarström byl dokonce aktivně angažovaný v neonacistické skupině adorující kult Adolfa Hitlera jmenované *Nordiska Rikspartiet*. Strana potřebovala očištění, aby mohla vstoupit do národní

politiky. Tato změna přišla s novým předsedou Mikaelem Janssonem v roce 1995 a dále v roce 2005, kdy se do čela dostal Jimmie Åkesson (Widfeldt, 2014). Na spodním grafu je zřetelné, že ŠD výrazněji uspěli až v roce 2014. Bude velmi zajímavé, zdali v následujících parlamentních volbách strana znovu potvrdí rostoucí voličskou podporu a zajistí si lepší a stabilnější politickou pozici v zemi. Co se týče voleb nižší úrovně, i zde ŠD vykazují rostoucí trend viz příloha č. 4. Volební rok 2014 byl zajímavý také ve vztahu k volbám do Evropského parlamentu. ŠD zde poprvé výrazněji uspěla s 9,7 % hlasů. Následně vstoupila do politické frakce Evropa svobody a přímé demokracie, jejíž nejsilnější stranou je euroskeptická strana UKIP v čele s Nigelem Faragem (Sveriges Radio, 2014).

Graf č. 1: Výsledky v parlamentních volbách Švédských Demokrátů

Zdroj: Parliaments and governments database (<http://www.parlgov.org>)

2.2. Norská Strana pokroku

Zařazení norské Strany pokroku do kategorie RPPS je některými autory zpochybňované. Ti se snaží o zdůraznění jejího apelu na posílení liberální ekonomiky a vystupování proti byrokracii. Právě Cas Mudde ji označuje za stranu „neoliberálně populistickou“ a zdržuje se označení „radikální strana“. I přes toto odlišení ji autor analyzuje uvnitř stranické rodiny RPPS (2016, s. 2, Towards a forth wave). Carter zařazuje NSP do kategorie extrémní pravici (2005). Jako radikálně pravicovou populistickou stranu ji například ale nazývají Andersen a Bjørklund (2000). Žádná jednotná definice a podmínky kategorizace tedy neexistují. Většina autorů s ní pracuje jako s právoplatnou RPPS (Betz,

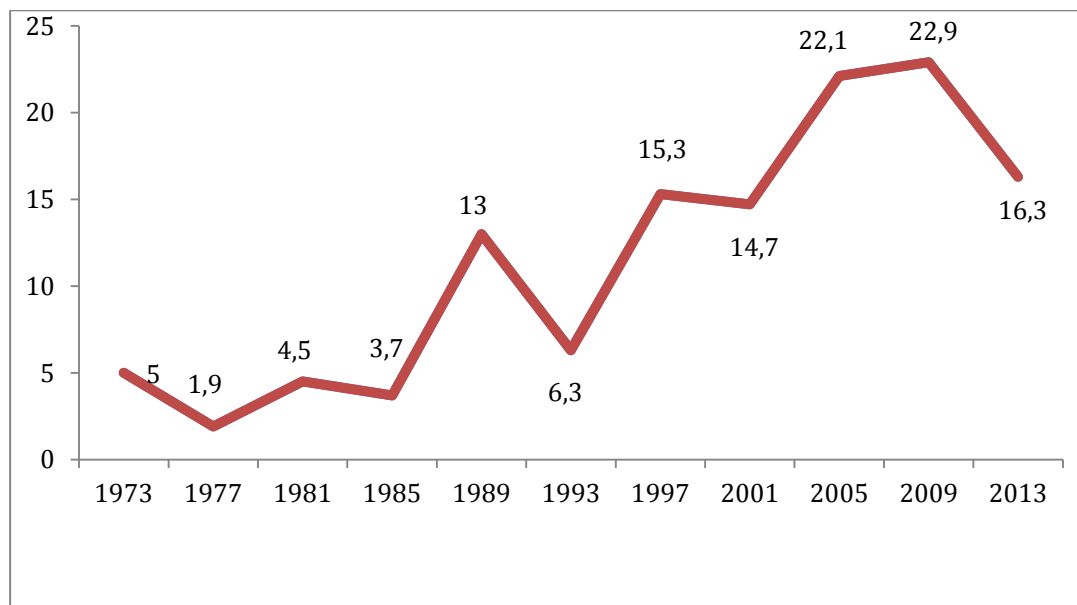
1994, Kitschelt, 1995, Hainsworth, 2008 a další). Pavla Dočekalová se k tomuto postoji také přiklání. Autorka vnímá např. nepřátelské postoje k přistěhovalcům či důraz na řád a pořádek jako signály radikalismu. Zdůrazňuje především národní kontext Skandinávie. Podle ní může Strana pokroku ve specifickém norském politickém systému radikální politickou stranu již představovat (2005, s. 398-399). Tato práce také využívá termín RPPS. Současně si ale uvědomuje rozdílné rysy stran spadajících do této skupiny.

Norská Strana pokroku byla založena v roce 1973. Jejím zakladatelem byl Anders Lange, podle kterého se strana původně jmenovala Strana Anderse Langeho pro radikální snížení daní a veřejných výdajů (*Anders Langes Parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep*). Již z názvu lze jednoduše vyčíst hlavní politické cíle. Jejím záměrem bylo zdůraznit hodnoty občanské společnosti, soukromá vlastnická práva a postavit se tedy etablovanému systému velkého státu (Lasák, 2006). Šlo tedy o boj pro proti vysokým daním a proti přespřílišné státní byrokracii. I přes Langeho charisma strana trpěla slabou vnitřní organizací. Tyto problémy vedly až k odchodu několika straníků a založení vlastní odštěpené Reformní strany (*Reformpartiet*). K vzniku samotné Strany pokroku došlo opětovným spojením strany Anderse Langeho a Reformní strany. Do čela tohoto nového politického uskupení se dostal v roce 1978 Carl Hagen, který dokázal obhajovat post předsedy strany po nejdelsí období v zemi. Jeho předsednická pozice byla převzata až v roce 2006 a to Siv Jensen. Tato politička podle mnohých stranu více otevřela pro možné kooperace napříč politickým systémem a nastavila větší míru profesionality (Widfeldt, 2014). Z následujícího grafu vyplývá kolísavý úspěch strany v norských parlamentních volbách. V dlouhodobém měřítku ovšem strana získává postupně větší voličskou podporu. V roce 2009 strana získala 22,9 % hlasů, což ji řadí společně se švýcarskou Lidovou stranou a rakouskou Stranou svobody mezi nejúspěšnější RPPS v Evropě (Widfeldt, 2014). I přes ztrátu voličských hlasů v posledních voleb, Strana pokroku zažila velký úspěch. Podařilo se jí poprvé v stát členem norské vlády. David Art výstižně řekl, že „*se zvyšujícím se úspěchem a rostoucí profesionalitou strany už Pokroková strana a její členové nejsou vnímáni jako, divoký gang, ale jako normální a legitimní političtí hráči*“ (Art, 2011, s. 166)¹⁵. V příloze č. 3 jsou k dispozici data ukazující výsledky strany ve volbách regionálních a komunálních. V obou případech trendy kopírují vývoj na

¹⁵ „*With the increasing success of and rising professionalism within the party, the FrP and its members are no longer viewed as a “wild gang” but as normal and legitimate political actors.*”

parlamentní úrovni. Strana se i zde nacházela na vrcholu ve volebním období 2003 a 2007. Poslední volební rok 2015 přinesl ještě výraznější propad, než tomu bylo na národní úrovni. Ve srovnání s volbami v roce 2007 se strana propadla o 8 % v obou typech voleb.

Graf č. 2: Výsledky norské Strany pokroku v parlamentních volbách

Zdroj: Parliaments and governments database (<http://www.parlgov.org>)

2.3. Poptávka

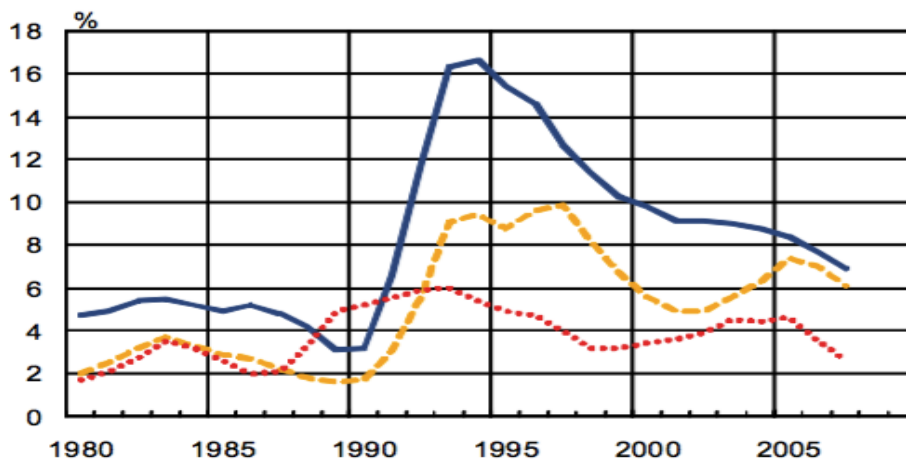
2.3.1. Ekonomická situace v Norsku a ve Švédsku

Švédsko a Norsko, ostatně jako všechny severské země, jsou státy s vysoce rozsáhlým systémem sociálního zajištění. Tyto sociální výhody jsou čerpány z poměrně vysokých daní. Norsko i Švédsko reprezentují tzv. skandinávský sociální model (*The Nordic welfare model*), kdy stát garantuje uspokojení sociálních potřeb všech občanů, tak aby se jim dostalo obстойné životní úrovně (Brochmann, 2012, s. 2). Tento systém se těšil z největšího rozmachu právě v poválečném období. I přes velkou finanční zátěž se těmto státům mimořádně dařilo. Docílily efektivní ekonomiky a nízké nezaměstnanosti. Jejich specifikem byla vysoká zaměstnanost žen, která byla dosažena právě rozsáhlým státním sektorem. Hodnota zaměstnanosti žen ve Švédsku byla v roce 1980 78 %. Pro srovnání v zemích EU-15 ve stejném roce pouze 5 % (Einhorn, Logue, 2010, s. 11). Stěžejními body skandinávské

cesty byly po celou dobu hodnoty jako stát, univerzálnost a rovnost (Alestalo, Hort, Kuhnle, 2009, s. 3-4).

Ač obě země patří mezi země s nejrozvinutějšími ekonomikami, v jejich vývoji se najdou ale i negativní momenty i trendy. Po optimistickém poválečném „zlatém období“ následovala ekonomicky slabší doba, která se projevila zejména ve Švédsku. Tato stagnace mimo jiné souvisela s neudržitelným růstem státního sektoru, s globalizací obchodu, s obecně zhoršenou situací způsobenou velkou ropnou krizí v roce 1973 a se zvyšujícím státním zadlužením, které mělo za cíl vyvážit rostoucí nezaměstnanost (Einhorn, Logue, 2010, s. 9). Značná ekonomická recese udeřila v zemi Skandinávie na přelomu 80. a 90. let. V tomto období byla představena tzv. daňová reforma století, která za účelem povzbuzení ekonomiky vedla ke snížení daní pro nejbohatší část obyvatel až o 50 %. Nezabránila ovšem ekonomické recesi během, které Švédsko čelilo po dobu tří let (1991-1993) negativnímu domácímu růstu (viz graf č. 4) a po stejnou dobu také vysoké nezaměstnanosti (viz graf č. 3) (Stephens, 1995, s. 14-15).

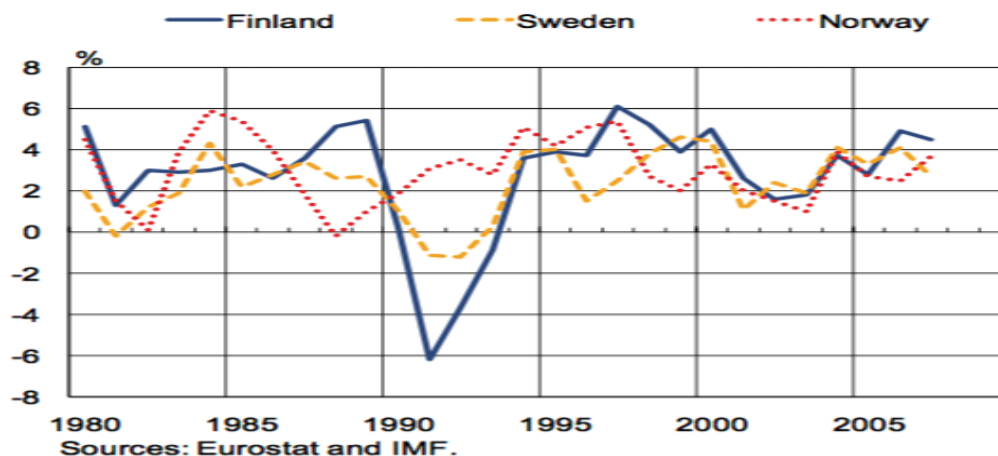
Graf č. 3: Míra nezaměstnanosti (Norsku, Švédsko a Finsku)

Zdroj: Honkaphja, Seppo, 2009. *The 1990's financial crises in Nordic countries*

Pozn.: Norsko- červená barva, Švédsko- žlutá barva, Finsko-modrá barva

Graf č. 4: Reálný růst HDP

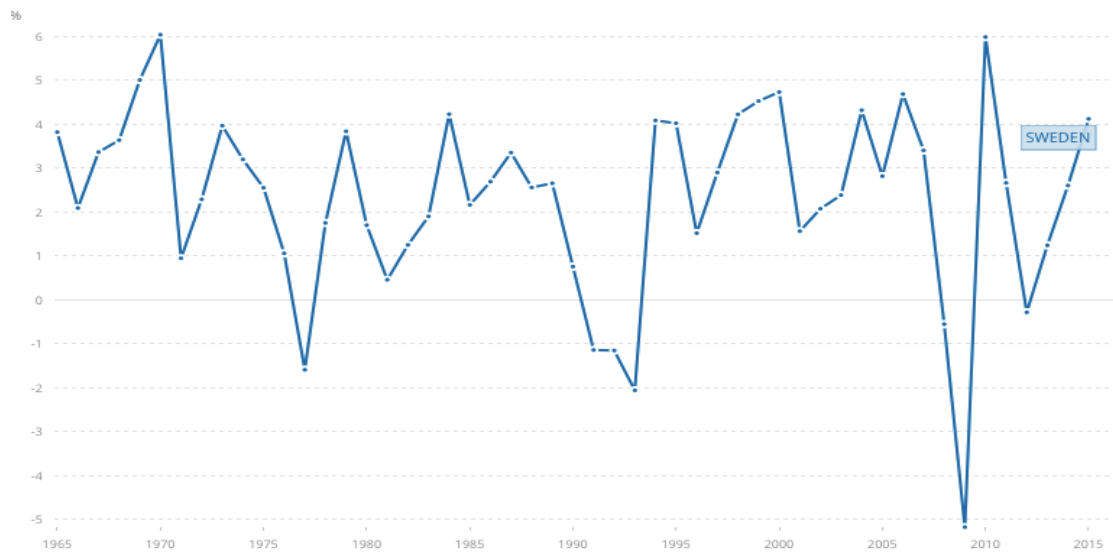
Zdroj: Honkaphja, Seppo, 2009. *The 1990's financial crises in Nordic countries*

Pozn.: Norsko- červená barva, Švédsko- žlutá, Finsko-modrá

Norsko si prošlo méně nestabilním obdobím od 70 let. než Švédsko, ale bez ekonomických úskalí se také jeho vývoj neobešel. Norskou ekonomiku v pozitivním směru ovlivňovalo po celou dobu velké množství nerostných surovin a to zejména ropy a zemního plynu. V roce 1986 ale ceny ropy radikálně spadly a to mělo okamžitý negativní účinek na ekonomiku. Země se dostala do ekonomické krize ještě před začátkem 90. let a tak její ekonomický úpadek předcházela recesi zbytku skandinávských států. V roce 1986 byl růst HDP na jednoho obyvatele -1 %, což byl vůbec nejhorší stav za 20leté období. Reálné HDP nekleslo během krize pod nulu. Nezaměstnanosti se zvýšila během ekonomické krize k 5 %, což není tak výrazná hodnota ve srovnání se Švédskem. Obecně se dá říci, že ekonomický úpadek skandinávských zemí okolo 90. let byl způsoben působením náhlé finanční liberalizace a výraznější mezinárodní mobilitou kapitálu na původní makroekonomické struktury severovýchodních zemí (Steigum, 2010, s. 2).

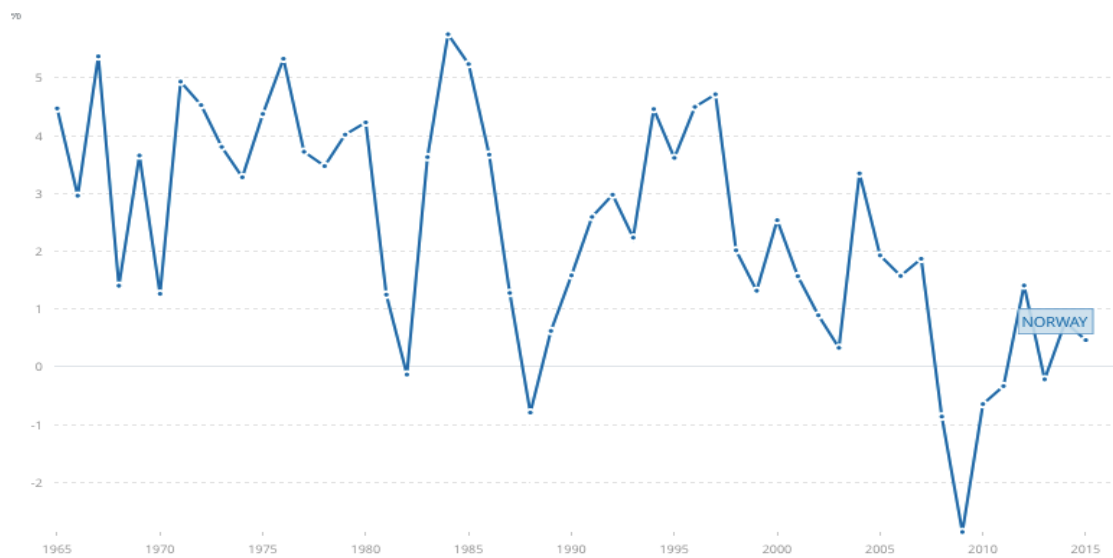
Později bylo Norsko a Švédsko zasaženo celosvětovou ekonomickou recesí začínající v roce 2008. Znovu se ukázalo, že specifický sociální model skandinávských zemí není imunní vůči finančním krizím. Oba státy se dostaly do nejhorších čísel od konce druhé světové války (viz graf č. 5 a č. 6). Finanční krize ovlivnila míru nezaměstnanosti jako takové (viz graf č. 7) a míru nezaměstnanosti mladých lidí, kdy se Švédsko s více než 20 % dostalo na hodnotu větší než průměr EU (viz příloha č. 1).

Graf č. 5: Procentuální roční nárůst HDP na obyvatele ve Švédsku

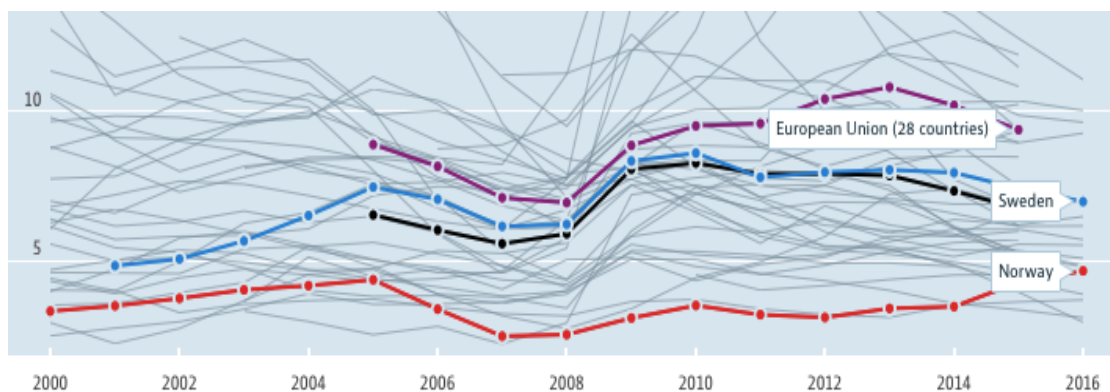
Zdroj: The World Bank (<http://data.worldbank.org/>)

Graf 6: Procentuální roční nárůst HDP na obyvatele – Norsko

Zdroj: The World Bank (<http://data.worldbank.org/>)

Graf č. 7: Míra nezaměstnaností v Norsko, ve Švédsku a průměrně v zemích EU

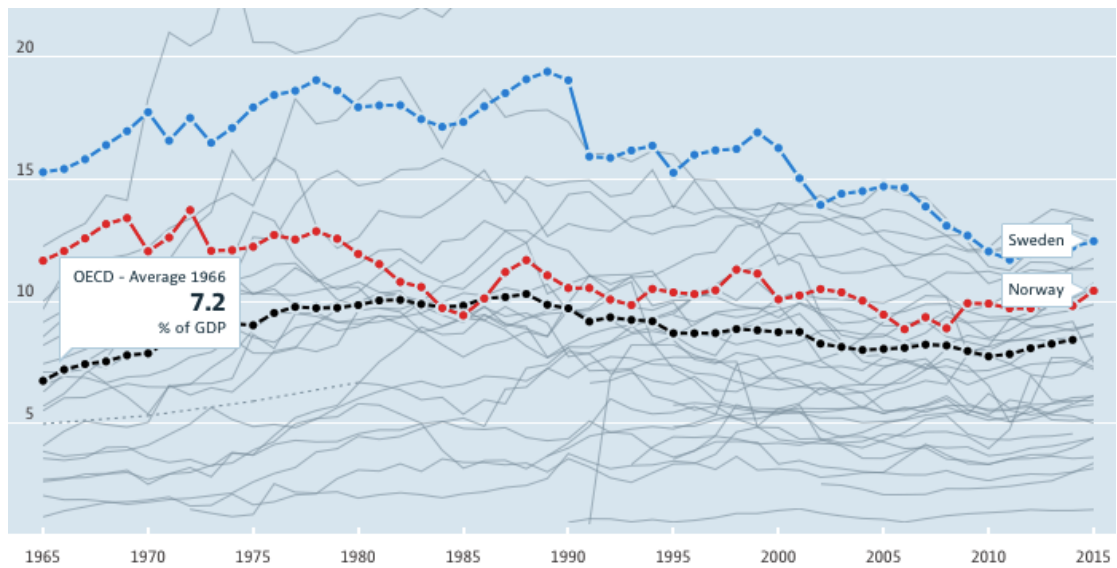

Zdroj: The Organisation for Economic Co-operation and Development (<https://data.oecd.org>)

Jak již bylo zmíněno, oba státy patří mezi země s nejvyšší daňovou zátěží. Právě díky těmto prostředkům jsou státy schopny redistribuovat sociální benefity a služby. Na druhou stranu velmi vysoká úroveň daňového zatížení může vést k následné nespokojenosti voličů. Z dostupných dat je možné zachytit několik zajímavých poznatků vztahující se právě k daňové situaci. Na základě grafu č. 10 je viditelné, že oba státy od 70. let dosahují velmi vysokých čísel, co se týče poměru HDP a daní. Švédsko dokonce již překonalo hranici 50 %, což je již o 25 % více než ve srovnání s průměrem zemí OECD. Také grafy č. 8 a č. 9 potvrzují výrazné daňové zatížení. Ve srovnání se Švédskem je Norsko daňově méně zatížené.

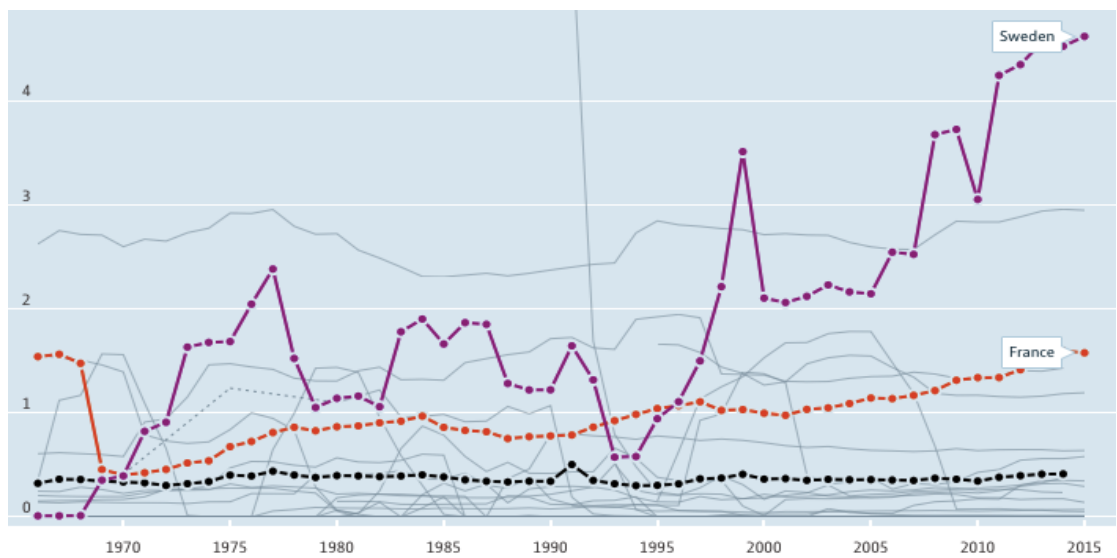
Norsko i Švédsko se i přes popsané ekonomické výkyvy řadí mezi státy s nejvyspělejšími ekonomikami. V roce 2016 se Norsko umístilo na 3. a Švédsko na 11. místě zemí s nejvyšší hodnotou HDP na obyvatele (The 20 countries with the largest GDP in 2016).

Graf č. 8: Daň z příjmů fyzických osob v Norsku, ve Švédsku a průměrně v zemích OECD

Zdroj: The Organisation for Economic Co-operation and Development (<https://data.oecd.org>)

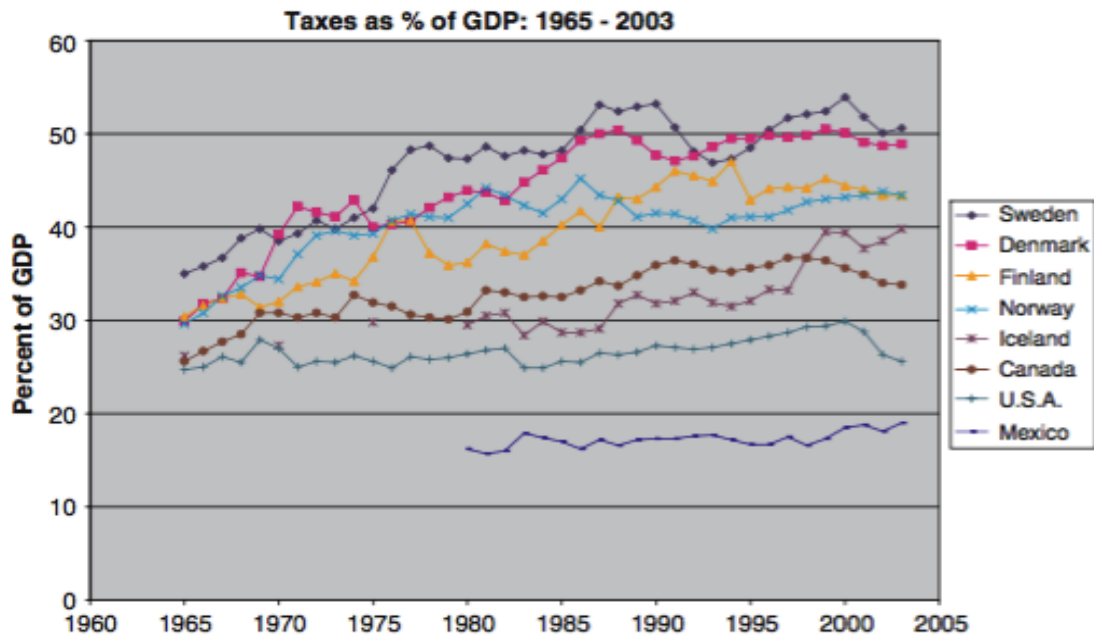
Graf č. 9: Daně z mezd a pracovních sil ve Švédsku a ve Francii

Zdroj: The Organisation for Economic Co-operation and Development (<https://data.oecd.org>)

Pozn: Data pro Norsko nejsou k dispozici. Za účelem srovnání byla vybrána Francie.

Graf č. 11: Daňová kvóta v různých zemí

Zdroj: Osman, Jack, W., 2006. A regional contrast in tax systems: Scandinavia and North America, S. 4

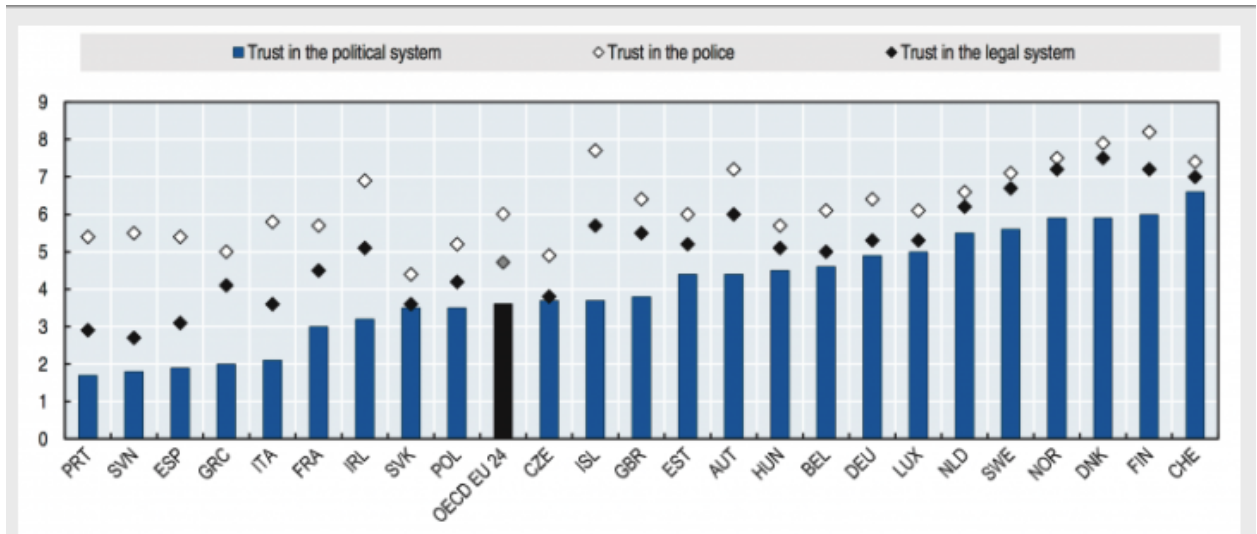
Pozn: Podíl daní na HDP

2.3.2. Důvěra k politickým institucím

Je důležité upozornit, že v případě zpracování dat vztahujících se k měření hodnot důvěry společnosti ke státním institucím se jako častá překážka vyskytuje nedostatek zdrojů umožňující objektivní komparaci více zemí. Tento nedostatek se projevuje i v následující části.

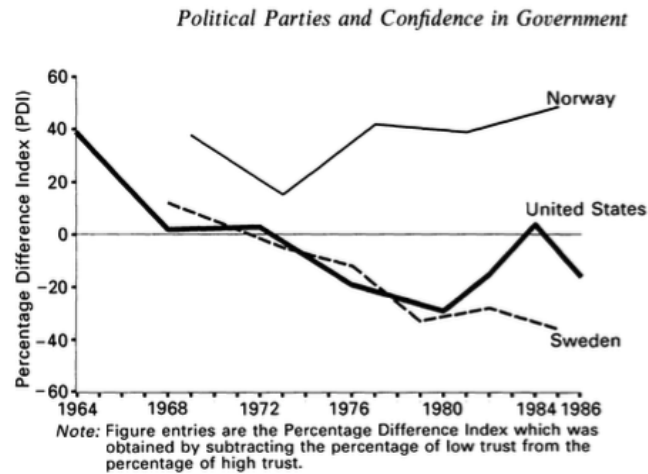
Švédsko a Norsko obecně platí za země s vysokou mírou občanské spokojenosti, důvěry ve státní instituce a v politické strany. Tuto tezi jasně potvrzuje graf č. 12. Podle průzkumu z roku 2013 se totiž oba státy řadí mezi pět států EU s nejvyšší důvěrou v politický a v justiční systém, v případě důvěry v policii jsou posunuti Islandem o jednu pozici dozadu.

Graf č. 12: Míra důvěry v politický systém, v policii a v justici v zemích OECD v roce 2013

Zdroj: How's life? 2015 (<https://ourworldindata.org/trust>)

Graf č. 13 ukazuje pokles důvěry ve vládu a v politické strany počínající na konci 60. let minulého století. V případě Norska byl ale pokles v 70. letech vystřídán navýšením důvěry a poté stagnací. Na druhou stranu ve Švédsku byla situace kontinuálně zhoršována až do roku 1986. Počátek poklesu důvěry má spíše obecné vysvětlení. Jednalo se o jev vyskytující se u více vyspělých demokratických zemí. V tomto období docházelo k nárůstu nespokojenosti se sociálním systémem, se zvyšováním daní. Státy čelily ropné krizi, vlivu Vietnamské války, Norsko jednalo o vstupu do Evropského hospodářského společenství a ve Švédsku se horlivě jednalo na nejvyšší politické úrovni o budoucnosti nukleární energie (Miller, Listhaug, 1990, s. 361-362).

Graf č. 13: Důvěra ve vládu a v politické strany

Zdroj: Miller, Listhaug, 1990. Political parties and confidence in government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States. S. 361.

Pro následující časové období mohou sloužit data z platformy zvané *World Values Survey (WVS)*, která nabízí výsledky průzkumů za jednotlivé časové vlny. Tazatelé měli možnost vybrat svoji odpověď z širokého spektra možností. Údaje dokládají, že i důvěra v parlament byla od počátku 80. let do roku 2009 vyšší v Norsku (tabulka č. 2 a č. 3). Zajímavým poznatkem je, že míra důvěry v norský parlament nepravidelně kolísá na rozdíl od kontinuálně rostoucího trendu v případě Švédska. Jak ukazuje graf č. 13, 14 a tabulky č. 4 a č. 5 výsledky průzkumů vykazují celkově nižší míru důvěry v politické strany v obou zemích.

Tabulka č. 2: Důvěra v parlament v Norsku

	Norway			
	1981-1984	1989-1993	1994-1998	2005-2009
Confidence: Parliament				
A great deal	19%	8%	6%	7%
Quite a lot	59%	51%	62%	56%
Not very much	20%	36%	28%	32%
None at all	2%	5%	2%	4%
No answer	0%	0%	-	1%
Don't know	-	-	1%	0%
(N)	1,051	1,239	1,127	2,115

Zdroj: World Values Survey (<http://www.worldvaluessurvey.org>)

Tabulka č. 3: Důvěra v parlament ve Švédsku

	Sweden					
	1981-1984	1989-1993	1994-1998	1999-2004	2005-2009	2010-2014
Confidence: Parliament						
A great deal	5%	8%	4%	5%	5%	7%
Quite a lot	39%	38%	40%	45%	50%	52%
Not very much	42%	40%	46%	42%	34%	31%
None at all	8%	11%	8%	6%	6%	7%
Missing; Unknown	-	-	-	-	-	0%
No answer	6%	4%	-	-	3%	1%
Don't know	-	-	2%	2%	3%	2%
(N)	1,908	1,047	1,009	2,028	2,177	1,206

Zdroj: World Values Survey (<http://www.worldvaluessurvey.org>)

Tabulka č. 4: Důvěra v politické strany v Norsku

	Norway	
	1994-1998	2005-2009
Confidence: The Political Parties		
A great deal	1%	1%
Quite a lot	32%	31%
Not very much	59%	59%
None at all	7%	8%
No answer	-	1%
Don't know	1%	0%
(N)	1,127	2,115

Zdroj: World Values Survey (<http://www.worldvaluessurvey.org>)

Tabulka č. 5: Důvěra v politické strany ve Švédsku

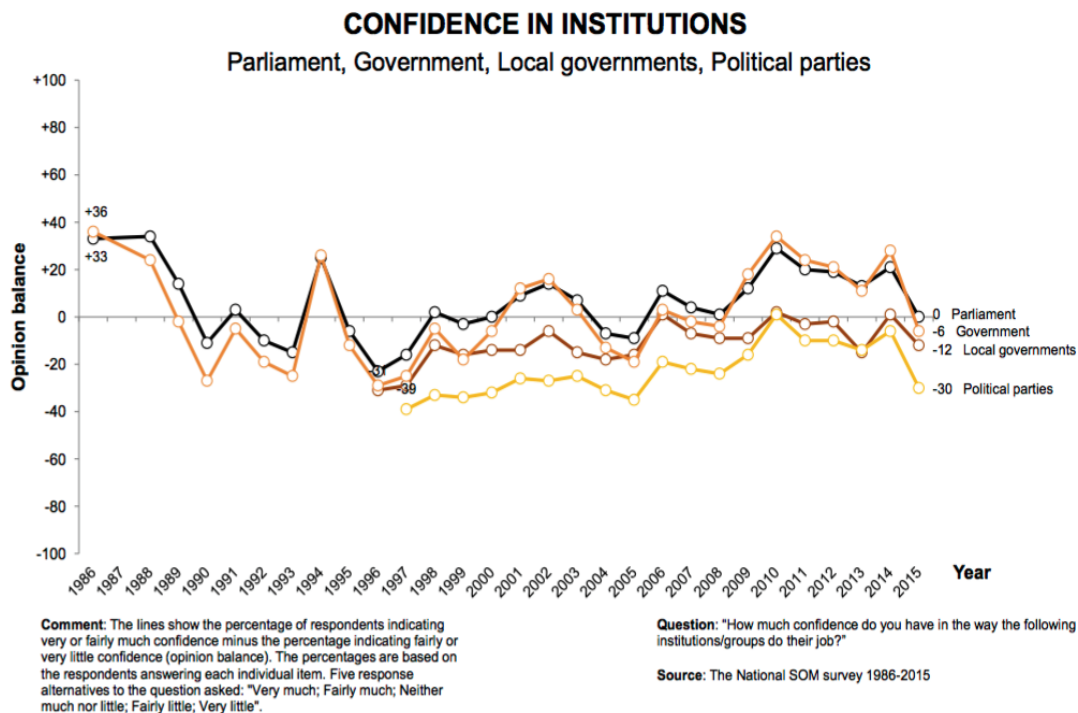
	Sweden		
	1994-1998	2005-2009	2010-2014
Confidence: The Political Parties			
A great deal	1%	1%	2%
Quite a lot	27%	28%	40%
Not very much	59%	54%	46%
None at all	11%	10%	9%
Missing; Unknown	-	-	*
No answer	-	2%	1%
Don't know	3%	4%	2%
(N)	1,009	2,177	1,206

Zdroj: World Values Survey (<http://www.worldvaluessurvey.org>)

Na grafu č. 14 je znázorněn vývoj důvěry ve vládu, parlament, parlamentní strany a regionální politické subjekty ve Švédsku v rozsáhlejší časovém rámci. Dostupná data

vykazují kolísavou míru důvěry ve švédské politické subjekty. Znatelně úspěšnější roky pro vedení státu byly roky 1994 a 2011. Naopak nejhorší čísla byla dosažena v letech 1990 a v 1996. Nejméně důvěryhodní jsou podle grafu politické strany. Do výzkumu nebylo zařazeno Norsko, což bohužel neumožňuje odpovídající komparaci.

Graf č. 14: Důvěra ve vládu, parlament, v politické strany a v regionální politiku ve Švédsku

Zdroj: Swedish trends 1986-2015, (http://som.gu.se/digitalAssets/1581/1581024_swedish-trends-1986-2015.pdf)

Skandinávské země vykazují vedle všeho také vysoký podíl tzv. sociální kapitálu ve společnosti¹⁶. Obrazně by se dalo říci, že jde o kvalitu fungování společnosti. O existence vzájemné komunikace, poskytování pomoci či jiné interakce. Tento stav popírá hypotézu

¹⁶ „Sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinované jednání, a tak přispívají k výkonnosti společnosti“

“Social capital here refers to features of social organization, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions.” (Putnam, 1993, s. 167)

některých expertů, kteří rozsáhlé sociální systémy spojují se ztrátou zájmu občanů o problémy druhých. Tato domněnka je založená na faktu, že mnohé lidské nesnáze jsou řešeny v sociálních státech právě sociálními systémy, tedy jejich službami a benefity, a proto se lidé nemusí podílet na zlepšování společenské situace (Rothstein, Stolle, 2003, s. 20-21).

V Norsku dochází k poměrně intenzivní participaci samotných obyvatel v politických aktivitách a to i přes klesající volební účast, která se ale vyskytuje u většiny demokratických zemí. Podle průzkumu Norwegian Election Studies je norská demokracie ve zdravém stavu (Listhaug, Gronflaten, 2007, s. 94).

Mezi lety 1982 a 1996 se počet obyvatel diskutujících o politice zvýšil z 11 % na 21 %. V roce 2001 60 % dotazujících odpovědělo, že se velmi zajímají o politiku, v roce 1985 takto odpovědělo pouhých 40 % obyvatel. Zvýšil se také počet lidí, kteří se aktivně účastní politických aktivit (Listhaug, Gronflaten, 2007, s. 279-284).

2.3.2. Problematika přistěhovalectví

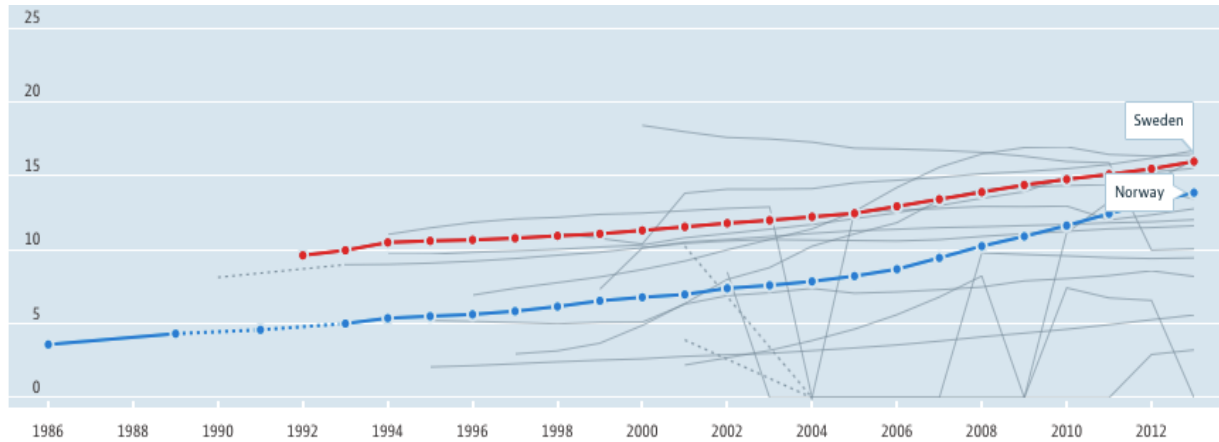
Implementování imigrační problematiky do prostředí silně sociálně založených severských států tvoří zajímavý objekt k bližšímu zkoumání. Ze samé podstaty sociálních státních systémů je jejich hlavním cílem poskytovat rovné příležitosti, benefity a služby pro své občany a tak minimalizovat sociální diverzifikaci. V případě garantování těchto výhod stále se rozrůstajícímu počtu imigrantů, lze očekávat zesilující tlak ze strany nespokojených občanů.

Švédsko dnes patří do nejvíce heterogenních států v Evropě a přitom ze severských států uplatňuje nejliberálnější imigrační politiku (Pettersen, Ostby, 2013, s. 79). Do 70. let bylo Švédsko pozitivně nakloněno k přijímání cizinců za účelem zaměstnání. Rokem 1972 se ovšem podmínky získání pracovního povolení staly mnohem přísnější. Lidé přicházející za účelem práce byly následně vystřídáni žadateli o politický azyl (Brochmann et al., 2012, s. 39). Intenzita a charakter přistěhovalectví je po celou dobu úzce spojené s bezpečnostní situací na ve světě. Kvůli tomu také přicházejí do Švédska lidé v jednotlivých vlnách. Několikrát se země musela vypořádat s obrovským přílivem lidí v krátkém časovém horizontu. V období 1972 až 1989 šlo nejčastěji o uprchlíky z rozvojových států a následný příchod jejich rodinných příslušníků. Mezi prvními byli na počátku 70. let uprchlíci z Ugandy, z Chile, později lidé z Blízkého východu a to převážně Kurdové prchající před Irácko-Iránskou válkou či režimem Saddama Husseina atd. V následující vlně do Švédska

přicházeli lidé převážně z jihovýchodní a východní Evropy a lidé ze zbytku Evropy jakožto občané schengenského prostoru. Mezi léty 1989 a 1993 Švédsko přijmulo 207 800 imigrantů z čehož bylo 56 % lidí z bývalé Jugoslávie, jež přechali před válkou v Bosně a Hercegovině či v Kosovu atd. (Westin, 2006). Na počátku 70. let byla imigrační politika velmi liberální. Švédsko bylo pravým modelem pro multikulturalismus. Imigrační politika z tohoto období počítala s úplným zapojením přistěhovalců do univerzálního sociálního systému. Stát se zavázal poskytnout imigrantům přístup ke švédské kultuře, ale zároveň ponechat právo na jejich původní vlastní kulturu (Brochmann et al., 2012, s. 40-41). Později ovšem docházelo k postupnému omezení této politiky. Politici došli ke konsensu, že osoby narozené mimo Švédsko by neměli odmítat styl života podle pravidlech místní společnosti. Nová imigrační politika v druhé polovině 80. let tedy již odmítala vznik nových etnických minorit v zemi (Brochmann et al., 2012, s. 55-56).

V roce 1960 tvořili cizinci 4 % populace, z čehož asi polovina byli lidé z ostatních skandinávských zemí. Na přelomu 70. a 80. let přicházeli již lidé do Švédska z různorodých míst jako např. z Jugoslávie, Chile, Blízkého východu či z Afriky. V polovině 90. let tvořili lidé narození v zahraničí 10 % obyvatel. V roce 2013 to bylo 16 % viz graf č. 15. Podle státní migrační agentury (*Migrationsverket*) Švédsko poskytlo za období 1980 až 2015 celkem 1 997 188 povolení k pobytu. Z toho bylo téměř 515 000 uděleno uprchlíkům a 800 000 uděleno na základě rodinných vazeb (Residence permit granted 1980-2015). Celkový počet obyvatel Švédska narostl od roku 1960, kdy v zemi žilo 7,5 miliónu lidí na 9,85 miliónů v roce 2015 (Summary of Population Statistics 1960–2016.). Velká dynamika přistěhovalectví jde představit na případě z roku 2006. V tomto roce Švédsko obdrželo 40 % všech žádostí o azyl pro irácké uprchlíky a posléze z nich celých 91 % získalo povolení k pobytu (Eger, 2010, s. 204-205).

Graf č. 15: Procentuální vyjádření počtu lidí narozených v zahraničí, kteří žijí v Norsku a ve Švédsku

Zdroj: The Organisation for Economic Co-operation and Development (<https://data.oecd.org>)

Imigrační politika byla samozřejmě také ovlivněna vstupem do EU v roce 1995. Dá se říci, že Švédsko v té době balancovalo mezi sebe prezentací jakožto průkopnické vyspělé země zastávající pozitivní morální imigrační politiku a na druhé straně se snažila zmírnit svůj otevřený přístup, tak aby nedošlo ke zhoršení společenské a ekonomické situaci (Brochmann et al. 2012, s. 64)

Stejně jak v případě Švédska i Norsko přijalo v polovině 70. let opatření cílené na omezení imigrace za zaměstnáním. Právě v těchto letech do země začal přicházet rostoucí počet lidí z méně vyspělých států. Vedení země se začalo obávat možných sociálních konfliktů, z důvodu jejich rozdílné kultury a také kvůli možnému negativnímu vnímání jejich přístupu k sociálním výhodám ze strany norské společnosti. I přesto, že především díky těžbě ropy v Severním moři se zemi ekonomicky dařilo více než ve Švédsku a pracovní trh by uvítal více zaměstnanců, omezení stěhování za zaměstnáním nastalo v obou zemích téměř totožně. Přistěhovalecká politika v 70. a 80. letech se podobala multikulturnímu konceptu pocházejícímu právě ze Švédska. Bylo tedy na samotných imigrantech, zdali chtějí splynout s místní kulturou nebo preferují ponechat si jejich původních. Postupem času ovšem docházelo ke zdůraznění nutnosti integrace. Po přijetí nástroje tzv. „stop imigraci“ v roce 1975, které Norsko zavedlo kvůli strachu z nedostatku obydlí a možných sociálních problémů, se počet lidí do země nepodařilo snížit (Brochmann et al. 2012, s. 161-164). Do Norska začali přicházet totiž ve velkých počtech uprchlíci a žadatelé o azyl, tak jak tomu bylo ve švédském případě. Právě vzrůstající intenzita tohoto druhu přistěhovalectví vedla

k opuštění od řešení uprchlické problematiky na základě humanitární tradice a začala se aplikovat běžná imigrační politika spojená i s omezeními a závazky pro přicházející cizince. V roce 2004 se stal účinný tzv. *Introductory act*, který nařizoval určitým kategoriím imigrantů konkrétní snahu o participaci v pracovním a společenském životě (Brochmann et al. 2012, s. 193-194).

Počet přistěhovalců se v Norsku také kontinuálně zvyšuje od 60. let 20. stol. Názorně lze ukázat pravidelné navýšení počtu přistěhovalců údajem ze začátku každého desetiletí. V roce 1960 přišlo do země 13 536 osob, v roce 1970 se jednalo o 17 383, poté o 18 776, 25494 pro rok 1990 (4,5 % populace), již 36 542 (6,8 %) přistěhovalců země přijala na přelomu tisíciletí a více než dvojnásobně v roce 2010 a to 73 852 (11,65 %). V roce 2015 došlo ke snížení a Norsko přijalo 67 276 přistěhovalců (Foreign-born population. OECD Data). Přestože země není členem EU, její rozšíření především v roce 2004 mělo vliv i na počet nových imigrantů v Norsku. Země se stala cílovou zemí např. pro největší počet Poláků v Evropě (Brochmann et al. 2012, s. 182). Celkový počet obyvatel Norska se zvýšil od roku 1960 z 3,5 milionu na 5, 2 milionu v roce 2015 (Population as births, deaths, migrations and population growth, Statistics Norway). Graf č. 15 ukazuje postupné vyrovnání Norska a Švédska v počtu lidí pocházejících ze zahraničí.

K poznání postoje švédské a norské společnosti slouží opět výzkumy veřejného mínění. Je nutné opět zdůraznit nedostatek komparativních dat, které by vyjadřovaly vývoj v delším časovém horizontu. I přesto na základě dostupných dat si lze vytvořit obraz situace. Tabulky č. 6 a č. 7 ukazující výsledky *European Social Survey (ESS)* a *World Values Survey (WVS)*. Průzkum *ESS* tabulka č. 6 se týká období 2002-2010 a věnuje se postoji k imigraci u 15 evropských zemí. 0 značí silný skepticismu a 10 maximálně optimistický přístup. Švédsko jako jediná země neklesla v rámci tří měření pod hodnotu 6. V případě Norska došlo ve srovnání s prvním a třetím hodnocením k zjištění pozitivnějšího postoje. Druhá tabulka č. 7 obsahuje data za období 1996 až 2006. U každé země jsou procentuálně znázorněny odpovědi na otázku „Co by měla vláda dělat s lidmi, kteří přichází do té konkrétní země za prací?“. I přes neúplnost dat jde lehce zpozorovat pozitivní trend. V roce 1996 by 42 % respondentů přijalo imigranty za účelem získání zaměstnání, v období 2005-2006 se k tomuto postoji ovšem hlásilo již 71 % obyvatel.

Tabulka č. 6: Postoj k problematice přistěhovalectví, 2002-2015

Table 4.6 Attitudes to immigration in 15 European countries, 2002-2010. Average scores on a scale from 0 to 10, where low numbers indicate scepticism, and high numbers positive attitudes, to immigration

	ESS 2002-2003	ESS 2004-2005	ESS 2006-2007	ESS 2008-2010
Austria	5.4	4.9	4.8	n/a
Belgium	4.9	4.8	5.0	5.2
Switzerland	5.9	5.6	5.8	6.0
Germany	5.4	4.9	5.0	5.4
Denmark	5.4	5.3	5.8	5.7
Spain	5.4	5.6	5.5	5.2
Finland	6.0	5.8	6.0	6.1
France	4.9	4.7	4.8	5.0
UK	4.7	4.7	4.5	4.6
Greece	3.5	3.7	n/a	3.4
Ireland	5.3	5.8	5.9	5.5
Netherlands	5.2	5.1	5.5	5.5
Norway	5.4	5.3	5.5	5.7
Portugal	4.8	4.3	4.9	5.0
Sweden	6.3	6.0	6.2	6.3
Combined average	5.2	5.1	5.4	5.3

Source: European Social Survey, respective years. Entries are average scores based on responses to three questions: "Would you say it is generally good or bad for [country's] economy that people come to live here? you say that [country's] cultural life is generally undermined or enriched by people coming to live here from other countries?" and "Is [country] made a worse or better place to live by people coming here from other countries?" Responses to these three questions have been added to produce a score from which national averages have been calculated. The number of responses vary between 1,209 (Portugal 2002) and 2,697 (Germany 2002). Standard deviations vary between 1.568 (Netherlands 2002) and 1.568 (Netherlands 2002).

Zdroj: Widfeldt, Anders. 2015. Extreme right parties in Scandinavia

Tabulka č. 7: Postoj k přistěhovalectví v Dánsku, Norsku a Švédsku, 1996-2006

Table 4.5 Attitudes to immigration in Denmark, Norway and Sweden, 1996-2006. Answers to the question: "How about people from other countries coming here to work. Which one of the following do you think the government should do?"

1996	Let anyone	If there are jobs	Strict limits	Prohibit	Total	Balance	n
Denmark	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Norway	5	42	51	2	100	-6	1114
Sweden	9	33	57	1	100	-16	975
1999-2000	Let anyone	If there are jobs	Strict limits	Prohibit	Total	Balance	n
Denmark	7	24	66	3	100	-38	989
Norway	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Sweden	16	54	29	1	100	+40	967
2005-2006	Let anyone	If there are jobs	Strict limits	Prohibit	Total	Balance	n
Denmark	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Norway	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Sweden	17	54	28	1	100	+41	976

Source: World Values Survey, q. E143. Detailed response alternatives: let anyone come; let people come as long as there are jobs available; set strict limits on how many foreigners can come; prohibit people from other countries from coming. The balance measures indicate the total difference between "let anyone" + "if there are jobs" on the one hand, and "strict limits" + "prohibit" on the other.

Table 4.6 Attitudes to immigration in 15 European countries, 2002-2010. Average scores on a scale from 0 to 10, where low numbers indicate scepticism, and high numbers positive attitudes, to immigration

Zdroj: Widfeldt, Anders. 2015. Extreme right parties in Scandinavia

Tabulka č. 8 ukazuje výsledky průzkumu zabývající se postoji k uprchlíkům v Norsku. Konkrétně jde o vyjádření pocitu nejistoty ve společnosti ve spojitosti s přítomností přistěhovalců. Obecně se postoje za období 2002 až 2016 naklonily více na stranu kritiků názorů, že jsou imigranti příčinou nejistoty. V roce 2002 se stavělo odmítavě k tomuto závěru 25 % obyvatel a v roce 2016 šlo již o 31 %. Na druhou stranu s touto spojitostí souhlasilo 17 % obyvatel v roce 2002 a 9% v roce 2016. Je na místě poznamenat, že v posledním roce se pocity ve společnosti ukázaly být opět více negativní. Co se týče otázky, zdali lidé souhlasí, že přistěhovalci obohacují kulturní stránku Norska (tabulka č. 9), tak větší část dotázaných se k tomuto názoru přiklání. V roce 2002 takto uvažovalo 63 % obyvatel a po celou dobu až do roku 2016 se tato hodnota pohybovala okolo 65 % a 70 %.

Tabulka č. 8: Postoje norské společnosti vůči přistěhovalcům I.

Přistěhovalci způsobují nejistotu ve společnosti	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Silně souhlasím	17	14	14	12	11	10	9	9
Souhlasím s celou věcí	28	27	27	21	25	23	19	23
Ani nesouhlasím ani souhlasím	13	10	13	18	8	12	10	13
Nesouhlasím s celou věcí	25	31	28	29	33	31	31	31
Silně nesouhlasím	16	16	18	20	21	23	29	23
Nevím	1	1	1	1	2	2	2	1
Počet dotázaných	1410	1317	1288	1110	1054	1188	1074	1159

Zdroj: Statistisk sentralbyrå. Statistics Norway (www.ssb.no)

Pozn.: Výsledky jsou vyjádřeny v procentech

Tabulka č. 9: Postoje norské společnosti vůči přistěhovalcům II.

Přistěhovalci obohacují kulturní stránku Norska	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Silně souhlasím	24	27	31	33	34	34	36	28
Souhlasím s celou věcí	39	39	37	38	38	39	33	39
Ani nesouhlasím ani souhlasím	12	10	11	12	9	9	12	13
Nesouhlasím s celou věcí	14	14	13	10	10	10	13	12
Silně nesouhlasím	8	8	7	5	5	5	5	6
Nevím	2	1	1	2	3	3	2	2
Počet dotázaných	1409	1318	1289	1111	1054	1189	1073	1159

Zdroj: Statistisk sentralbyrå. Statistics Norway (www.ssb.no)

Pozn.: Výsledky jsou vyjádřeny v procentech

Zajímavé srovnání obou zemí včetně Dánska ukazuje tabulka v příloze č. 2. Data potvrzují, že Švédsko přijalo liberální imigrační politiku. Jako jediná země nabízí možnost dvojího občanství či nevyžaduje jazykové testy. Ve srovnání s Norskem má kratší povinné lhůty pro získání občanství a přechodného pobytu. Problematika a nespokojenost s imigrační politikou byla ve Švédsku dlouho tabu. Poprvé se jako relevantní politické téma dostalo na povrch právě se stranou Noví Demokraté. Jejich volební úspěch ukázal, že část obyvatel není spokojená s tehdejší situací a chybí jí také zastoupení v politice pro zdůraznění tohoto problému. Posléze ovšem došlo k opětovnému zapadnutí tohoto problému, kdy se mainstreamové strany opět vůbec nezmiňovaly o imigraci (Brochmann et al. 2012, s. 61-62). V Norsku se stalo imigrační téma stěžejním právě pro Stranu Pokroku. První upozornění na vznikající problém nastal v roce 1987, kdy strana reagovala na dramatický nárůst žadatelů pro azyl. Strana hned dvakrát za sebou uspěla v následujících volbách. I přestože jejich návrhy namířené k omezení imigrace nebyly přijaty, jejich aktivita vedla k diskuzi jak ve společnosti, tak v politických kruzích. Téma přistěhovalectví se nestalo klíčovým bodem ostatních politických stran, ale také nedošlo k tabuizaci jako ve Švédsku (Brochmann et al. 2012, s. 175-176). Zkoumané politické strany se tedy staly ve svých zemích první, které se k problematice přistěhovalectví veřejně stavěly odmítavě.

I přestože dostupné soubory dat věnující se postojům obyvatel vůči imigraci nejsou dokonalá, lze dojít k závěru, že i přes velký nárůst počtu cizinců v zemi, nedochází ani ve švédské ani v norské společnosti k viditelné radikalizaci a k extrémně negativnímu obratu vnímání tohoto jevu.

2.3.3. Členství v mezinárodních organizacích

Jedním z klíčových rozdílů mezi zkoumanými státy je, že Švédsko se stalo členem EU a Norsko nikoliv. Švédsko patří již mezi členy EU, ale ani v jeho případě nešlo o jednoznačný vstup. Samotné rozhodnutí o přihlášení do struktur evropské integrace souviselo také s nepříznivou ekonomickou situací na počátku 90. let. V referendu v roce 1994 země sice rozhodla o přistoupení, ale poměr hlasů byl velmi vyrovnaný. Konkrétně rozhodlo 52,3 % kladných hlasů (Grøn, Howard a Nedergaard, 2015, s. 148). Během vyjednávání o vstupu švédská diplomacie zajistila dodržení několika specifik jako je např. přísnější ochrana přírody či omezení prodeje alkoholu. V roce 2003 země v národním referendu odmítla vstup do eurozóny. Obecně se dá Švédsko označit za aktivního člena EU ale stále poměrně váhavým (Brunclík, Havlík a Pinková, 2011, s. 232-233).

Norsko odmítlo vstup do EU (dříve Evropské hospodářské společenství, EHS) v letech 1972 a 1994. Země ale nicméně i přesto zůstala aktivní v rámci společných evropských struktur. Vstoupila např. mezi členy Evropského hospodářského prostoru (EHP) nebo je od roku 2001 členem schengenského prostoru. Vedle toho se aktivně podílí na mnoha vědeckých či vzdělávacích programech. Již v roce 1960 Norsko patřilo mezi zakládající státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), které později podepsalo s EU smlouvu o vzniku EHP (Grøn, Howard a Nedergaard, 2015, s. 32-35). ESVO vzniklo za účelem vytvoření protiváhy prohlubující se evropské integraci (EHS) a zaručení tak odbytu severských výrobků a bližší spolupráce s UK (Grøn, Howard a Nedergaard, 2015, s. 22). Záměrem vytvoření tohoto společenství bylo sdílení základního principu EU a to je zaručení volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu. Členové EHP jsou Norsko, Lichtenštejnsko a Island. Obecně si Norsko ale udržuje negativní postoj k otázce přičlenění k EU. Celkem již čtyřikrát neúspěšně předložilo přihlášku ke vstupu do EU. Hlavními důvody jsou snahy o ochranu suverenity zemědělství a rybářství, které tvoří stěžejní část průmyslu. Právě rurální oblasti Norska se staví k členství nejvíce negativně (Grøn, Howard a Nedergaard, 2015, s. 42-43). Marianne Sundlisæter Skinner, která zkoumala detailněji důvody za skeptickým postojem, uvádí: „*Pro mnoho Norů je již vzdálenost do Osla velmi*

*dlouhá, ale vzdálenost do Bruselu je ještě delší.*¹⁷ (Ladegaard, 2012)

V otázce bezpečnosti se Norsko a Švédsko opět rozdělují. Norsko patří mezi zakládající země a stále aktivní členy Severoatlantické organizace NATO. Švédsko naproti tomu zůstalo neutrálním státem, který se oficiálně po dobu II. Světové války i Studené války nepřiklonil k žádné velmoci. Aniž by existovala formální úmluva, po dobu bipolárního uspořádání světového systému bylo Švédsko nakláněno k západnímu bloku. Po rozpadu Sovětského svazu se diskuze o přistoupení k NATU obnovila, ale Švédsko se nakonec rozhodlo pokračovat s tzv. principem neangažovanosti. V roce 1994 se ale nicméně zapojilo do Partnerství pro mír tedy do bližší kooperace s Aliancí (Brunclík, Havlík a Pinková, 2011, s. 216-217). Aktuálně se zdá, že se vzdálenost mezi Švédskem a Severoatlantickou aliancí opět zkracuje. V roce 2015 švédský parlament schválil tzv. *Host Nation Support Agreement*. Tato dohoda poskytuje lepší podmínky pro NATO v případě působení v zemi (např. vojenská cvičení). ŠD zprvu spolu s Levicovou stranou stály proti přijetí, ale nakonec dohodu podpořily, když se ukázalo, že není dostatek hlasů pro přehlasování druhé strany (Cleary, Kronvall, 2016). Důležité je uvést ve spojitosti s oběma zeměmi a jejich participací v mezinárodní prostředí, že tyto státy patří mezi výrazné propagátory dodržování lidských práv, genderové rovnosti a poskytování humanitární pomoci. Jsou častými členy tzv. *peacemaking* a *peacekeeping* misí v zahraničí (Brunclík, Havlík a Pinková, 2011, s. 214).

I přes švédskou bezpečnostní neangažovanost a norskou absenci ve strukturách EU se oba státy podílejí na fungování tzv. *Nordic Battlegroup*. Jde o jednu z vojenský skupin EU, která má za úkol intervenovat v místech konfliktu. Právě Švédsko tvoří většinu celé skupiny (Andersson, 2015). Mezinárodní jednání Švédska i přes počáteční váhavost ovlivnila postupná „europeizace“ bezpečnostní problematiky (Galbreath, 2008, s. 54).

2.4. Nabídka

2.3.4. Politický prostor

Bližší seznámení s politickým prostorem v obou zemích se neobejde bez základního popisu jednotlivých systémů. V případě Švédska jde o jeden z nejstabilnějších systémů ve smyslu upřednostňování socioekonomických problémů (Rydgren, 2016, s. 4). Tento jev

¹⁷ „For many Norwegians, the distance to Oslo is long.”

nachází základ v *teorie zamrznutých stranických systémů* (Lipset, Rokkan, 1967). Švédský pětistranický model se skládá ze Sociálnědemokratické strany práce Švédska (*Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, SAP*), Levicové strany (*Vänsterpartiet*), pravicové konzervativní strany Umírněná koaliční strana (*Moderata Samlingspartiet*), Liberální strany (*Folkpartiet liberalerna*) a ze strany Strana středu (*Centerpartiet*). Později došlo ke vzniku dvou nových stran: Strany zelených (*Miljöpartiet de Gröna*) a strany Křesťansko-demokratická (*Kristdemokraterna*). Důkazem stability Švédského systému je fakt, že Strana zelených obsadila první parlamentní mandáty až v roce 1988 a představovala tedy novou stranu po více než šedesáti letech (Brunclík, 2009, s. 22-23).

Ve Švédsku došlo ke změně vlády až v roce 1976, když vznikla poprvé pravicová koalice. Celý tamější stabilní systém se začal výrazněji proměňovat na přelomu 80. a 90. let a bylo zde více přítomných faktorů. Klíčové téma narušující stabilitu politického systému byla problematika nukleární energie. Následně vzniklý prostor ovšem nevyplnila nová RPPS jako v Norsku ale Strana zelených. Na začátku 90. let se k hybným silám systému přidala již zmíněná ekonomická recese. Tyto nové podmínky vedly k obnovení snah připojit se k EU a tím zabránit dalším budoucím ekonomickým krizím. Rok 1991 znamenal obecně určitou revoluci, kdy SAP získala nejmenší počet hlasů vůbec. Došlo k narušení bipolarity systému, žádný blok nezískal vládní většinu a do parlamentu byly zvoleny dvě nové strany. Šlo právě o Nové demokraty a křesťanskou demokracii (Brunclík, Havlík, Pinková, 2011, s. 201-202).

Norský politický prostor zapadá stejně jako švédský do skandinávského prototypu. Dvě klíčové charakteristiky jsou počáteční stabilita a následná voličská volatilita. Ve srovnání se Švédskem přišlo „rozmrzáni“ původních vazeb mezi voliči a jejich politickými stranami o něco dříve a to na počátku 70. let. Relevantní politické strany jsou Norská strana práce (*Det Norske Arbeiderparti, DNA*), Konzervativci (*Høyre*), Norská Strana pokroku (*Fremskrittspartiet*), Křesťanská lidová strana (*Kristelig Folkeparti*), Levicová socialistická strana (*Sosialistisk Venstreparti*), Strana střetu (*Senterpartiet*) a Liberálové (*Venstre*) (Lane, 2016, 292-295). Klíčovým okamžikem pro Norsko v druhé polovině 20. století byly již několikrát zmíněné parlamentní volby v roce 1973. Došlo k propojení dvou zásadních faktorů. Postupné nastolení změn ve struktuře tamější společnosti (období post-industrialismu) a rozhodování o otázce týkající se evropské integrace. Diskuze o tomto tématu výrazně napomohla k přeskupení voličů, k úbytku hlasů pro tehdy suverénní stranu DNA a ke vstupu Strany Anderse Langeho do nejvyšší politiky.

Úspěch této strany nebyl nicméně přímo spjat s problematikou evropské integrace. Strana se výrazně nepřiklání k prosazení ani jednoho z řešení (Andersen, Bjørklund, 1990, s. 198). Definitivně ji byl ovšem nástup ulehčen právě rozkoly uvnitř již etablovaných stran (např. odchod části členů DNA k Socialistické volební alianci, rozštěpení Liberálů) a následnými změnami v chování voličů. V Norsku se po tomto období na obou koncích politického spektra usadily krajní strany. Naproti od nové RPPS stála Levicová socialistická strana. Jako důsledek úbytku hlasů pro DNA a neexistence spolupráce mezi krajními a ostatními stranami docházelo ke vzniku vlád menšinových sociálnědemokratických nebo složených z pravostředových koalic (Brunclík, Havlík, Pinková, 2011, s. 190-191). Dřívější nástup fragmentace norského politického prostoru je spojován s pravicovými vládami na přelomu 60. a 70 let. Na jednu stranu bylo toto období ekonomicky velmi přívětivé, ale naproti tomu došlo i k velkému zvýšení daní. Prioritní zájem Strany Anderse Langeho byl právě namířen na problematiku vysokých daní. Frustrace občanů se stylem politiky pravicových vlád, které volily původně jako alternativu pro levicové vládnutí, mohlo vést k pocitu potřeby další změny (Andersen, Bjørklund, 1990, s. 198). Na grafu č. 14 je viditelné, že mezi lety 1965-1970 se podíl daní na HDP zvýšil téměř o 10 %.

Jedním ze způsobu poznávání rozložení politického prostoru, vzdálenosti a konvergence jednotlivých stran je také využití výsledků z průzkumů veřejného mínění. Tabulka č. 10 ukazuje postavení dvou nejvlivnějších politických stran ve Švédsku a v Norsku na základě názorů jejich občanů. Respondenti měli za úkol ukotvit strany na pomyslné politické ose. V případě švédského politického prostoru hrají největší roli Sociálnědemokratická strana práce Švédska a Umírněná koaliční strana. V Norsku je to Norská strana práce a Konzervativní strana. Podle dostupných dat se ve Švédsku odehrává postupné sblížování tradiční levicové a pravicové strany s tím, že jde spíše o posun strany Sociální demokracie do středu. Největší rozdíl nastal mezi léty 1985 a 1988 a nejmenší vzdálenost mezi stranami byla v roce 2006. Výsledky z norského politického systému je třeba brát s opatrností vzhledem k různým stupnicím, které byly využity během jednotlivých šetření. I přesto lze ale dojít k závěru, že vzdálenost mezi stranami je průměrně po celou dobu kratší, než tomu je v případě Švédska.

Tabulka č. 10: Stupeň konvergence politických stran ve Švédsku a v Norsku

<i>Sweden</i>	<i>Social Dem.</i>	<i>Moderates</i>	<i>Difference</i>
1979	2.9	8.9	6.0
1982	2.8	8.9	6.1
1985	2.8	9.0	6.2
1988	3.2	8.9	5.7
1991	3.5	8.7	5.2
1994	3.2	8.8	5.6
1998	3.6	8.9	5.3
2002	3.6	8.8	5.2
2006	3.6	8.4	4.8
2010	3.3	8.3	5.0

<i>Norway</i>	<i>Labour Pty</i>	<i>Conservatives</i>	<i>Difference</i>
1977	3.9	8.2	4.3
1981	3.9	7.8	3.9
1985	2.9	8.5	5.6
1989	3.2	8	4.8
1993	3.6	8.4	4.8
1997	4.8	8	3.2
2001	4.6	8.1	3.5
2005	4	8	4
2009	4.2	7.9	3.7

Zdroj: Widfeldt, Anders. 2015. Extreme right parties in Scandinavia

Pozn.: Pro levici byl okraj na hodnotě 0 a pro pravici 10. Data pocházející z univerzity Göteborg v případě údajů o Švédsku, dále z norského statistického webu www.ssb.no a z *the Norwegian Social Science Data Services* university v Bergenu.

Další proměnná, pomocí které je možné blíže poznat charakter politického prostoru, je složení jednotlivých vlád a koalic. Právě existence tzv. velké koalice vede podle Arzheimera a Carter k navýšení příležitosti pro vstup RPPS (2006). V případě Švédska nedošlo v průběhu analyzovaného časového horizontu ke vzniku žádná velká koalice. Na nejvyšší vládní úrovni se dodržují hranice stranických linií (Widfeldt, 2014). Velkou roli hraje po celou dobu již zmíněná strana SAP. Ta tvořila sama vládu od 30. let do roku 1976, poté během období 1982-1991 a v poslední fázi mezi léty 1994 a 2006 (Sweden-Cabinets, www.parlgov.org). Po volbách v roce 2006 a 2010 byla SAP vystřídána menšinovou konzervativní koalicí složenou z Umírněné koaliční strany, Liberální strany, ze Strany středu a strany Křesťansko-demokratické. V posledních volbách v roce 2014 se vlády ujmula opět SAP a to spolu se Stranou zelených (Sweden-Cabinets, www.parlgov.org). Podle Brunclíka se levá část politického spektru snažila vybalancovat převahu právě SAP, až došlo k utvoření koherentnějšího bloku pravicových stran a následně ke sblížení i stran levicových jako přímá reakce na vznikající konkurenční politický útvar. Tyto spolupracují tendence se začaly objevovat až později. Dříve nebyly švédské strany kladně nakloněny

ke společným krokům (Brunclík, 2009). Při vytváření koherentních bloků na švédské politické scéně by mohlo docházet ke vzniku absence alternativních stran, které by dokázaly oslovit i voliče názorově se neztotožňující ani s jedním blokem. Tento stav tedy může teoreticky nahrávat i straně ŠD. Ani v Norsku nedošlo k vytvoření koalice spojující oba politické póly. Je zde ovšem znatelnější dřívější snaha o spolupráci v rámci jednoho bloku. Docházelo ke vzniku menšinových vlád Norské strany práce (1973-1981, 1986, 1990-1996, 2007), většinové vlády spolu s Levicovou socialistickou stranou a Stranou střetu (2005, 2009) nebo ke vzniku středopravicových aliancím (klíčová koalice 2013 Konzervativci spolu s NSP) (Norway - Cabinets, www.parlgov.org).

Zajímavá perspektiva na RPPS se nabízí také z pohledu vnímání médií. Z proběhlého výzkumu, který analyzoval reakce a komentáře v médiích na vybrané RPPS, vychází Švédsko jako země se znatelně negativnějšími reakcemi na růst ŠD. Politizace a sekuritizace problému imigrace je ve Švédsku stále velmi citlivé téma. Tamější média se ve většině případů snaží varovat před potenciální hrozbou této strany. Také švédští mainstreamový politici se výrazně distancují od fungování a myšlenek ŠD. V případě Norska se nabízí na NSP dva pohledy. Jedni je vnímají jako normální politickou stranu, druhá skupina upozorňuje na nebezpečí plynoucí převážně ze zneužívání problematiky přistěhovalectví. Politické strany jsou stále spíše váhavé v otázce společné spolupráce, což se projevilo i po volbách v roce 2012. Jediná strana, která byla ochotna vstoupit do koalice byli Konzervativci (Hagelund, Hellström, Meret, 2014, s. 24-27). Pomyslný „práh důvěry“ nezískala prozatím ani jedna strana, je ale viditelné, že NSP je mnohem blíže (Hagelund, Hellström, Meret, s. 27)

2.3.5. Volební systém

Co se týče volebních systémů, obě země mají proporční (poměrný) volební systém do parlamentu. Švédský systém prošel několika zásadními proměnami. Mezi hlavní změny patří přeměnění parlamentu (*Riksdag*) z dvoukomorového na jednokomorový v roce 1970 (Grofman, Lijphart, 2002, s. 252). Další zásadní reforma přišla v roce 1994, kdy se volební období prodloužilo ze tří let na čtyři. To pomohlo systému stát se více stabilním. Také podoba složení politického systému se začala proměňovat. Například do parlamentu se poté podařilo vstoupit více stranám než před tím (v posledních volbách i 8 stran). Přesné příčiny těchto jevů nejsou přesně známy. Údajně ale než pozměněný volební systém stojí

za transformací ztráta voličské podpory Sociální demokracie (Grofman, Lijphart, 2002, s. 259). Ve švédských kruzích hraje důležitou roli čtyřprocentním uzavírací klauzule, která má zásadní vliv na finální podobu parlamentu. Strany nedosahující tohoto limitu mají právo na získání mandátů pouze v obvodech, kde získají více než 12 % hlasů. K této situaci ovšem ještě nedošlo. Celkový počet míst v parlamentu je 349. Z toho 39 křesel představují tzv. kompenzační mandáty¹⁸. Právě kompenzační mandáty jsou typické pro severské země a jejich účelem je zaručit proporcionalitu voleb (Grofman, Lijphart, 2002, s. 252-253).

V Norsku v rámci poválečné reformy byl stejně jak ve Švédsku zaveden pro přerozdělování hlasů *modifikovaný dělitel Sainte-Laguë (vyrovnávací dělitel*¹⁹). Ten vedl ke snížení vlivu Norské strany práce a posílil pozici středně velkých politických stran (Brunclík, Havlík a Pinková, 2011, s. 142). Od roku 1989 byla uzavírací klauzule stanovena na 4 %. Je ovšem až do dneška využívána pouze pro přerozdělení kompenzačních mandátů. Těch bylo v norském volebním systému vytvořeno původně 8 z celkových 157 křesel v parlamentu. Strany, které získají méně hlasů, mají stále automaticky přístup k běžným mandátům. Na základě zpětného zkoumání je viditelné, že přijetí tohoto typu rozdělování hlasů nemělo na výsledek zas tak znatelný vliv. Šlo konkrétně o navýšení proporcionality v parlamentu o 0,4. Zásadnější vliv mělo zavedení již zmíněných kompenzačních mandátů. Ze 3,3 parlamentních stran za období 1953-1985 došlo k navýšení na průměrných 4,2 během 1989-1997 (Grofman, Lijphart, 2002, s. 204). Norsko mělo ve srovnání se Švédskem menší počet kompenzačních mandátů. V jeho případě se jednalo o 5 % křesel, v případě Švédska jde o 11 % (Grofman, Lijphart, 2002, s. 200). Od roku 2003 se rozdává 150 parlamentních křesel na úrovni jednotlivých devatenácti volebních obvodů a poté následuje rozdělení 19 kompenzačních mandátů, což je již 12 % celkové velikosti *Stortingu* (Brunclík, Havlík a Pinková, 2011, s. 143).

Obecně se dá říci, že státní podpora nahrává již etablovaným stranám a znevýhodňuje strany nové. Na druhou stranu v případě, že stát finančně zajišťuje i politické subjekty na nižších úrovních, může dojít k postupu např. z regionální na národní úroveň. Veřejné financování politických stran má v obou zemích značně štědrá tradici. Je třeba říci, že v obou zemích politické strany získávají největší část dotací právě z veřejných prostředků. Švédsko garantovalo financování politických parlamentních stran již v 60.

¹⁸ Kompenzační mandáty představují předem oddělený a kvantitativně specifikovaný soubor mandátů, jež jsou rozdělovány mezi volební uskupení s ohledem na všechny získané hlasy v daném obvodu (Morkeš, 2008, s. 165)

¹⁹ Tento volební dělitel má vést k limitování problémů s nepřidělenými mandáty. Upravuje první cifru Sainte-Laguë z 1 na 1,4.

letech, Norsko následovala v tomto opatření později v 70. letech. V tomto období obě země také zaručily dotace na nižší regionální či komunální úrovni (Widfeldt, 2014). Politické strany ve Švédsku získávají tzv. stranickou podporu a asistenční podporu. První typ finanční podpory mohou získat strany s alespoň jedním parlamentním křeslem či s více než 2,5 % hlasy. V potaz se berou poslední dvoje parlamentní volby. Druhý typ dotací náleží parlamentním stranám. Kdy tzv. základní a dodatečná částka patří stranám s účastí ve vládě a pouze dodatečná podpora patří opozičním stranám (Sweden, General Elections 2010, s. 8). Registrování nových politických stran není ve Švédsku nutnou podmínkou k účasti ve volbách. Strany by si ovšem měly nechat registrovat název, tak aby se ochránily před jeho zneužitím. K tomu potřebují získat 1500 podpisů v případě kandidování do parlamentu, 100 podpisů pro regionální volby a 50 pro komunální (The elections act 1997:157).

Finanční podpora je opět zajištěna pro volby na všech třech úrovních. Tzv. volební podpora je udělována všem stranám na základě počtu získaných hlasů. Základní finanční podpora je určena stranám, které v posledních parlamentních volbách získaly alespoň 2,5 % hlasů či nejméně jedno křeslo v parlamentu. Na nižších úrovních je systém stejný pouze se změnou u základní podpory, kde se procentuální hranice posunuje na 4 % (The Political Parties Act, no. 102). V minulosti konkrétně v letech 1975 až 2005 byla státní finanční pomoc určena stranám, které získaly více než 2,5 % v posledních parlamentních volbách. A neexistovalo v této době, žádné omezení pro volby na nižších stupních (Saglie, Sivesind, 2014, s. 12). V Norsku není registrace politických stran také vyžadovaná. V případě registrace jména politické strany je potřeba získat 5000 podpisů od občanů způsobilých volit do parlamentních voleb (The Political Parties Act, no. 102).

2.3.6. Média a využívání internet

Co se týče politických stran a přístupu k médiím v obou zemích fungoval striktní režim vztahující se k prezentaci politických stran v médiích. Postupem času se toto pravidlo stává flexibilnějším. Ve Švédsku je na základě televizního a rádiového zákona (Radio- och TV-Lag, 1996) zakázaná reklama politických stran v médiích (Kaid, Holtz-Bacha, 2006, s. 188-191). V průběhu posledních dvou parlamentních voleb se ovšem regulující systém změnil. Díky digitalizování televizního přenosu došlo k uvolnění pravidel pro politickou reklamu, a tak od voleb 2010 mohou politické strany zakoupit vysílací čas pro dobu politické kampaně (Grusell, Nord, 2006). Během předvolební kampaně v roce 2010 využily

tuto možnost všechny politické strany poprvé na stanici TV4. Švédští demokraté vytvořili snímek, který jasně kritizoval přistěhovalectví v zemi. Video obsahovalo scénu, kdy do banky vstupuje starší dáma a vedle ní kráčí směrem k pokladně skupina žen se zahalenými tvářemi a s kočárky. Společně se blížily k bankéři a jako pozadí odbíjely hodiny. Celá scénka byla zakončena tím, že se objevil nápis „Penze nebo Přistěhovalectví“ (Sweden Democrats Official Commercial). Vysílání tohoto spotu bylo ale televizní stanicí nakonec odmítnuto a to z důvodu spojitosti s trestným činem podněcováním k nenávisti. Video ale dosáhlo i tak více než 1 100 000 zhlédnutí na www.youtube.com.²⁰ Obecně platí ve Švédsku neregulovatelný průběh politické kampaně z pohledu médií. Média mohou svobodně zaznamenávat celý průběh akce. Jejich práce může být omezováno profesními etickými kodexy a kontrolována švédskou radou pro televizní a rozhlasové vysílání (*Granskningsnämnden för radio och TV*). Přísnější požadavky jsou určeny pro státní subjekty jako např. Švédská televize (*Sveriges Television*) nebo Švédské rádio (*Sveriges Radio*). Nejznámější soukromý televizní kanál je TV4 (Sweden, General Elections 2010, s. 9-10).

V případě Norska je na základě zákona o vysílání (Broadcasting Act, 1992) reklama politických stran také nezákonná. V roce 2003 ovšem soukromá televize TV2 a regionální TV Vest odvysílaly televizní spoty právě na podporu jedné z politických formací, konkrétně na podporu malé Penzijní strany (*Pensjonistpartiet*). Tento případ skončil až u Evropského soudu pro lidská práva, který dal překvapivě za pravdu soukromé televizní společnosti. Ta byla původně zažalována za porušení zákona o vysílání, ale tento verdikt byl napaden jako omezování svobody slova podle článku 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Výsledek tohoto procesu byl značně kontroverzní. Možná i díky němu se v Norsku diskutuje o zavedení flexibilnějšího systému placených reklam politických stran (Kaid, Holtz-Bacha, 2006, s. 188-191). Od té doby si také už několik soukromých televizí dovolilo odvysílat placené reklamy s odvoláním právě na verdikt Evropského soudu. V Norsku se vyskytují také případy bezplatného poskytnutí prostoru pro prezentaci politické strany. Tento krok soukromých stanic umožňuje zviditelnění i pro menší politické strany (Norway, Parliamentary Elections, 2009, s. 14). I v Norsku funguje obecně neomezený průběh předvolebních kampaní. Během tohoto období neexistuje specifická úprava vysílání ani pro samotná média. Hlavní zpravodajská televize je státní rozhlasová a televizní společnost

²⁰ V roce 2015 strana ŠD sklídila opět velkou kritiku za svoji kampaň. Tentokrát se jednalo o anglicky psané plakáty mířící speciálně na turisty a kritizující aktuální situaci spojenou s přistěhovalectví či s bezdomovectvím (Bolton, 2015).

(Norsk rikskringkasting, *NR*) a soukromá TV2. NR se formálně ve svých stanovách zavázala poskytovat dostatečné a rovnocenné pokrytí předvolební kampaně. Je také zavázaná poskytovat celé populaci dostatek informací, aby jim umožnila aktivní zapojení do demokratického procesu (Norway, Parliamentary Elections, 2009, s. 19-20). V obou severských zemích je tedy systém a program předvolebního vysílání zakotven velmi vágně. Média nejsou svázaná žádnými detailními pravidly. Předvolební vysílání má za úkol poskytnout všem zúčastněným stranám a lídrům stejně velký prostor za stejných podmínek. Jednání s velkými stranami má být na stejné úrovni jako s těmi menšími. Švédská a norská média jsou také nezávislá na politických stranách a vytváření konkrétního vysílací programu je pouze v jejich režii. Vzájemný vztah je pouze na neformální úrovni (Thorbjørnsrud, 2013, s. 67-73).

Vedle tradičních médií jako televizní či rádiové vysílání politické strany využívají čím dál častěji výhody internetu a online sociální sítí. Na rozdíl od poměrně striktních regulací pro běžná média je tento způsob sebeprezentace či vedení předvolební kampaně téměř bez omezení. ŠD mají na oficiální facebookových stránkách²¹ 140 000 sledujících osob a její lídr Jimmie Åkesson²² o 20 000 méně. Facebookový profil NSP²³ sleduje okolo 110 tisíc lidí a předsedkyně Siv Jensen²⁴ má téměř 140 tisíc sledujících. Zajímavým faktem je, že obě strany mají mezi relevantními politickými stranami v jejich zemi nejvíce sledované profily. Všechny zmíněné účty jsou velmi intenzivně využívány a pravidelně se zde objevuje více příspěvků za den.

ŠD i NSP komunikují také přes sociální síť *Twitter*. Účet ŠD²⁵ funguje od roku 2009. Má přes 44 tisíc sledujících uživatelů (2000 *tweetů*²⁶) a jejich předseda Jimmie Åkesson²⁷ dokonce přes 77 tisíc (3500 *tweetů*). Na druhou stranu účet NSP²⁸ fungující od roku 2010 sleduje pouze 12 500 osob (1600 *tweetů*) ale jejich předsedkyni²⁹ již 50 600 (840 *tweetů*). V případě vzájemného srovnání se ukazují ŠD jako viditelně populárnější i aktivnější. Zajímavým faktem je, že naopak od působení na Facebooku nejsou ŠD ani NSP na Twitteru neaktivnější strany z domácích politických scén.

²¹ <https://www.facebook.com/Sverigedemokraterna/?fref=ts> (Ke dni 28.3.2017)

²² <https://www.facebook.com/jimmieakesson/?fref=ts> (Ke dni 28.3.2017)

²³ <https://www.facebook.com/fremskrittspartiet/?fref=ts> (Ke dni 28.3.2017)

²⁴ <https://www.facebook.com/Siv.Jensen.FrP/?fref=ts> (Ke dni 28.3.2017)

²⁵ <https://twitter.com/sdriks> (Ke dni 28.3.2017)

²⁶ Speciální příspěvek na sociální síti *Twitter* (Ke dni 28.3.2017)

²⁷ <https://twitter.com/jimmieakesson> (Ke dni 28.3.2017)

²⁸ https://twitter.com/frp_no (Ke dni 28.3.2017)

²⁹ <https://twitter.com/search?q=Siv%20Jensen&src=tyah> (Ke dni 28.3.2017)

Co se týče vizualizace, ŠD mají zdatně rozpoznatelnější a výraznější logo či úpravu vlastních webových stránek. Úprava logo ŠD působí až překvapivě pozitivně viz obrázek č. 1. NSP je v rámci vizualizace logo viz obrázek č. 2., webových stránek atd. spíše konzervativní. Ve využívání internetu skví mnoho výhod jako je rychlost šíření informací, možnost sdílení informací, finanční nenáročnost, rychlost ale také možnost setřít rozdíl mezi velkými a menšími stranami, což samozřejmě vyhovuje obou stranám. Vedle toho je to vhodný způsob oslovení mladší generace voličů. Všechny tyto výhody si podle dostupných dat uvědomují i obě zkoumané strany.

Obrázek č. 1: Logo Švédských demokratů

Zdroj: www.sd.se

Obrázek č. 2: Logo Norské Strany pokroku

Zdroj: www.frp.no

2.3.7. Kulturní prostředí

Norsko bylo za II. Světové války okupována nacisty. Lídr strany Národní jednota (*Nasjonal Samling*) Vidkun Quisling dokonce stál za pučem, po kterém se vlády v zemi reálně ujalo nacistické Německo. Vliv nacismu ale v zemi upadl hned po roce 1945. V případě Švédska se země na rozdíl od Norska vyhnula německé okupaci. Nacistické a neonacistické vlivy zůstaly v zemi minimální a to až do druhé poloviny 80. let, kdy se situace rapidně změnila. Právě v této době došlo k velkému nárůstu neonacistické subkultury a xenofobních uskupení (Eatwell, Mudde, 2004, s. 162). I samotná strana ŠD má kořeny v neonacistických sférách, jak již bylo uvedeno výše.

V obou zemích fungovalo několik formací, které inklinovaly k fašistickým či rasistickým postojům v období před i po II. světové válce, ale v žádném případě jejich vliv nepřesáhl marginální stupeň (Widfeldt, 2014). Ve Švédsku byla v roce 1956 založena Severní Národní strana (the *Nordiska Rikspartiet*), která sama neměla velký význam na politické scéně, ale její úloha se nalézala v propojení nacistického prostředí v předválečných letech a v 80. letech. Heléne Lööw popisuje počáteční *radikální skupiny jako nerevoluční, nerasistické etho-centristické nacionalisty. Ty nové jsou poté podle ní naopak revoluční, rasistické a mezinárodně orientované* (Lööw, 1995, s. 119). V té době vznikl předchůdce ŠD skupina Zachovejme Švédsko švédským kritizující liberální imigrační politiku a vykazující znaky neonacistického uskupení. Tato formace je označována za předchůdce dalších parlamentních anti-imigračních stran (Lööw, 1995, s. 121). Důležité je si uvědomit, že téma přistěhovalectví nebylo v tehdejší době běžně veřejně diskutované a jeho vstup do veřejného prostoru byl značným přelomem. Na úrovni nejvyšší formální politiky se tato problematika dostala ještě později.

Po zániku této skupiny, vznikla tzv. Švédská strana a následovně již strana ŠD. Vedle těchto skupin a stran se také utvářely různé radikální, rasistické skupiny ovlivněné americkým Ku-klux-klanem či britským proudem Skinheads a jinými neonacistickými subkulturami. Než o hierarchicky utvořené formace šlo o jednotlivé buňky vznikající na základě tzv. principu *leaderless resistance* (odpor bez vůdce). Pro tyto uskupení hrála důležitou roli hudba (*white power music, white noise*). Právě díky pořádání koncertů či prodávání nahrávek se staly finančně zajištěny a mohly viditelně expandovat po celé zemi (Westin, 2002, s. 194-195).

V Norsku přišel vzestup radikálních vlivů také až v letech 80. a 90. a přerušil tak poměrné vakuum extremistických tendencí. Ve srovnání se Švédskem ovšem šlo o menší intenzitu. V Norsku fungovali za největší intenzity rasistických vlivů asi 300 organizovaných jedinců zastávající extremistické myšlenky, ve Švédsku to bylo asi desetkrát větší číslo. Časem se z velmi slabě organizačně utvořených skupin staly velmi dobře fungující uskupení. Nejvlivnější formace té doby byly např. tzv. *Boot Boys* (skinheadské uskupení) nebo *Vigrid*. První z nich stojí za jedním z nejvíce šokujících trestným činů z nenávisti v Norsku (Melzer, Serafin, 2013, s. 328-330). Šlo asi o nejznámější příklad zvýšeného pouličního násilí. Patnáctiletý Benjamin Hermansen, který měl matku norského původu a otce z Keni, byl surově ubodán právě dvěma příslušníky *Boot Boys* v roce 2001. Tento čin vyvolal okamžité demonstrace po celé zemi a způsobil také značný odliv mladých lidí z radikálních organizací (Neo-Nazis guilty of Oslo race murder). Další nově vzniklé

krajně pravicové skupiny vyznávající především anti-muslimské postoje byly např. Národní liga pro obranu nebo Stop Islamizace Norska (SIAN).

2.3.8. Vnitřní stranická organizace

Zakladateli Nových demokratů byli Bert Karlsson a Ian Wachtmeister. Druhý z nich působil jako formální předseda. Oba patřili mimo politické kruhy. Působili v marketingu, zábavním průmyslu a produkci. Wachtmeister se později začal věnovat lobbingu. Oba byli pokládáni za extrovertní lídry. Jejich společné založení strany bylo spontánní a úspěch rychlý a nečekaný. Ovšem proti jejímu delšímu fungování hrála malá členská základna, uspěchaní personálního výběru či vnitřní stranické konflikty (Widfeldt, 2014).

Prvním předsedou, který působil v čele strany byl ŠD byl Anders Klarström. Za jeho éry byla ovšem strana a jeho osobnost samotná silně propojena s neonacistickou švédskou kulturou, konkrétně se skupinou *Nordiska Rikspartiet*. Klarström byl sám souzen i za několik trestných činů spojených s extremistickou aktivitou. Další zakladatel strany Ulf Ranshede se dokonce dopustil trestného činu vážného ublížení na zdraví na mladém přistěhovalci (Art, 2011, s. 89). „Očištění“ strany a nastolení řádné hierarchické struktury přišlo až s Mikaelem Janssonem. Ten na rozdíl od Klarströma neměl problémy s nezákonným jednáním. Za jeho vlády došlo k vnitřnímu nařízení zákazu užívání uniforem a později i k veřejnému odsouzení a distancování se od nacismu. Jeho politické vystupování nelze ovšem označit za charismatické či inspirující. Také ve vztahu k volebním preferencím nedošlo k žádnému rychlému nárůstu (Widfeldt, 2014). Důležitým okamžikem strany bylo odtržení několika členů v roce 2001, kteří se neidentifikovali s tehdejší orientací ŠD a propagovali radikálnější postoje. Došlo tedy k dalšímu důležitému kroku ke vstupu do reálných bojů o švédské voliče. Nová strana, která vznikla odtržením se jmenovala Národní demokraté (*Nationaldemokraterna*) (Bergmann, 2017, s. 174-175). Tento rozpor nebyl ve straně jediný. V roce 2011 se začalo projevovat napětí mezi mládežnickou odnoží. Její členové nesouhlasili s umírňovacími opatřeními a s tendencemi adaptovat se na politického scéně mainstreamovým stranám. Tento rozkol vyvrcholil dokonce rozpuštěním celé mládežnické formace o čtyři roky později (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 205-207). ŠD se tedy museli vyrovnat s personální ztrátou, ale na druhé straně získali přijatelnější image (Widfeldt, 2014). Třetím a současným předsedou ŠD se stal Jimmie Åkesson. Tento politik posunul stranu svoji reprezentací ještě dále od jakýkoliv radikálních uskupení a také zajistil modernější směřování strany ve smyslu např. využívání internetu pro účely předvolebních

bojů (Widfeldt, 2014). Nelze ovšem opět tvrdit, že jde o charismatického vůdce působícího na masy lidí. Tento politik stojící v čele ŠD již od jeho 26 let se prezentuje spíše odměřenějším profesionálním chováním (Bergmann, 2017, s. 180-181). Nežli o lídrovi se v souvislosti se ŠD mluví o tzv. kolektivním vedení. To znamená, že na existenci strany má vliv skupina vlivných stranických aktivistů a ne pouze jedna osobnost (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 226-227).

Původní struktura a organizace ŠD odpovídala napojení na extremistickou strukturu. V té době se fungování opíralo především o nižší oblastní jednotky nežli o širokou národní strukturu. Stejně jak v norském případě došlo k postupnému vytvoření víceúrovňové organizace. Strana má stranický kongres zastupující i členy z nižších úrovní, který volí stranickou radu a nového předsedu. Vedle toho fungují regionální a komunální asociace a parlamentní výbor (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 193-200). Od doby svého založení strana značně rozšířila svoji členskou základnu. Podle údajů vycházející ze samotné strany a zpracované Heinisch a Mazzoleni měla strana v roce 2007 47 komunálních a 14 oblastních organizací. V roce 2015 se strana rozšířila již na 188 komunálních a 24 oblastních jednotek (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 197).

Fungování strany vykazuje i znaky decentralizování, ale v mnoha ohledech se posunuje spíše k typické zcentralizované struktuře RPPS. V případě financování strany byl v roce 2003 systém posunut právě směrem k větší decentralizaci, když o rozpočtu strany začal rozhodovat nově stranický kongres místo původně zodpovědného stranického výboru. Opačné snahy jsou viditelné v souvislosti s tvorbou stranického programu. Dřívější systém, kdy výbor zvolil speciální skupinu odpovědnou za návrh programu, byl vystřídán systémem, kdy má programové zaměření strany na starosti již pouze samotný výbor. Vznik programu zůstává tedy mezi užším vedením společnosti a členové kongresu jsou limitováni v jeho ovlivnění (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 201-202).

ŠD se konstantně snaží o očistění strany a o omezení jakýkoliv nevhodných chování v jejich řadách. Počet členů, kteří byli nuceni odstoupit je ve srovnání s ostatními stranami vyšší. ŠD také v roce 2012 přijmuli strategii tzv. nulové tolerance. Ta je namířena proti každému, kdo jednal či vystupoval proti interním pravidlům či smyšlení. Právo rozhodnout o vypovězení členství měla do roku 2011 ta stranická úroveň, kde došlo k porušení, poté došlo ke znatelně více centralistickému opatření, kdy rozhodování náleží ve všech případech stranickému výboru (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 204).

Anders Lange byl lídr, který stál za pozdějším vznikem norské Strany pokroku.

Počátky strany se v několika ohledech podobají ŠD. Profesí byl Lange původně novinář a editor. Ve své době dokázal získat pozornost excentrickým vystupováním ve médiích. Za jeho působení byla strana typickým uskupením jednoho muže, kdy nedošlo k vytvoření širší členské základny. To se změnilo po příchodu jeho následovníka Carla I. Hagen (Bjerkem, 2016, 233-234). Zajímavé je, že Hagen původně ze strany odešel jako následek rozepře mezi členskou větví stojícím za Langeho vůdčí osobností a mezi skupinou žádající větší volnost od jeho řízení. Dokonce byl zakladatelem Reformní strany (*Reformpartiet*) (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 162). Na úspěchu NSP měl ovšem objektivně velký podíl. Zprv řídil stranu dlouhých 28 let a za druhé se zasadil o posílení celé členské základny, zcentralizování a zprofesionalizování celé politické formace. Vystupoval jako charismatický zkušený politik, jehož chování byla ve srovnání s jeho předchůdcem více předvídatelné (Andersen, Bjørklund, 1990, s. 197-201). Strana se ovšem neobešla bez vnitřního napětí. V roce 1994 se projevil rozpor mezi dvěma póly tíhnoucí k odlišné ideologii. Jednalo se o liberály a křesťanské konzervativce. Jejich rozdílné názory se týkaly vstupu země do EU či problematika přistěhovalectví jakožto hlavní bod agendy. Jako důsledek došlo k nucenému odchodu většiny členů mládežnické organizace, dokonce i místopředsedy Ellena Wiba a všech zastupující liberálnější křídlo strany (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 174-176). Další rozkol poté následoval v roce 2000, kdy skupina členů bojovala za přetrvání na straně opozice nežli za tvorbu koalic (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 163).

V roce 2006 místo Hagen převzala Siv Jensen. Té se podařilo narušit koncept charismatických mužů jakožto předsedů pravicových populistických stran. V roce 2013 se stala i ministryní financí. Svým vystupováním se snaží pokračovat ve stopách svého předchůdce, kterého si veřejně velmi váží. Jeho charisma bylo ale ovšem údajně vystřídáno spíše schopnostmi kompetentní úřednice. Jensen se často prezentuje velkým sebevědomím někdy až arogantním chováním. V silně genderově rovnocenné zemi jako Norsko, se prozatím zdá její image schopné svobodné a bezdětné ženy jako efektivní (Meret, Siim, 2015, s. 12-16).

Organizace a struktura strany se od svého založení zásadně změnila. NSP začala jako strana spojená s jednou osobností bez členské základny, vnitřních orgánů a stranických pravidel. Po nástupu Hagen se strana začala posunovat směrem k masovým formacím s centralizovanou, vertikální strukturou s širokou voličskou základnou. Strana vybuodovala propojení na národní, oblastní i komunální úrovni. Členové ze všech oblastí byli propojeni i tzv. národní radou. Později vznikl i tzv. řídicí výbor, který se stal odpovědným

za každodenní agendu strany. Vedle vertikálního upevnění, došlo postupně i k horizontálnímu rozšíření. V roce 1975 měla na komunální úrovni strana 12 % pokrytí a v roce 2003 to už bylo 80 %. Ve stejných letech se počet kandidátních listin se zvýšil z 52 na 304 (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 168). I členská základna se znatelně rozšířila a to navzdory aktuálnímu trendu poklesu politické angažovanosti. Od roku 1993, kdy měla strana 4370 členů (s placenými příspěvky) se počet v roce 2013 zvýšil na 18 894 (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 169).

NSP vykazuje opět jak znaky decentralizace i centralizace. Systém volby předsedy strany stojí na obou pólech. Nový předseda strany má být zvolen stranickým kongresem. Tento decentralizovaný princip, může být ovšem neformálně narušen jak v případě zvolení Jensen. Ta byla totiž údajně oblíbenkyní Hagene, který si ji prakticky vybral za svoji následovnici a dopomohl ji k získání nejvyšší funkce. V případě vytváření stranických politik hraje roli prvně decentralizovaný systém, kdy je za tímto účelem zvolena stranickým kongresem speciální komise, jejíž návrhy jsou představeny stranickému výboru a následně odsouhlaseny opět stranickým kongresem. Komise je zvolena z různých funkcionářů strany. Velmi přísné podmínky existují ovšem pro oblastní jednotky, které musí striktně dodržovat právě rozhodnutí pocházející z národní úrovně. Dále strana disponuje od roku 1994 regulací umožňující uvalení sankce za porušení stranické kultury, kterou může vydat exekutivní výbor (Heinisch, Mazzoleni, 2016, s. 170-174).

2.3.9. Stranická ideologie

Politická ideologie obou stran prošla určitou proměnou ve srovnání s jejich začátky. Co se týče Švédska, rozdíl mezi dříve úspěšnými ND a ŠD byl značný. Noví demokraté se orientovali spíše na kritiku tehdejšího establishmentu, neefektivní byrokracii v zemi a vysoké daně (Brunclík, 2011, s. 120). Toto zaměření vycházelo z podnikatelských aktivit obou jejich zakladatelů. Strana se stavěla kriticky i k problematice přistěhovalectví. Šlo ovšem spíše o minoritní část stranických aktivit. Postupné zvýšení tlaku na tehdejší přistěhovaleckou politiku zahrnovalo např. kritiku formální definice statutu uprchlíka (Ženevská konvence z roku 1951) nebo bojování za přísnější pravidla pro sjednocení rodin pocházející ze zahraničí. Jedním z netypických znaků ND ve vztahu k stranické rodině RPPS byl její pozitivní postoj k přistoupení EU (Widfeldt, 2014).

Pro ŠD byla problematika přistěhovalectví již esenciální část programu. Tím se také strana značně diferencovala na politické scéně. Do té doby totiž nedocházelo k veřejným

diskuzím či kritice přistěhovalecké politiky a Švédsko si striktně zachovávalo svoji image humanitárně orientované země.³⁰ Na základě programových prohlášení vydaných stranou lze ovšem zachytit konstantní směřování k oslabování původně krajnějších postojů a ke snaze oslovit širší spektrum voličů (Widfeldt, 2014). Klíčovým konceptem pro ŠD byl tzv. lidský domov (*folkhem*), jejímž adoptováním a zároveň přijutím role jejího hlavního ochránitele se postavili kriticky k straně Sociální demokracie. Ta měla právě propadnout při ochraně práv běžných občanů země. ŠD se s příchodem Åkessona jasně postavili za ochranu práv národa a propagování sociální politiky. V této souvislosti je vhodné připomenout, že ŠD se na rozdíl od neoliberálního směřování ostatních RPPS lišili kladným postojem ke štědrému sociálnímu státnímu systému (Bergmann, 2017, s. 176-177). Ideologický posun strany lze vidět také z definicí strany obsažených v programových prohlášení. V roce 2011 se strana identifikovala jako sociální konzervativci, což byla výrazná změna od původního označení nacionalistů (Widfeldt, 2014).

I v zásadní otázce přistěhovalectví se radikální přístup, začal postupně vytrácet. V programu ŠD z roku 1994 chtěla strana poslat zpět všechny imigranty, kteří pocházeli z etnicky odlišných kultur a do Švédska přišli po 70. letech. V roce 2011 vydali již rozdílné prohlášení, že uprchlíkům, kteří mají zájem o návrat do své země, by měla být aktivně poskytnuta pomoc. Nutnost vystěhovat imigrantů zůstává součástí rétoriky ŠD, ale došlo ke značnému zvolnění (Widfeldt, 2014). Co se týče otázek práv homosexuálů, tak i přes negativní postoj k adopci dětí stejnopohlavních párů, se strana i zde snaží ukázat otevřenější postoj. Děje se tak i z důvodu, že se prezentuje jako ochránce práv gayů před početnou muslimskou komunitou v zemi (Bergmann, 2017, s. 177). V souvislosti s postoji k evropské integraci, ŠD se uchýlili k odlišnému postoji než ND. Strana je veřejně proti fungování Evropské unie a vidí ji jako ohrožení národní suverenity. Staví se negativně k přijetí jednotné měny, k přistoupení Turecka k EU a Shengenský prostor vnímá jako nebezpečí pro ochranu svých hranic (Widfeldt, 2014). K možnému členství ve strukturách NATO se ŠD staví kriticky. Vedle toho kritizují také intenzivnější využívání vojenských sil a to i za humanitárními účely (Holmberg, Hallenberg, 2017).

Ideologie norské Strany pokroku stále čerpá z jejich úplných počátků. I přesto, že původní politická formace vedena Langem byl krátkodobý projekt, jeho odkaz spojený s orientací na ekonomické otázky zůstal stěžejním bodem dodnes. Strana se hlásí po celou

³⁰ Výjimka např. Strana ze Sjöbo (*Sjöbopartiet*).

dobu k ekonomickému liberalismu a liberalismu jako takovému. Podle Siv Jensen strana podporuje omezení zásahů státu, žádá větší důvěru a volnost pro občany, podnikání i neziskové organizace (Siv Jensen: Not-so-Socialist Norway?). Kritizuje zdravotnický systém a žádá do něj přístup soukromým subjektům. NSP ale nevyklučuje zcela pomoc státu. Jeho zásahy vnímá jako způsob ochrany finančního sektoru. Co se týče EU, strana se jako celek staví po celou dobu k integraci velmi nejistě. Obecně se ale spíše přiklání k variantě přistoupení. Toto stanovisko adoptovala i pro referendum v roce 1994. Jejím představám vyhovuje více situace před Maastrichtskou smlouvou, kdy země spolupracovaly především nad ekonomickými otázkami (Skinner, 2011).

I přes negativní postoj k přistěhovalectví se dnes snaží v této spojitosti vyhnout radikálním postojům. Jensen zdůrazňuje stěžejní rozdíl mezi islámem a radikálním islámem (Siv Jensen: Not-so-Socialist Norway?). Nechala se ovšem slyšet, že do Norska se vkrádá postupně islamizace a tím podtrhla negativní stranický postoj k problematice (Buch-Andersen, 2009). Kritika vysokých daní a otázek norské ekonomiky obecně byly od začátku základním zájmem strany. Problematika přistěhovalectví byla spojována právě s negativními finančními důsledky. Do první poloviny 80. let se v jeho souvislosti mluvilo o riziku pro pracovní trh v zemi. Později tato problematika získala prioritní pozornost a její důsledky NSP začala vkládat do souvislosti s kulturními a etnickými konflikty. Straně se podařilo politizovat tuto problematiku. Důležitým faktorem byl zvyšující počet imigrantů přicházejících na přelomu 80. a 90. let. V roce 2009 NSP ve svém programovém prohlášení spojila imigraci se zátěží pro sociální systém, s kulturními konflikty, kriminalitou a s potlačováním práv žen (Grabow, Hartleb, 2013, s. 214). Strana je také velký zastáncem podporování všech bezpečnostních složek v Norsku. V otázce justice zaujímá NSP jasnou nesmlouvavou pozici. Zastává názor, že policie musí být lépe finančně podporována, akceptuje případy policejního sledování, podporuje zvýšení trestů a ztížila by možnost soudního odvolání (Grabow, Hartleb, 2013, s. 215). Stranickou prioritou je udržování hodnoty práva a pořádku. Staví se kladně k členství v organizaci NATO i k mezinárodním snahám v boji proti terorismu (Widfeldt, 2014).

3. VLIV JEDNOTLIVÝCH PROMĚNNÝCH

K zodpovězení tezí práce je nutné propojit získané informace a poznatky z teoretické a praktické části. Cílem tohoto kroku je odhalení klíčových závislých vztahů mezi vytyčenými proměnnými a fungováním vybraných politických stran. Jádro komparace tvoří dílčí nezávislé proměnné vypovídající o konkrétních podmínkách ovlivňující švédskou a norskou politickou scénu. Nezávislé proměnné tvoří dvě základní kategorie. Tzv. poptávka vyjadřuje jevy odehrávající se mimo politický systém a faktory tzv. nabídky již souvisejí s tamějšími politickými kruhy. Dále se faktory poptávky dělí na vnitřní a vnější, kdy první podskupina přímo odpovídá zkoumané politické straně. Jedním z hlavních cílů této kapitoly je objasnit, jaký z těchto faktorů má rozhodující vliv na úspěch RPPS.

3.1. Vliv ekonomických faktorů

První faktor poptávky souvisí s ekonomickou situací a daňovou zátěží. Důvod analyzování těchto oblastí souvisí s předpokladem, že špatný výkon ekonomiky vytváří negativní náladu ve společnosti, která může být úrodnou půdou pro podporu RPPS. Dochází tedy k ovlivňování nejnižšího mikro stupně sociálních procesů makro strukturální jevy viz tzv. trojrozměrný model (Eatwell, 2003).

Klíčové období představují volební roky 1973 a 2010, které si vyžadují více pozornosti. Na základě získaných údajů lze vyčíst, že ani v jednom případě nebyla ve Švédsku ani v Norsku ekonomická situace příznivá. Vzestup NSP a později ŠD by tedy mohl být tímto faktorem ovlivněn. V případě ŠD byla ekonomika negativně ovlivněna působením celosvětové hospodářské krize. Míra nezaměstnanosti nevykazovala ještě extrémně negativní hodnoty (necelých 9 %), ale v případě nezaměstnanosti mladých lidí se Švédsko dostalo do kritičtější situace než zbytek Evropy. Úroveň nezaměstnanosti mladých lidí dosáhla v roce 2010 skoro 25 % viz graf č. 4. Procentuální nárůst HDP se dostal na nejhorší hodnotu od 60. let a to na -5 % viz graf č. 5. V případě výše daně z příjmu v této době pokračoval trend snižování. Daň ze mzdy po předešlém zvyšování klesla na 3 % viz graf č. 9 a č. 10.

Od začátku 70. let v Norsku docházelo k poklesu růstu HDP z přibližně 5 % na 3 %

viz graf č. 6. Dále se v zemi postupně zvyšovala daňová kvóta, která tvořila v polovině 70. let asi 40 % HDP, což se vyrovnalo úrovni Švédska viz graf č. 11. Daně z příjmu byly v té době znatelně nižší ve srovnání se Švédskem, ale pořád asi o 5 % vyšší než byl průměr v zemích OECD. Zajímavý pohled je také na úspěšný volební rok 1989, kdy si NSP polepšila téměř o 10 % od předešlých voleb a obdržela 13 % hlasů. I toto období doprovázela ekonomicky nepříznivá situace v zemi. V Norsku právě probíhala výrazná ekonomická recese. Od druhé poloviny 80. let docházelo viditelně jak k poklesu procentuálního růstu HDP, tak také k nárůstu počtu nezaměstnaných v zemi viz graf č. 6 a č. 3. Úspěšný volební rok 2009 doprovázely také negativní důsledky celosvětové ekonomické krize. Roční nárůst HDP byl v tomto období pod -2 %, což byl vůbec nejhorší výsledek v novodobé historii země. Nezaměstnanost byla v této době konstantně okolo 3 %, v případě nezaměstnanosti mladých lidí 10 %.

Výsledky diplomové práce vedou k závěru, že úspěch RPPS může být zčásti podložen ekonomickými ukazateli, ale nejedná se podle všeho o nutnou podmínku. Problematické se zdá objasnit, proč i v dalších ekonomicky nepříznivých momentech nedošlo ve Švédsku k úspěchu pravicového radikalismu a to např. v 70. letech nebo v první polovině 90. let, kdy Švédsko procházelo recesí. ND sice ve volbách uspěli v roce 1991, ale jejich voličská podpora nevydržela do doby, kdy krize udeřila nejvíce (Widfeldt, 2014). Dochází i k druhému problému, kdy i přes poměrně stabilní ekonomickou situaci NSP získala 22,1 % v roce 2005.

3.2. Vliv faktoru důvěry k politickým institucím

Co se týče společenské důvěry v politické instituce, tak je korelace s volebními výsledky RPPS méně viditelná než v předchozím případě. Komplikace je způsobena také nedostatkem odpovídajících dat pro obě země zahrnující celé zkoumané období. Při opětovném zaměření na klíčové volební roky se získají rozporuplné výsledky. V případě Norska docházelo před klíčovým úspěchem strany Anderse Langeho v roce 1973 k dlouhodobější poklesu důvěry ve vládu a v politické strany. Na druhou stranu odlišný jev vychází z tabulky č. 2. V tomto případě je patrné, že se snížením důvěry v parlament došlo ke zvýšení volebního úspěchů NSP a to při srovnání období 1981-1984 a 1989-1993.

Podobný výsledek vykazuje také situace ve Švédsku. Zde se postoj k parlamentu ze

strany společnosti postupně zhoršoval od konce 60. let do počátku 90. let. a to bez vstupu RPPS do vrcholové politiky. Následně docházelo od 90. let k postupnému růstu důvěry. Během období 2005-2009 a 2010-2014 vzkayovalopozitivní postoj k parlamentu kolem 50% obyvatel viz tabulka č. 2 a č. 3. Zlepšující situaci okolo roku 2010 potvrzuje také graf č. 14. Tento rok byl podle dat dokonce vrcholem, co se týče důvěry ve vládu a v parlament, ale také v politické strany, které společnost vnímala obecně mnohem negativněji. Teze o klesající důvěře k politice jakožto příčině zvolení RPPS tedy v tomto případě neplatí.

Zajímavý pohled na odlišnou míru důvěry, tak jak je tomu stále v případě Norska a Švédska, je chápání existence nespokojených občanů jako důsledek nepřítomnosti flexibilní politické struktury. Jinými slovy větší míra důvěry k norským politickým stranám může být vysvětlena na základě širšího rozsahu politických stran. Větší otevřenost politického systému může být způsobena absencí uzavírací klauzule, jak je tomu právě v Norsku. Ve Švédsku musí strany v parlamentních volbách dosáhnout minimálně 4 % hlasů. Více příležitostí pro různorodé politické subjekty vstoupit do politického systému může tedy vést k oslovení těch voličů, které mainstreamové strany neoslovují (Miller, Listhaug, 1990, s. 363-366).

3.3. Vliv faktoru přistěhovaectví

Přistěhovaectví je často označované za hlavního spouštěče úspěchu RPPS. V případě Norska a Švédska nelze jednoznačně dojít k tomuto závěru.

Ve Švédsku strana ND postavila již od začátku fungování svůj program z velké části na kritice přistěhovaectví. Jejich postoj a programová orientace korelovaly také s tehdejší bezpečnostní situací ve světě a s větším počtem udělených povolení k pobytu v zemi. Nabízí se zde dvě nezodpovězené otázky. Proč k úspěchu RPPS ve Švédsku nedošlo již dříve, vzhledem tomu že počet přistěhovalců narůstal již od 70. let? A proč se na politickém vrcholu strana neudržela ani po roce 1991, kdy imigrace neustále rostla? Důležité je také mít stále na mysli specifickou situaci ohledně zpolitizování přistěhovaectví jakožto sociálního problému, kdy toto téma zůstává stále částečně citlivé. Tato proměnná tedy nemůže být také označena za klíčovou.

Volební úspěch NSP se obešel zcela bez zdůraznění problému imigrace. Strana Anderse Langeho byla výlučně orientována na kritiku tehdejší ekonomické a byrokratické

situace. I přestože počet přistěhovalců v Norsku postupně narůstal již od 70. let, podpora NSP procházela viditelnými výkyvy. Od roku 2006 lze ale společně vyčíst jak zvýšenou podporu strany, tak zrychlenější nárůst imigrantů. Řešení přistěhovalectví není ani dnes absolutní programová priorita strany. Její zájem tvoří spíše otázky ekonomiky či zdravotnictví.

Výzkumy zaměřené na zjišťování postoje společnosti vůči imigraci nelze přijímat zcela nekriticky, dostupné výsledky jsou ale přinejmenším překvapivé. Podle dostupných data se nezdá se, že by zvětšující počet přistěhovalců vedl ke zradikalizování většinového postoje v obou zemích a to alespoň od roku 2000. Podle tabulky č. 7 se švédská společnost staví k problematice pozitivněji než Norsko, a to i přesto, že nastavená liberální imigrační politika by mohla být relevantnějším důvodem ke kritice. Volební úspěchy obou stran v tomto období nejsou podle všeho důsledky výrazně zhoršeného postoje norské nebo švédské společnosti k problematice přistěhovalectví.

3.4. Vliv faktoru členství v mezinárodních organizacích

Proměnná vztahující se k participaci v mezinárodních organizacích podle získaných informací také nedokáže ve všech případech vysvětlit volební výsledky RPPS. V případě Švédska mohou být ND označeni za výjimku v

rámci radikálně pravicové populistické stranické rodiny. K otázce přistoupení k EU se stavěli velmi pozitivně. K naplňování předpokladů o RPPS ale již dochází v případě ŠD. Jejich postoj k celé myšlence fungování EU a Švédska jako jednoho z členů je velmi kritický.

Pro NSP bylo téma přistoupení k EU zcela zásadní v roce 1973. Ne ovšem ve smyslu, že se stalo centrální bodem v programu strany, ale tím, že po referendu o přistoupení k EU v roce 1972 došlo ke zdatnému přeskupení volebních preferencí. Odchodem voličů od mainstreamových stran profitovala právě i strana Anderse Langeho. Samotná strana byla ale spíše pro přistoupení k EU. Tento váhavě kladný postoj byl v roce 1993 naopak také jedním z důvodů volebního neúspěchu. Následující rok se totiž konalo další referendum o přistoupení a ve volbách uspěly spíše strany s odmítavým postojem. Strana si ale i nadále zachovávala neutrální či spíše pozitivní postoj (Widfeldt, 2014). Vzhledem k podpoře aktivit bezpečnostních složek se NSP staví kladně k členství

v Severoatlantické alianci. Lze tedy dojít k závěru, že v Norsku i přes obecně negativní postoj občanů k členství k EU nedochází k naplnění hypotézy o podpoře RPPS jakožto vyjádření strachu o narušení národní identity z důvodu členství EU. Tato hypotéza odpovídá situaci okolo ŠD. K tomuto závěru vede také fakt, že švédská společnost je přinejmenším velmi váhavá v otázce evropské integrace. Nejistota o otázce EU byla viditelná jak v referendu v roce 1994, tak později v referendu o vstupu do společné měnové unie, kdy občané rozhodli o odmítnutí zavedení eura. Možný vliv může mít také zmíněná „europeizace“ bezpečnosti, kdy se Švédsko i přes svoji neutralitu zapojuje častěji do evropských vojenských aktivit (např. *Nordic Battlegroup*).

3.5. Vliv faktoru politického prostoru

Na základě informací o politickém prostoru spadajícího do faktorů nabídky lze označit za stěžejní moment tzv. fragmentaci. V případě narušení volební podpory mainstreamových stran dochází ke vzniku prostoru pro nové politické strany. Nový prostor mohou zaplnit i RPPS. Tento jev nastal v Norsku právě již v roce 1973 a profitující subjektem byla i strana Anderse Langa. Hybnou silou byla diskuze a referendum o vstupu do EU. Podobná situace nastala ve Švédsku v roce 1988, kdy se na nejvyšší úrovni řešila budoucnost nukleární energie. Vzniklou prasklinu „*niche*“ využila tehdy Strana zelených. Z tohoto vyplývá, že určitý společenský rozruch ohledně aktuální kontroverzní problematiky může vést k úspěchu RPPS. Hybná síla nebo aktuální problém vytvářející tento prostor by se měl týkat zájmu RPPS, což se ve Švédsku nestalo. V Švédsku byly po dlouhou dobu udržovány tzv. konfliktní linie, voličská volatilita se projevila dříve v Norsku. Tento jev měl za následek také dřívější vstup nových politických stran včetně NSP.

Podle tabulky č. 16 jsou norské strany DNA a Konzervativci umístěny navzájem umístěny blíže ve srovnání se švédskou politickou scénou. Tento výsledek by potvrzoval již popsanou teorii konvergence, podle které sblížením mainstreamové pravicové a levicové strany vzniká určité překrytí a voliči vyhledávají alternativy. V případě Norska byl i velký volební propad v roce 1993 doprovázen rozšířením prostoru mezi těmito stranami a opačně velké zlepšení nastalo v roce 1997, když se vzdálenost výrazně zmenšila. Ve švédském systému se zdá teorie konvergence platná pro rok 1991, pro klíčový moment v roce 2010

tomu již tak není. Tento politický úspěch by mohl být alternativně vysvětlen vznikem dvou koherentních bloků, které limituje voliči různorodost výběru.

3.6. Vliv faktoru volebního systému

První faktor nabídky „volební systém“ poukazuje na obecné podmínky a pravidla pro fungování všech politických stran v obou zemích. Z důvodu kulturně-historické blízkosti obou zemí si jsou volební systémy také velmi podobné. V obou zemích funguje poměrný volební systém, jednokomorový parlament a modifikovaný dělitel Sainte-Laguë pro rozdělování hlasů, který má napomáhat větší proporcionalitě. Na rozdílnou situaci ohledně RPPS by mohla mít částečný vliv ve švédském volebním systému 4% uzavírací klauzule, která je určena běžným mandátům. Pro zajímavost NSP stačilo v roce 1985 ke vstupu do parlamentu pouhých 3,7 % hlasů (parlgov.org). A také v Dánsku, kde není stanoven spodní limit pro vstup do parlamentu, tamější Strana pokroku uspěla v roce 1984 s 3,6 % a v roce 1998 s pouhými 2,4 % (Elections: Denmark). Co se týče financování, tak v obou státech jsou pravidla nastavena velmi podobně. Stát funguje jako hlavní zdroj příjmu politických stran. Dotace jsou garantovány i na regionální a komunální úrovni. Odlišný počet potřebný pro registraci stran nemá pravděpodobně velký vliv na vývoj celé situace.

3.7. Vliv faktoru kulturního prostředí

V případě faktoru poptávky zaměřené na stopy extrémních pravicových myšlenek ve společnosti nebylo ani v jednom případě navázáno na extremistické či neonacistické aktivity z minulosti. V případě Švédska je ale strana ŠD následek radikalizujících nálad z 80. a 90. let. Vznikla z neonacistické skupiny a její kontroverzní znaky chování a názory si ŠD ponechali i po svém vzniku. Extremistické stopy ve společnosti tedy mohou vést ke vzniku RPPS, ale nejedná se o nutnou podmínku, jak je vidět na případě Norska.

3.8. Vliv médií a využívání internetu

Při ohlédnutí na politické strany ve vztahu k médiím byla po většinu času pravidla týkající se zviditelňování politických stran nastavena velmi obdobně v obou státech. Země uplatňovaly striktní podmínky pro vysílání propagačních spotů politických stran a během politických kampaní dbaly důraz na nestrannost s minimální zákonnou úpravou. Po roce 2000 se ale systémy v obou zemích staly znatelněji flexibilnějšími. Švédsko se částečně odlišilo, když v roce 2010 povolilo placené reklamy prezentující politické strany během předvolební kampaně. Reklamní spot ŠD tenkrát získal značnou pozornost veřejnosti. Pozornost se mu dostala také tím, že bylo rozhodnuto o zákazu jeho vysílání. Ať už šlo o pozitivní či negativní reakce, strana získala na popularitě. Dalším jevem, který může ovlivňovat volební výsledky obou RPPS, je využívání internetu jakožto komunikační platformy. Obě politické strany i jejich lídři vedou oficiální profil na Facebooku a na Twitteru. Na Facebooku mají ŠD a NSP nejvíce sledujících uživatelů ze všech politických stran v Norsku a ve Švédsku. Při celkovém rozboru online aktivit se zdá, že působení ŠD na sociálních sítích i na webových stránkách je zřetelnější a strana tak získává více pozornosti v online sféře.

3.9. Vliv vnitřní stranické organizace

Na základě informací vykreslujících politickou organizaci se ukazují závěry autorů jako Cartera (2005), Eatwella (2002), Mudda (2007) či Rydgrena (2009), věnujících se tomuto vnitřnímu faktoru nabídky, jako platné. Prvotní podoba stran může být označena jako „charismatická“. Struktura NSP, ND a ŠD byla původně organizována vertikálně bez široké členské základny, dostatku interních pravidel a fungující komunikace. V čele NSP a ND stáli charismatičtí lídři, pro něž bylo založení politické strany spíše „krátkodobý osobní projekt“. I tvrzení Case Mudda o nutnosti „vnějšího“ charismatu pro prvotní úspěch a naopak „vnitřního“ pro pozdější fungování se jeví jako správné (2007). Carl I. Hagen nebo Mikael Jansson fungovali právě jako ti, kteří zajistili pro své strany větší důvěryhodnost a stabilitu. V případě ŠD se nezdůrazňuje charismatický lídr (ani u současného předsedy Åkessona) ale častěji se mluví o tzv. kolektivním vedením. Zásadní vliv na fungování strany není tedy pouze v rukou jednoho lídra, ale vliv má užší vedení strany (Heinisch, Mazzoleni,

2016, s. 226-227). Zdá se, že za volebním úspěchem stran, jejich vstupem do parlamentu či do vlády nebo přinejmenším za jejich stabilnější existencí stojí zprofesionálnění chodu strany, zřízení jednotlivých orgánů s jasným rozdělením rolí, zefektivnění komunikace a zodpovědnosti mezi komunální, regionální a národní úrovní. Zajímavým jevem je také určité zcentralizování kontrolních a sankční procesů uvnitř stran.

3.10. Vliv faktoru ideologie

Je to NSP, která odpovídá více tzv. výherní formuli (Kitschelt, 1995) založené na vyznávání liberální ekonomiky a konzervativních hodnot. Právě velký důraz na ekonomické otázky odlišuje norskou RPPS od většiny podobných politických subjektů. ŠD naopak zdůrazňují sociokulturní problémy. Například problematika přistěhovalectví pro ně hraje zásadnější úlohu. Co se týče pohledu na ekonomické otázky, ŠD se sami označili za sociální konzervativce. Tento odlišný postoj podporující zároveň skandinávský sociální systém je ponechává jako nevhodný příklad pro zmíněnou formuli.

Ani o jedné straně se nedá říci, že by se výhradně orientovala na jedno téma („*single-issue party*“). Ač vznik těchto stran byl v každém případě spojen s konkrétní problematikou, strany zahrnují ve svých programech již široké spektrum socioekonomických i sociokulturních problematik. Neexistuje tedy univerzální politická ideologie RPPS. Konkrétní orientace tedy není tak zásadní jako její umírněnost. Právě oslabení své radikální rétoriky a stylu napomohlo ŠD na cestě do parlamentu. Podle slov Rydgrena je často volební úspěch RPPS následován transformací, a to tak aby došlo k oslovení širší voličské základny (2009, s. 11). Vedle ideologické umírněnosti nelze také opomenout charakteristický populistický styl rétoriky RPPS, který je namířen proti zkažené a nespravedlivé elitě. Ve vztahu k definici ideologie pocházející od Case Mudda, který využívá koncept nativismu, autoritářství a populismu (2007), došla práce k závěru, že obě vybrané strany naplňují předpoklady RPPS. Intenzita a způsob naplňování těchto podmínek jsou u stran částečně odlišné a také se proměňují v průběhu času v rámci jedné strany.

Závěr

Při shrnutí všech poznatků, které náleží do předem vymezeného výzkumného rámce, práce došla k následujícím závěrům. Co se týče výzkumné otázky č. 1, která slouží k rozpoznání obsahového a funkčního rozdílu ŠD a NSP, lze říci, že strany nesdílejí všechny stejné rysy. Ideologicky se strany liší především postojem k ekonomickým otázkám. V téhle oblasti je odlišuje makroekonomická orientace. Strana ŠD je spíše stranou sociální a strana NSP naopak stranou liberální. Obě strany se řadí ke kritikům narůstající imigrace, ovšem i zde najdeme podstatné rozdíly. NSP se na svém počátku na imigrační problematiku nesoustředila vůbec a poté ji spojovala především s negativními ekonomickými dopady. Na druhou stranu pro ŠD kritika přistěhovalectví představovala jádro svého zájmu od samotného počátku fungování.

Další rozdíl je viditelný v pohledu na evropskou integraci a na účast v mezinárodních bezpečnostních strukturách. Pozice ŠD se výrazně staví proti evropské integraci. Při srovnání se švédským protějškem se NSP jeví jako váhavější, ale staví se spíše k možnosti přistoupení. Pozitivně vidí poté i existenci a členství ve strukturách NATO. Ani jedna ze stran se nedá označit za čistě anti-přistěhovaleckou stranu. Jejich portfolio zájmů tvoří více bodů související se sociokulturní i ekonomickou sférou.

Organizace obou stran doznala velkých změn. Původní neorganizované politické subjekty se přeměnily v obou případech na vertikálně členěné, centrálně řízené politické strany s jasně rozdělenými interními rolami. U ŠD i u NSP byly přijaty nástroje ke kontrolním i sankčním účelům. Anders Widfeldt také zmiňuje omezenou vnitřní demokracii (2014).

Srovnání fungování jednotlivých stran v perspektivě času není jednoduše proveditelné vzhledem k téměř dvěma dekádam rozdílu délky existence. Nicméně jestliže se přihlédne také ke straně ND, která je někdy označována za předchůdce dnešních ŠD, tak je viditelné, že obě strany sdílejí podobné rysy vstupu do nejvyšší politiky. V roce 1973 i v roce 1991 došlo k okamžitému a nečekanému vstupu obou stran do parlamentu. Bez předchozích politických zkušeností, ale s kontroverzním programem reflektujícím aktuální náladu ve společnosti. Následně v obou případech přišel po prvotním úspěchu pád. V případě ND absolutní, v případě druhém částečný. ND o pár let později zanikla a NSP se následující volební období nedostala do parlamentu. V tomto kontextu lze opět zmínit charismatický typ organizace.

Celé životní období ŠD je ve srovnání s NSP stabilnější, respektive prozatím nedošlo

k výraznému volebnímu poklesu. Tento postupný růst a současně absence okamžitého úspěchu bude souviset s „očist'ujícím“ procesem. Strana ŠD nevznikla na zelené louce jako NSP či ND, ale byla propojena s extremistickými strukturami v zemi.

Společným rysem je fragmentace. Oba případy prošly odštěpením části členské základny, která poté stála za vznikem jiné politické strany. V případě NSP se jednalo o vznik Reformní strany a ve švédském případě o Národní demokraty. Neshody se nacházely mezi stranami a mládežnickými organizacemi. Důvody odchodu členů byly odlišné představy o směřování strany, stupni radikalismu či o postoji k ostatním politickým stranám atd.

Odpověď na výzkumnou otázku č. 2 je již pouze třeba finálně shrnout. Na základě všech získaných poznatků a následné komparace se ukazují faktory poptávky jako ty, které mohou vytvořit úrodnou půdu pro vzestup RPPS. Faktory nabídky vnější mohou způsobit vznik určitého prostoru neboli „*niche*“, který je nezbytný pro průnik nové politické strany do konkrétního systému. Třetí podskupina, „vnitřní nabídka“, je stěžejní pro dlouhodobější stabilní existenci strany a získání důvěryhodnosti. Faktory podmínky mohou společně vytvořit prostředí náchylnější k úspěchu RPPS. K tomu také došlo v obou zkoumaných případech. Nelze mezi nimi ovšem označit pouze jeden, který má zcela rozhodující vliv. Ani jedna ze čtyř závislých proměnných nabídky není sama schopná vysvětlit všechny skutečnosti a jevy spojené s existencí RPPS v Norsku a ve Švédsku. Jedná se spíše o kombinaci více faktorů, které se stanou „úrodnou půdou“ pro RPPS. Výsledky vlivu se zdají velmi různorodé, tedy bez možnosti vyvodit konkrétnější závěry.

V rámci faktorů vnější nabídky lze vyzdvihnout volební systém, konkrétně existenci uzavírací klauzule, politický prostor s důrazem na tzv. konvergenci a vytvoření politické trhliny. Tyto dvě proměnné se zdají být klíčové. Využívání internetu a sociálních sítí se jeví jako oblast s narůstajícím vlivem. Obě politické strany začaly právě kolem roku 2010 toto médium velmi aktivně využívat. Pro populistický styl rétoriky je charakter online komunikace velmi příhodný. Nabízí velký prostor pro hlubší analýzu, tak aby bylo možné dospět k přesnějším závěrům

V poslední kategorii je zapotřebí zdůraznit především politickou organizaci. Právě profesionální vertikální organizace s vnitřním rozdělením rolí vede ke stabilnímu fungování politických stran. Více než obsah ideologie hraje důležitější roli umírněnost a populistický styl.

Hypotéza 1: Byla potvrzena pouze částečně. Ideologicky se strany navzájem liší. Jejich organizační struktury sdílejí hlavní rysy. Co se týče fází fungování politických stran, jejich životní fáze se zdají odlišné. Norská Strana pokroku ovšem sdílí stejné rysy vzniku a nástupu jako strana Nových demokratů.

Hypotéza 2: Byla potvrzena. Faktory nabídky jsou zásadní pro vznik a fungování RPPS. Mezi klíčové faktory ve vztahu ke vzniku RPPS patří volební systém, politický prostor. Ve vztahu k dlouhodobějšímu fungování hraje hlavní roli vnitřní organizace strany.

Summary

This Master's thesis has drawn following conclusions. First hypothesis was confirmed only partially. There are certain differences in the ideology of the Swedish Democrats and the Norwegian Progress Party, specifically in terms of macroeconomic questions. Swedish Democrats are a rather social party whereas Norwegian Progress Party is rather liberal. The organizational structures of these two parties share common traits. Even though these two political parties emerged within similar conditions, their life phases can be seen as different. Second hypothesis was confirmed. The supply factors are crucial for the establishment and function of populist radical right parties. Among the key factors within the origin of populist radical right parties is the electoral system as well as political space. In relation to long-term work, very important is the internal organization of the political party. In the last category it is important to stress out the political organization. It is professionalized vertical organization with internal role division that leads to stable political parties. It came out that more important over the ideology content is moderation and populist approach of political parties. Supply factors can cause that a specific space is created, referred to as 'niche' which is necessary for penetration of a new political party into a specific system. Third subgroup, the 'internal supply' is principal for ensuring a stable existence of a political party as well as growing in society's eyes.

Použitá literatura

Knihy

ALBERTAZZI, DANIELE a Duncan MCDONNELL, 2008. *Twenty-first century populism the spectre of Western European democracy*. England: Basingstoke. Palgrave Macmillan, ISBN 9780230592100.

ART, David, 2011. *Inside the radical right: the development of anti-immigrant parties in Western Europe*. New York: Cambridge University Press, ISBN 978-0-521-72032-8.

BARŠA, Pavel, FIALA, Petr, ed., 1998. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 80-2101798-8.

BELL, Daniel, 2002. *The radical right*. 3rd ed. New Brunswick, [N.J.]: Transaction Publishers, ISBN 978-0765807496.

BERGMANN, Eiríkur, ©2017. *Nordic nationalism and right-wing populist politics: imperial relationships and national sentiments*. Palgrave Macmillan, ISBN 978-1-137-56702-4. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/312935033>

BETZ, Hans-Georg, 1994. *Radical right-wing populism in Western Europe*. Houndmills: Macmillan, ISBN 9780333628096.

BROCHMANN, Grete et al., 2012. *Immigration Policy and the Scandinavian Welfare State 1945–2010* [online]. London: Palgrave Macmillan UK [cit. 2017-04-16]. ISBN 978-1-349-33753-8.

BRUNCLÍK, Miloš, Vlastimil HAVLÍK a Aneta PINKOVÁ, 2011. *Skandinávie: [proměny politiky v severských zemích]*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 9788073577032.

CANOVAN, Margaret, 1981. *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, ISBN 9780151730780.

CARTER, Elisabeth L., 2005. *The extreme right in Western Europe: success or failure?*. New York: Distributed exclusively in the USA by Palgrave, ISBN 0719070481.

DELWIT, Pascal, ©2012. *Le Front national.: Mutations de l'extrême droite française. Belgique:* Editions de l'Universite de Bruxelles, ISBN 978-2-8004-1519-2. Dostupné z: http://digistore.bib.ulb.ac.be/2016/i9782800415192_f.pdf

DIAMOND, Larry Jay. a Richard GUNTHER, 2001. *Political parties and democracy*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, ISBN 0-8018-6863-7.

EATWELL, Roger a Noël O'SULLIVAN, 1990. *The Nature of the right: American and European politics and political thought since 1789*. Boston: Twayne Publishers, ISBN 978-0805795509.

EATWELL, Roger a Cas MUDDE, 2004. *Western democracies and the new extreme right challenge*. New York: Routledge, ISBN 978-0415369718.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA, 1998. *Teorie politických stran*. Praha: Barrister & Principal, Vědecké studie. ISBN 80-85947-31-5.

GALLAGHER, Michael, Michael LAVER a Peter MAIR, 2001. *Representative government in modern Europe*. 3rd ed. Boston: McGraw-Hill, ISBN 0-07-118095-8.

GROFMAN, Bernard. a Arend LIJPHART, 1986. *Electoral laws and their political consequences*. New York: Agathon Press, ISBN 0-87586-064-8.

GROFMAN, Bernard a Arend LIJPHART, 2002. *The evolution of electoral and party systems in the Nordic countries*. New York: Agathon Press, ISBN 08-758-6138-5.

GRØN, Caroline Howard, Peter NEDERGAARD a Anders WIVEL, 2015. *The nordic countries and the European Union: still the other European community?*. Routledge, ISBN 978-1-138-02424-3.

GURR, Ted Robert, 1971. *Why men rebel*. Princeton: Princeton University Press, ISBN 0-691-07528-X.

HAINSWORTH, Paul, 2008. *The extreme right in Western Europe*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, ISBN 0203965051.

HEINISCH, Reinhard a Oscar MAZZOLENI, 2016. *Understanding populist party organisation: the radical right in Western Europe*. Palgrave studies in European political sociology. ISBN 978-1-137-58196-9.

HOLMBERG, Arita a Jan HALLENBERG, 2017. *The Swedish Presence in Afghanistan: Security and Defence Transformation*. ISBN 9781315552415.

CHARVÁT, Jan, 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-098-6.

INGLEHART, Ronald, 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press, ISBN 0691075859

IGNAZI, Piero, 2003. *Extreme right parties in Western Europe*. New York: Oxford University Press, Comparative politics (Oxford University Press). ISBN 0198293259.

LIPSET, Seymour a M. Stein, ROKKAN, 1967. *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction*. In: Lipset, Rokkan: Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspective. New York-London: The Free Press a Collier-MacMillan Limited.

KAID, Lynda Lee a Christina HOLTZ-BACHA, 2006. *The SAGE handbook of political advertising*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications, ISBN 9781412917957.

KITSCHOLT, Herbert. a Anthony J. MCGANN, 1995. *The radical right in Western Europe: a comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1995. ISBN 0-472-10663-5.

KLÍMA, Michal, 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, ISBN 80-86031-13-6.

MAIR, Peter, 1997. *Party system change: approaches and interpretations*. New York: Oxford University Press, ISBN 0-19-829235-x.

MAREŠ, Miroslav, 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, ISBN 80-86598-45-4.

MELZER, Ralf a Sebastian SERAFIN, 2013. *Right-wing extremism in Europe: country analyses, counter-strategies and labor-market oriented exit strategies*. ISBN 978-3-86498-522-5.

MUDDE, Cas, 2000: *The ideology of the extreme right*. Manchester ; New York: Manchester University Press, ISBN 0719057930.

MUDDE, Cas, 2007. *Populist radical right parties in Europe*. New York: Cambridge University Press, ISBN 978-0-521-85081-0.

NORRIS, Pippa, 2005. *Radical right: voters and parties in the electoral market*. New York, NY: Cambridge University Press, ISBN 978-0-521-84914-2.

PANEBIANCO, Angelo, 1998. *Political parties: organization and power*. New York: Cambridge University Press, ISBN 0521314011.

PUTNAM, D. Robert. *Making democracy work civic traditions in modern Italy*. 5. [Dr.]. Princeton, N.J: Princeton Univ. Press, 1994. ISBN 9780691037387.

TAGGART, Paul A., 1996. *The new populism and the new politics: new protest parties in Sweden in a comparative perspective*. New York, N.Y.: St. Martin's Press, ISBN 0312162049.

TAGGART, Paul A., 2000. *Populism*. Philadelphia: Open University Press, ISBN 9780335200467.

TARROW, Sidney G., 2011. *Power in movement: social movements and contentious politics*. Rev. & updated 3rd ed. New York: Cambridge University Press, Cambridge studies in comparative politics. ISBN 9780521198905.

VON BEYME, Klaus von, 1985. *Political parties in western democracies*. Aldershot, Hants, England: Gower. ISBN 0566005700.

ZASLOVE, Andrej, 2011. *The re-invention of the European radical right: populism, regionalism, and the Italian Lega Nord*. Montréal & Kingston: McGill-Queen's University Press, ISBN 9780773538511.

WIDFELDT, Anders, 2014. *Extreme Right Parties in Scandinavia* [online]. Routledge, [Insert City of Publication]. [cit. 2017-05-07] Dostupné z: [https://online.vitalsource.com/books/9781134502141/epubcfi/6/2\[;vnd.vst.idref=M1\]!/4/2/2@0.00:39.3](https://online.vitalsource.com/books/9781134502141/epubcfi/6/2[;vnd.vst.idref=M1]!/4/2/2@0.00:39.3)

Kapitola v knize

EATWELL, Roger., 2003. *Ten theories of the extreme right*. In: Merkl, P. and Weinberg, L., eds. *Right-Wing Extremism in the Twenty-first Century*. London, U. K.: Frank Cass, s. 45-70. ISBN 0714681881

GAMSON, William A. a David S. MEYER, 1996. "Framing Political Opportunity." In: *Comparative Perspectives on Social Movements*, edited by Doug McAdam, John D. McCarthy, and Mayer Zald. Cambridge University Press. s. 275-90. ISBN 9780521485166

PANIZZA, F., 2005. Introduction: In: Panizza, F. (Ed.) *Populism and the Mirror of Democracy*, London and New York, s. 1-31. ISBN 9781859844892

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2002. Komparativní metoda v politologii In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra et al. *Komparace politických systémů*. V Praze: Oeconomica, ISBN 978-80-245-1357-7.

SÝKORA, L., MATOUŠEK, R., 2009. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. (eds.): *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS, TU Liberec, Liberec*, s. 50–56.

Periodické e-články:

ANDERSSON, Jan Joel, 2015. If not now, when? The Nordic EU Battlegroup [online]. *European Union Institute for security studies*, **11** [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_11_Nordic_Battlegroup.pdf

ANDERSEN, Jørgen Goul a Tor BJØRKLUND, 1990. Structural Changes and New Cleavages: the Progress Parties in Denmark and Norway. *Acta Sociologica* [online]. **33**(3), 195-217 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1177/000169939003300303. ISSN 0001-6993. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000169939003300303>

ARZHEIMER, Kai a Elisabeth CARTER, 2006. Political opportunity structures and right-wing extremist party success. *European Journal of Political Research* [online]. **45**(3), 419-443 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2006.00304.x. ISSN 0304-4130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2006.00304.x>

BETZ, Hans- Georg a Carol JOHNSON. Against the current—stemming the tide: the nostalgic ideology of the contemporary radical populist right. *Journal of Political Ideologies* [online]. 2004, **9**(3), 311-327 [cit. 2017-05-17]. DOI: 10.1080/1356931042000263546. ISSN 1356-9317. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1356931042000263546>

BJERKEM, Johan, 2016. The Norwegian Progress Party: an established populist party. *European View* [online]. **15**(2), 233-243 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1007/s12290-016-0404-8. ISSN 1781-6858. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12290-016-0404-8>

BRUNCLÍK, Miloš, 2009. Nové trendy ve vývoji švédského stranického systému. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science* [online]. (1), 21-43 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=190570>

BRUNCLÍK, Miloš, 2011. Příčiny vzestupu radikální populistické pravice ve Švédsku. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science* [online]. (2), 111-132 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=64113>

BUSTIKOVA, Lenka, 2014. *Revenge of the Radical Right*. Comparative Political Studies [online]. **47**(12), 1738-1765 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1177/0010414013516069. ISSN 0010-4140. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414013516069>

CANOVAN, Margaret, 1999. Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies* [online]. **47**(1), 2-16 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1111/1467-9248.00184. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00184>

EINHORN, ERIC S. a JOHN LOGUE, 2010. *Can Welfare States Be Sustained in a Global Economy? Lessons from Scandinavia*. Political Science Quarterly [online]. **125**(1), 1-29 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1002/j.1538-165X.2010.tb00666.x. ISSN 00323195. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/j.1538-165X.2010.tb00666.x>

EATWELL, Roger, 2006. The Concept and Theory of Charismatic Leadership. *Totalitarian Movements and Political Religions* [online]. **7**(2), 141-156 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1080/14690760600642156. ISSN 1469-0764. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14690760600642156>

EGER, M. A., 2010. Even in Sweden: The Effect of Immigration on Support for Welfare State Spending, 2010. *European Sociological Review* [online], **26**(2), 203-217 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1093/esr/jcp017. ISSN 0266-7215. Dostupné z: <https://academic.oup.com/esr/article-lookup/doi/10.1093/esr/jcp017>

EINHORN, Eric S. a John LOGUE, 2010. Can Welfare States Be Sustained in a Global Economy? Lessons from Scandinavia. *Political Science Quarterly* [online]. **125**(1), 1-29 [cit. 2017-04-25]. DOI: 10.1002/j.1538-165X.2010.tb00666.x. ISSN 00323195. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/j.1538-165X.2010.tb00666.x>

EISINGER, Peter K., 1973. "The Conditions of Protest Behavior in American Cities." *The American Political Science Review* [online]. **67**, (1), 11-28 [cit. 2017-04-22] Dostupné z: www.jstor.org/stable/1958525

FREEDEN, Michael, 1998. Is Nationalism a Distinct Ideology? *Political Studies* [online]. **46**(4), 748-765 [cit. 2017-05-15]. DOI: 10.1111/1467-9248.00165. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00165>

GALBREATH, David, 2008. New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and

Baltic States and the ESDP – Edited by C. Archer. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 2008, 46(3), 716-716 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2008.00797_2.x. ISSN 0021-9886. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2008.00797_2.x/abstract

GRABOW, Karsten a Florian HARTLEB, 2013. Exposing the demagogues: right-wing and national populist parties in Europe. *European View* [online]. 2013, 12(2), 329-329 [cit. 2017-04-25]. DOI: 10.1007/s12290-013-0267-1. ISSN 1781-6858. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12290-013-0267-1>

HAVLÍK, Vlastimil a Aneta PINKOVÁ, 2012. Populisté, protestní outsideri? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran. *REXTER* [online]. (2) [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/populiste-protestni-strany-outsideri-nekolik-poznamek-ke-konceptualizaci-populisticky-ch-politicky-ch-stran/2012/11/11/>

HLOUŠEK, Vít, 2002. Koncept konfliktních linií v západní politické vědě a jeho proměny. *Politologický časopis* [online]. (4), 398-414 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2002/4/2002-4-2-Hloušek-Koncept%20konfliktních%20linií%20v%20západní%20politické%20vědě%20a%20jeho%20proměny.pdf>

INGLEHART, Ronald, a Scott C. Flanagan, 1987. "Value Change in Industrial Societies." *The American Political Science Review* [online]. 81, (4) 1289-319 [cit. 2017-04-17]. doi:10.2307/1962590. Dostupné z: <http://www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/Inglehart1987.pdf>

LASÁK, Jan, 2006. Norská Fremskrittspartiet: most přes navždy. *Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/norska-strana>

LISTHAUG, Ola a Lars GRØNFLATEN, 2007. Civic Decline? Trends in Political Involvement and Participation in Norway, 1965/2001. *Scandinavian Political Studies* [online]. 2007, 30(2), 272-299 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1111/j.1467-9477.2007.00181.x. ISSN 0080-6757. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9477.2007.00181.x>

LÖÖW, Heléne, 1995. Racist violence and criminal behaviour in Sweden: Myths and reality. *Terrorism and Political Violence* [online]. 7(1), 119-161 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1080/09546559508427287. ISSN 0954-6553. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546559508427287>

MAIR, Peter a Cas MUDDE, 1998. THE PARTY FAMILY AND ITS STUDY. *Annual Review of Political Science* [online]. (1), 211-229 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1146/annurev.polisci.1.1.211. ISSN 1094-2939. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.polisci.1.1.211>

MCDONNELL, Duncan, 2016. Populist Leaders and Coterie Charisma. *Political Studies* [online]. 64(3), 719-733 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1111/1467-9248.12195. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.12195>

MCGANN, A. J. a KITSCHEL H., 2005. The Radical Right in The Alps: Evolution of

Support for the Swiss SVP and Austrian FPÖ. *Party Politics* [online]. **11**(2), 147-171 [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.1177/1354068805049734. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://ppq.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1354068805049734>

MILLER, Arthur H. a Ola LISTHAUG, 1990. *Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States*. *British Journal of Political Science* [online]. **20**(03), 357- [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1017/S0007123400005883. ISSN 0007-1234. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0007123400005883

MOFFITT, Benjamin a Simon TORMEY, 2014. Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style. *Political Studies* [online]. **62**(2), 381-397 [cit. 2017-05-15]. DOI: 10.1111/1467-9248.12032. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.12032>

MORKES, Jan, 2008. Vliv kompenzačních mandátů na proporcionalitu výstupů volební soutěže. *European Electoral Studies*. Institut pro srovnávací politologický výzkum, (3), 162-177.

OSMAN, Jack W, 2007. A regional contrast in tax systems: Scandinavia and North America. *The Annals of Regional Science* [online]. **41**(1), 1-12 [cit. 2017-05-16]. DOI: 10.1007/s00168-006-0083-5. ISSN 0570-1864. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s00168-006-0083-5>

ROTHSTEIN, Bo a Dietlind STOLLE, 2003. Introduction: Social Capital in Scandinavia. *Scandinavian Political Studies* [online]. **26**(1), 1-26 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1111/1467-9477.t01-1-00077. ISSN 0080-6757. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9477.t01-1-00077/abstract>

RYDGREN, Jens, 2002. Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long? *Scandinavian Political Studies* [online]. **25**(1), 27-56 [cit. 2017-04-17]. DOI: 10.1111/1467-9477.00062. ISSN 0080-6757. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1467-9477.00062>

RYDGREN, Jens, 2005. Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family. *European Journal of Political Research* [online]. **44**(3), 413-437 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2005.00233.x. ISSN 0304-4130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2005.00233.x>

RYDGREN, Jens, 2007. The Sociology of the Radical Right. *Annual Review of Sociology* [online]. **33**(1), 241-262 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1146/annurev.soc.33.040406.131752. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.soc.33.040406.131752>

RYDGREN, Jens, 2008. Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries. *European Journal of Political Research* [online]. **47**(6), 737-765 [cit. 2017-04-16]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x>

SCHUSTER, Robert, 1996. Svobodná strana Rakouska. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science*. (4), [315-327. cit. 2017-05-07]. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1996/4/1996-4-1-Schuster-Svobodna%20strana%20Rakouska.pdf>

STANLE, Ben, 2011. Populism, nationalism, or national populism? An analysis of Slovak voting behaviour at the 2010 parliamentary election. *Communist and Post-Communist Studies* [online]. **44**(4), 257-270 [cit. 2017-05-15]. DOI: 10.1016/j.postcomstud.2011.10.005. ISSN 0967067x. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0967067X11000481>

TASSINARI, Fabrizio, 2015. Scandinavia's Real Lessons: It's Not All Welfare and Social Justice. *Foreign Affairs* [online]. 10th October [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/northern-europe/2015-10-27/scandinavias-real-lessons>

THORBJØRNSRUD, Kjersti, 2013. The Autonomy of Scandinavian Public Service Broadcasters During Election Campaign Periods. *Nordicom Review* [online]. **34**(1), - [cit. 2017-04-24]. DOI: 10.2478/nor-2013-0043. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <http://www.degruyter.com/view/j/nor.2013.34.issue-1/nor-2013-0043/nor-2013-0043.xml>

VAN KESSEL, Stijn, 2011 Explaining the Electoral Performance of Populist Parties: The Netherlands as a Case Study. *Perspectives on European Politics and Society* [online]. **12**(1), 68-88 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1080/15705854.2011.546148. ISSN 1570-5854. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15705854.2011.546148>

VEUGELERS, John W.P., 1999. A Challenge for Political Sociology: The Rise of Far-Right Parties in Contemporary Western Europe. *Current Sociology* [online]. **47**(4), 78-100 [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.1177/0011392199047004008. ISSN 0011-3921. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0011392199047004008>

WESTIN, Charles, 2002. Neo-Nazism in a Welfare State: The Example of Sweden [online]. *Journal of Conflict and Violence Research*, 2002, (2), 185-206 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.uni-bielefeld.de/ikg/journal/2-2000/westin.html>

WEYLAND, Kurt, 2001. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics* [online]. **34**(1), 1- [cit. 2017-04-22]. DOI: 10.2307/422412. ISSN 00104159. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/422412?origin=crossref>

Web

Attitudes towards immigrants and immigration. *Statistics Norway* [online]. Sweden, 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/innvhold/aar/2016-12-21>

BOLTON, Doug. 'Racist' advert for far-right Sweden Democrats on Stockholm Metro prompts huge protest. *Independent* [online]. 2015, (August) [cit. 2017-04-25]. Dostupné z:

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/racist-advert-for-far-right-sweden-democrats-on-stockholm-metro-prompts-huge-protest-10438016.html>

Centrum Democraten. *Parliaments and governments database* [online]. University of Bremen, [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.parlgov.org/explore/nld/party/209/>

Elections: Denmark. *Parliaments and governments database* [online]. University of Bremen [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.parlgov.org/explore/dnk/election/>

CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2015. Transparency International, 2016 [online]. *Transparency International* [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/cpi2015/>, <http://www.eiu.com/topic/democracy-index>

Ethnonationalism. English Oxford Living Dictionaries [online]. *Oxford University Press*, 2017 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/ethnonationalism>

Foreign-born population. *OECD Data* [online]. OECD, 2016 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-population.htm#indicator-chart%20a%20http://www.ssb.no/300133/population-as-of-1-january-births-deaths-migrations-and-population-growth-sy-48>

Fremskrittspartiet [online]. 2017 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: www.frp.no

Fremskrittspartiet. *Facebook* [online]. 2017 [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/fremskrittspartiet/?fref=ts>

Fremskrittspartiet. *Twitter* [online]. 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: https://twitter.com/frp_no

Jimmie Åkesson. *Facebook* [online]. 2017 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/jimmieakesson/?fref=ts>

Jimmie Åkesson. *Twitter* [online]. 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <https://twitter.com/jimmieakesson>

LADEGAARD, Isak. Why Norwegians never wanted EU membership, 2012 [online]. *Science Nordic* [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://sciencenordic.com/why-norwegians-never-wanted-eu-membership>

Neo-Nazis guilty of Oslo race murder, 2002 [online]. *BBC* [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1765620.stm>

Norway-Cabinets, *Parliaments and governments database, 2015* [online]. University of Bremen, [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.parlgov.org/explore/nor/cabinet/>

OECD Data. *Organisation for Economic Co-operation and Development* [online]. 2016 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <https://data.oecd.org>

Parliaments and governments database [online]. 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <http://www.parlgov.org>

Population as of 1 January, births, deaths, migrations and population growth. Statistics Norway, 2017 [online]. Norway: *Statistics Norway* [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.ssb.no/300133/population-as-of-1-january-births-deaths-migrations-and-population-growth-sy-48>

Siv Jensen. *Facebook* [online]. 2017 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Siv.Jensen.FrP/?fref=>

Siv Jensen: Not-so-Socialist Norway? In: www.youtube.com, 2000 [online]. [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FZ6ktmGc6uY>

Siv Jensen. *Twitter* [online]. 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <https://twitter.com/search?q=Siv%20Jensen&src=tyah>

Summary of Population Statistics 1960–2016, 2017 [online]. Sweden: *Statistics Sweden*, [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population/population-composition/population-statistics/pong/tables-and-graphs/yearly-statistics--the-whole-country/summary-of-population-statistics/>

Sverigedemokraterna [online]. 2017 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: www.sd.se

Sverigedemokraterna. *Facebook* [online]. 2017 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: [https://www.facebook.com/Sverigedemokraterna/?fref=ts%20\(Ke%20dni%2028.3.2017\)](https://www.facebook.com/Sverigedemokraterna/?fref=ts%20(Ke%20dni%2028.3.2017))

Sverigedemokraterna. *Twitter* [online]. 2017 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <https://twitter.com/sdriks>

Sweden-Cabinets. *Parliaments and governments database*, 2015 [online]. University of Bremen [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.parlgov.org/explore/SWE/cabinet/>

Sweden Democrats join EFD in EU parliament. *Sveriges Radio*, 2014 [online]. Sweden, [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?artikel=5893370>

Sweden Democrats Official Commercial. In: *Youtube* [online]. 2010 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pumIT31qqQQ>

The 20 countries with the largest gross domestic product (GDP) per capita in 2016. The Statistics Portal [online]. *Statista* [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/270180/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp-per-capita/>

WESTIN, Charles, 2016. Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism, [online]. Migration Policy Institute [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/sweden-restrictive-immigration-policy-and-multiculturalism>

World Bank Open Data [online]. 2016 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org>

Ostatní

ALESTALO, Matti, Sven E. O. HORT a Stein KUHNLE, 2009. *The Nordic Model: Conditions, Origins, Outcomes, Lessons I* [online]. Hertie School of Governance, (41) [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2013/4255/pdf/41.pdf>

BETZ, Hans-Georg, 2013. The New Front National: Still a Master Case?. *RECODE Online Working Paper*. [online]. Germany, (30). [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: http://www.recode.info/wp-content/uploads/2014/01/Final-RECODE-30-Hans-Georg-Betz_Final_fin.pdf

BUCH-ANDERSEN, 2009. *Thomas. Islam a political target in Norway* [online]. Oslo: BBC [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8008364.stm>

CLEARY, Colin a Olof KRONVALL, 2016. *Sweden to vote on closer NATO ties*. [online]. Euroactiv [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/opinion/sweden-to-vote-on-closer-nato-ties-sweden-to-vote-on-nato-host-nation-agreement/>

EATWELL, Roger, 2002. *The Rebirth of Charisma? Concepts and Theories and the Problem of Operationalisation*. [online]. University of Bath [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: https://www.academia.edu/2415377/The_Rebirth_of_Charisma_Concepts_and_Theories_and_the_Problem_of_Operationalisation

GRUSELL, Marie a Lars NORD, 2016. *30 second politics, 30 years too late Political advertising on television in Swedish election campaigns*. Abstract Book of the 6th European Communication [online]. Prague: Conference, ECREA, [cit. 2017-04-25]. ISBN 978-80-906655-0-7. Dostupné z: <http://www.gu.se/english/research/publication?publicationId=238307>

HELLSTRÖM, A., HAGELUND A. Susi. MERET, 2014. *Friend or Foe? The role and position of the Sweden Democrats, The Danish People's Party and the Progress Party in Mainstream Press Editorials* [online]. Spain. [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ff14acaf-8a15-4c5f-bf83-b3f705de8d61.pdf>

HONKAPOHJA, Seppo, 2009. The 1990's financial crises in Nordic countries. [online]. Finland: *Bank of Finland Research* [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm?abstractid=1427260>

IGNAZI, Piero, 1995. *The Re-emergence of the Extreme Right in Europe* [online]. Reihe Politikwissenschaft, Institut für Höhere Studien, No. 21. Dostupné z: https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_21.pdf

JOHANSSON, K.M., 2014. *How Populist Parties Organize*, [online]. Huddinge [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: [https://www.sh.se/p3/ext/res.nsf/vRes/inst_f_samhallsvetenskaper_1386849475351_peso_research_report_no_2_pdf/\\$File/peso_research_report_no_2.pdf](https://www.sh.se/p3/ext/res.nsf/vRes/inst_f_samhallsvetenskaper_1386849475351_peso_research_report_no_2_pdf/$File/peso_research_report_no_2.pdf)

MERET, Susi a Birte SIIM, 2015. *Female Charismatic Leaders for 'Männerpartei'*? A Comparative Case Study of Populist Right-wing Party Leaders Pia Kjærsgaard, Marine Le Pen and Siv Jensen. [online]. IV European Conference on Politics and Gender. Uppsala, [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/c24af27a-a3ad-4d85-ba3b-dc4f924adab2.pdf>

MUDDE, Cas, 2010. *'The Geert Wilders Enigma'*, [online]. *Open Democracy* [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://www.opendemocracy.net/cas-mudde/geert-wilders-enigma>

Norway. *Parliamentary Elections*. OSCE, 2009. [online]. ODIHR. Waswaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, Dostupné z: <http://www.osce.org/odihr/elections/norway/38396?download=true>

OECD, 2015. *How's Life? 2015: Measuring Well-being*, 2015 [online]. OECD Publishing, Paris. [cit. 2017-04-25]. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/how_life-2015-en. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/how-s-life-2015_how_life-2015-en

OSCARSSON, Henrik a Annika BERGSTRÖM, 2016. *Swedish Trends 1986-2015* [online]. In: Sweden: SOM-INSTITUTET, The University of Gothenburg, [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://som.gu.se/digitalAssets/1581/1581024_swedish-trends-1986-2015.pdf

PETTERSEN, Silje Vatne a Lars ØSTBY., 2013. *Scandinavian comparative statistics on integration: Immigrants in Norway, Sweden and Denmark* [online]. Statistics Norway, (5), 76-82 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: https://www.ssb.no/en/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/204333?_ts=1497ab86428

Residence permit granted 1980-2015 [online]. *Migrationsverket: Swedish Migration Agency* [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac387159823b/1485556071130/Tab+1+-+Residence+permits+granted+1980-2015.pdf>

RYDGREN, Jens, 2009. *How party organization matters: Understanding the ups and downs of radical right-wing populism in Sweden*. Working Paper Series No.17, [online]. Department of Sociology, Stockholm University, Sweden. [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://www.jensrydgren.com/Party%20Organize%202009.pdf>

RYDGREN, Jens a Sara van der MAIDEN, 2016. *Sweden, Now a Country Like All the Others? The Radical Right and the End of Swedish Exceptionalism*. [online]. Stockholm: Department of Sociology, Stockholm University, (25). [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/308794649_Sweden_Now_a_Country_Like_All_the_Others_The_Radical_Right_and_the_End_of_Swedish_Exceptionalism

SAGLIE, Jo a Karl Henrik SIVESIND, 2014. *State Regulation of Parties and Interest Groups in Norway* [online]. In: Oslo: Institute for Social Research, [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/4c66c850-cd67-4d00-a44b-af9a43c2edb3.pdf>

SKINNER, S. Marianne, 2011. *From ambiguity to Euroscepticism? A case study of the Norwegian Progress Party's position on the European Union*. SEI Working Paper no. 124, EPERN Working Paper no. 25. [online]. Sussex: The Sussex European Institute. [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-25.pdf&site=266>

STEIGUM, Erling., 2010. *The Norwegian banking crisis in the 1990s: effects and lessons* [online]. BI Norwegian School of Management, 1-25 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <https://www.aeaweb.org/conference/2011/retrieve.php?pdfid=567>

STEPHENS, John D., 1995. *The Scandinavian Welfare States: Achievements, Crisis, and Prospects*. [online]. [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=218CAD0393B83EE680256B67005B6836&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/218CAD0393B83EE680256B67005B6836/\\$file/dp67.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=218CAD0393B83EE680256B67005B6836&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/218CAD0393B83EE680256B67005B6836/$file/dp67.pdf)

SWEDEN, GENERAL ELECTIONS: OSCE/ODIHR NEEDS ASSESSMENT MISSION REPOR, 2010. [online]. In: Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2010 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.osce.org/odihr/elections/70947>

TAGGART, Paul, 2003. *"The populist turn in the politics of the New Europe"*. [online]. Nashville. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/2962/>

Zákony

NORSKO, 2005. Act on certain aspects relating to the political parties. The political Parties Act. ACT 2005-06-17 no. 102. [online]. In Norway: The Ministry of Government Administration, Reform and Church Affairs. [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FAD/Vedlegg/Partifinansiering/Political_parties_act.pdf

ŠVÉDSKO, 1997. The elections act 1997:157. [online]. In Stockholm: Ministry of Justice, Regeringskansliet, [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://www.ifes.org/sites/default/files/el00609.pdf>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Míra nezaměstnanosti mladých lidí ve Švédsku, v Norsku, průměrně v zemích v EU (graf)

Příloha č. 2: Tabulka vyznačující požadavky pro udělování státního občanství nebo povolení k trvalému pobytu ve Švédsku, Norsku a v Dánsku (tabulka)

Příloha č. 3: Výsledky norské Strany pokroku v regionálních volbách (graf)

Příloha č. 4: Výsledky norské Strany pokroku v komunálních volbách (graf)

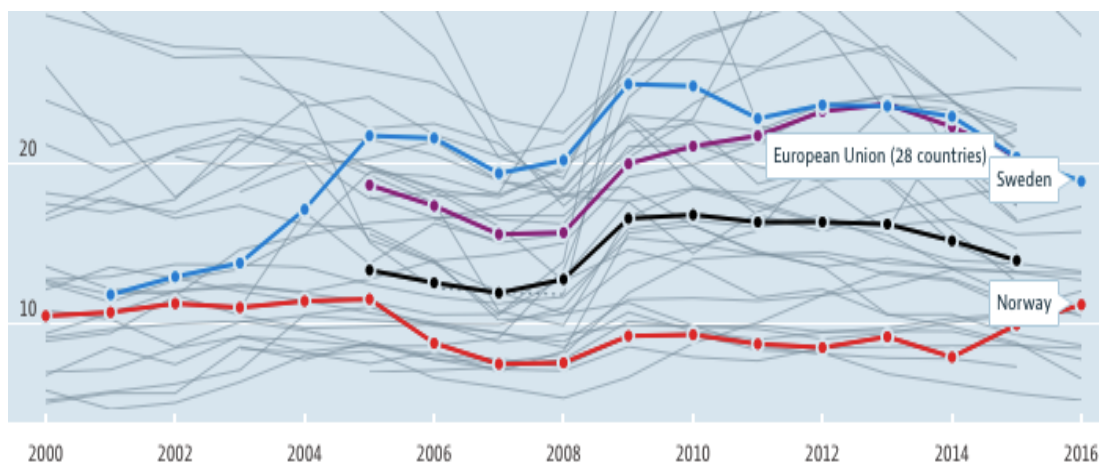
Příloha č. 5: Výsledky Švédských demokratů v regionálních volbách (graf)

Příloha č. 6: Výsledky Švédských demokratů v komunálních volbách (graf)

Příloha č. 7: Přehled počtu přistěhovalců a míst jejich původu (graf)

Přílohy

Příloha č. 1: Míra nezaměstnanosti mladých lidí ve Švédsku, v Norsku, průměrně v zemích v EU (graf)

Zdroj: The Organisation for Economic Co-operation and Development (<https://data.oecd.org>)

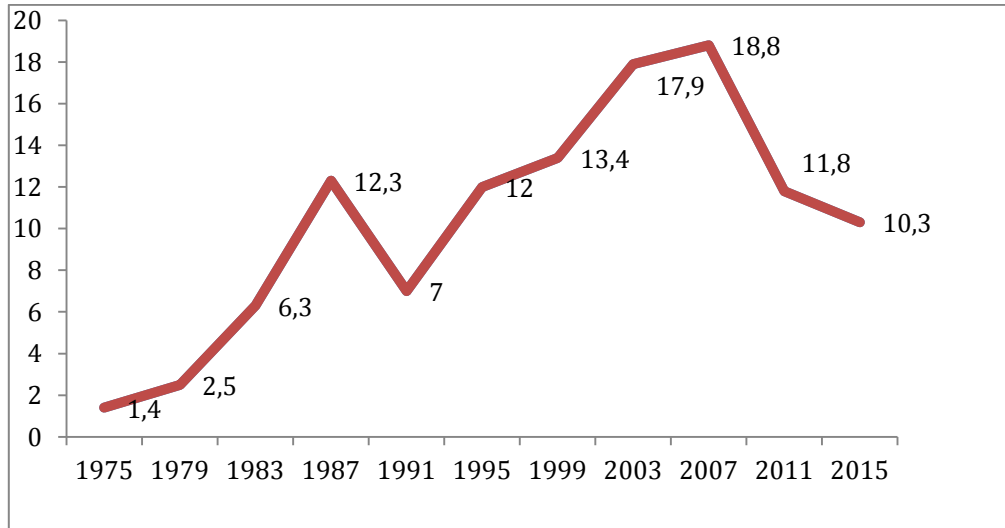
Pozn. Mladí lidé od 15-24 let.

Příloha č. 2: Tabulka vyznačující požadavky pro udělování státního občanství nebo povolení k trvalému pobytu ve Švédsku, Norsku a v Dánsku (tabulka)

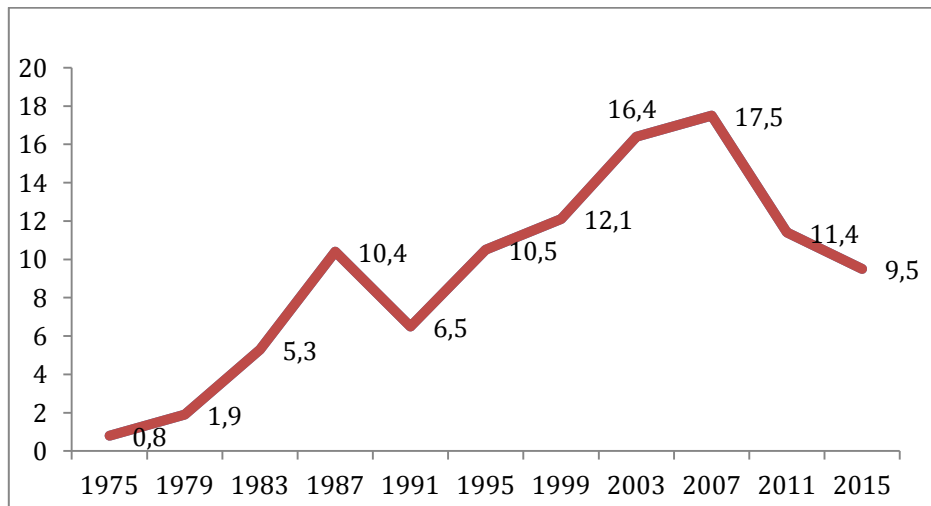
Table 5.1 Requirements for granting citizenship and residence requirements for permanent residence in Sweden, Norway and Denmark.⁵³

Central stipulations	Sweden	Norway	Denmark
Acceptance of double citizenship	Yes	No	No
Language requirement	No	Indirectly	Yes
Knowledge-of-society requirement	No	Indirectly	Yes
Economic self-sufficiency requirement	No	No	Yes
Citizenship ceremony	Voluntary	Voluntary	Voluntary
Oath of allegiance	No	Compulsory if one attends an official ceremony	Compulsory
Right to citizenship when conditions are fulfilled	Several groups but not all	Yes	Only second-generation Nordic citizens
Residence requirement for citizenship	5 years	7 years	9 years
Residence requirement for permanent residence	Normally 2 years for family members, while certain other categories gain direct permanent residence	3 years	7 years

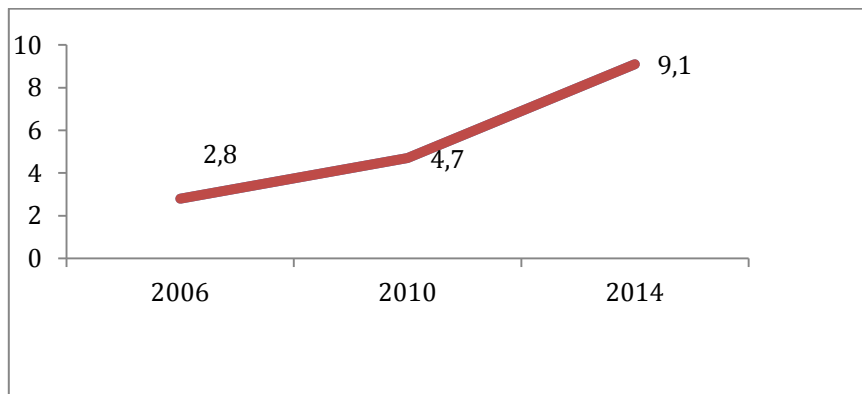
Zdroj: Brochmann, Hagelund, Borevi, Jonsson, Petersen, 2012. *Immigration Policy and the Scandinavian Welfare State 1945-2010*, s. 256

Příloha č. 3: Výsledky norské Strany pokroku v regionálních volbách (graf)

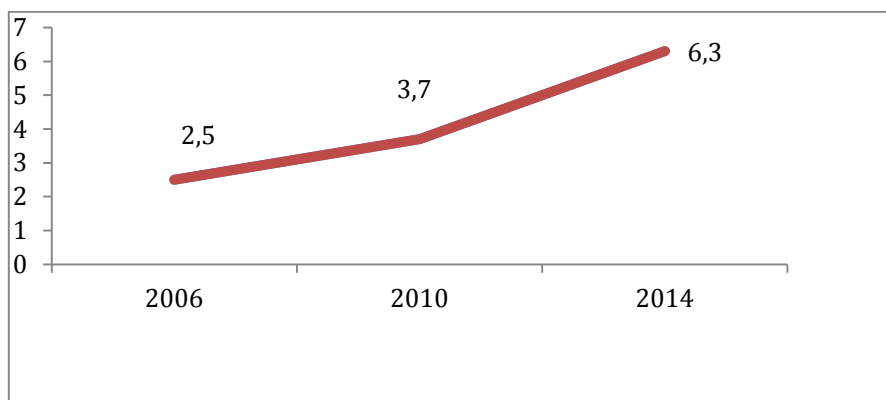
Zdroj: www.snl.no

Příloha č. 4: Výsledky norské Strany pokroku v komunálních volbách (graf)

Zdroj: www.snl.no

Příloha č. 5: Výsledky Švédských demokratů v regionálních volbách (graf)

Zdroj: www.scb.se

Příloha č. 6: Výsledky Švédských demokratů v komunálních volbách (graf)

Zdroj: www.scb.se

Příloha č. 7: Přehled počtu přistěhovalců a míst jejich původu (graf)

36 *Immigration Policy*

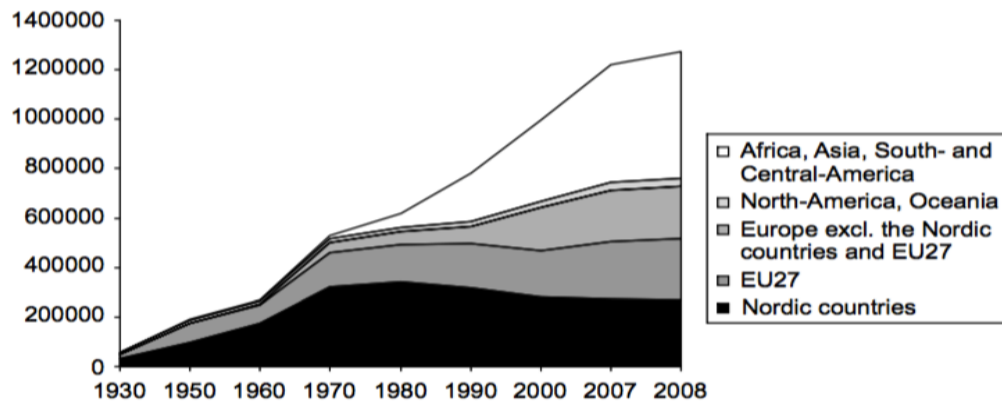

Figure 2.1 Overview of the numbers of those in Sweden born outside the country, according to areas of origin in the period 1930–2008 (selected years)

Source: Statistics Sweden.

Zdroj: Brochmann, Hagelund, Borevi, Jonsson, Petersen , 2012. *Immigration Policy and the Scandinavian Welfare State 1945-2010*. s. 36